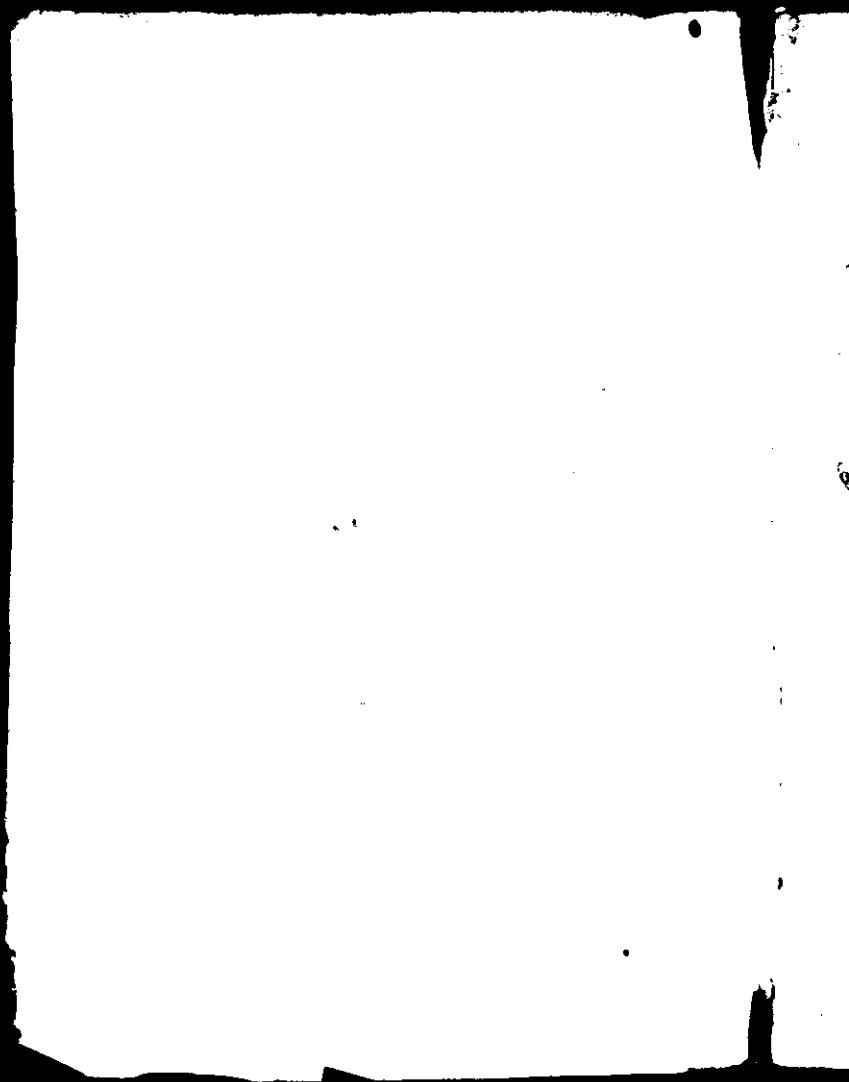

1. *Spina* & *Humilis* & *Sanctus* & *Sanctus*

2. *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus*

3. *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus*

4. *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus*

5. *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus* & *Sanctus*

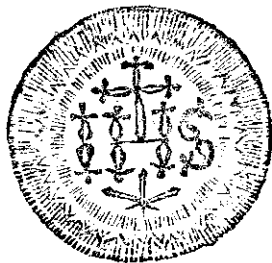
9. 1. 1. 1.

✠
INSTITUTIONES
DIALECTICÆ

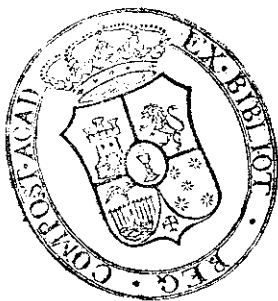
AD PRIMAM PARTEM
BREVIATI PHILOSOPHICI
CURSUS PERTINENTES

AUTHORE

R. P. LUDOVICO DE LOSSADA
*è Societatis Jesu, in Regio Salmanticensi
Collegio Theologiae Professore, &
Sacra Scriptura Interprete.*

VALLIS OLETI:
Ex Typographiâ Bonæ Mæris.
Anno 1751.

T

la C
int

A

Am
Jer
el

APROBACION DE LOS SUPERIORES.

TIENE licencias del Supremo Consejo de Castilla, del Ordinario, y de los Superiores, de su Religión, el P. Luis de Lossada de la Compañía de Jesus, para imprimir este Libro intitulado, *Institutiones Dialectica.*

AY Paulina del S. Nuncio : su fecha ocho de Julio del año pasado de mil setecientos y cinquenta, para que ninguno, sino la Provincia de Castilla de la Compañía de Jesus, pueda imprimir este *Curso Philosophico* de el P. Luis de Lossada, de la misma Compañía.

SU-

SUMA DE LA TASSA.

L OS Señores del Consejo tassaron estas Sumas del P. Luis de Lofada à ocho maravedis cada pliego , como consta por certificación de Don Miguel Fernandez Munilla, Secretario de Camara del Rey nuestro Señor : en Madrid , y Octubre de 1743.

FEE DE ERRATAS.

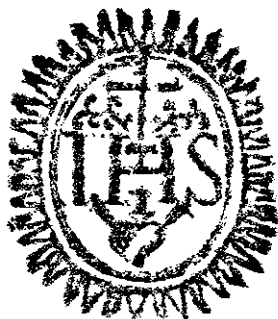
Concuerda con su Original. Madrid y Octubre de 1743.

D. Manuel Licardo de Ribera,
Corr. Gen. por su Mag.

INS-

con
ope
pra
hila

estas Su:
a ocho
por cer-
Munilla,
ñor: en

y Oñe

e Ribera,
Ma.

INSTITUTIONES DIALECTICÆ, VULGO SUMMULÆ.

NOTIO PRÆVIA DE MUNERE, ET
objecto Logica.

OGICA, quæ & Dialectica, Magistra
mentis appellatur, quia in dirigendis
intellectus operationibus tota est, lu-
cemque, & regulas tradit, ut in ve-
ritatis indagine caveatur ubilibet
confusio, ambiguitas, error. Mentis actus, sive
operatio, est interna quædam perceptio, & re-
presentatio objecti cuiusque. Vocitatur pæsim
hæc nominibus: *notitia, cognitio, cogitatio, in-*

NS-

2
*tentio mentis, intellectio, sive intellectus, concep-
tio, sive conceptus, species expressa, formalis ima-
go objecti, verbum mentis.* Imaginem, ac verbum
huiusmodi efficit Potentia animæ, quæ *Mens, in-
tellectus, & Ratio* dicitur: coëfficit simul objec-
tum, non tam se ipso, quum opè vicariæ vir-
tutis, quæ per sensus ad mentem usque propa-
gata, vocatur *species impressa*. Quo pertinet
paramia Philosophorum: *Ab objecto, & potentia
paritur notitia.*

Sic adumbrata mentis operatio, est tri-
plex. Prima dicitur *Simplex apprehensio*: estque
prima perceptio cuiusque rei, nonnam affir-
mans quidquam, aut negans, quilibet responder
vocibus *hicce, Deus, Mundus, Homo dectus*. Se-
cunda affirmat, aut negat unum de altero, prout
exprimitur his vocibus v. g., *Deus est ecrax*, vel
Deus non est mendax. Hæc dicitur *Propositio*,
Judicium, Sententia, Assensus mentis, vel *Dissen-
sus*: &, saltem expressa vocibus, *Enuntiatio*,
Innuntiatio, Pronuntiatio. Continet subjec-
tum, prædicatum, & copulam. *Subjectum* est,
cui affirmatur, attribuitur, aut negatur. *Prædicatum*, vel
Attributum, est id ipsum, quod tum negas, vel
affirmas. *Copula* dicitur verbum *Est*; idque vel
explicatum, et in hac propositione, *Homo est
rationalis*; vel implicitum, ut in hac alia, *Homo
cogitat*, quæ sic redditur, *Homo est cogitans*.

Tertia intellectus operatio ex uno, vel
duo,

duobus judicijs deducit aliud. Hæc vocatur *Discursus*, *Ratiocinatio*, *Argumentatio*. Quod si ex uno duntaxat aliud colligat, dicitur *enthymema*; v. g. *Otium est origo malorum omnium: ergo est fugiendum*. Si verò ex duobus judicijs tertium inferat, dicitur *Syllogismus*; v. g. *Omnis virtus est sublimis, sed humilitas est virtus: ergo humilitas est sublimis*. Propositio deducta ex alijs: appellatur *Consequens*, vel *Conclusio*. Illatio, seu deductio ipsa, quam denotat particula *Ergo*, vel *Igitur*, vocatur *Consequentia*. Præmissa in Enthymemate p opositio dicitur *Antecedens*: quæ verò præmittuntur in Syllogismo, prima *Major*, secunda *Minor* appellatur.

Hæc in limine prænotandâ fuerunt, ut pueris, a Grammaticâ recens ablaçtatis, mathematicamque, & idioma Logices ignorantibus, fax quædam affulgeat, & caligo regionis ignotæ rarefcere incipiat.

Nunc Institutiones Dialecticas, quas & *parvam Logicam*, & *Summulas* vocant, cû methodo dabimus, ut trium mentis operationum ordinem sequatur, quoad fieri possit, ordo doctrinæ. Nec tamen de ijs operationibus in se; sed prout vocibus unicuique respondentibus exprimuntur, & claritatis, & consuetudinis gratia plerumque didicerimus.

4 DISPUTATIO I.

De Signo, Nomine, & Verbo.

NIHIL est (inquit S. Augustinus De princip. Dial. c. 5.) *de quo non verbis disputare necesse sit: itaque de his primò disputatur, per quæ de cæteris disputare conceditur.* Verbum generaliter sumptum, prout scilicet comprehendit omnem, quæ loquimur, vocem articulatam, à Magno Augustino loc. cit. definitur, *Uniuscujusque rei signum, quod ab audiente possit intelligi, à loquente prolatum.* Hæc definitio respicit Dialecticam, quæ non attendit in verbis, quod sunt, sed potius quod signa sunt.

Itaque verborum significationem explicare, nostri numeris est, quod quia commodè fieri non potest, nisi ratio signi in communi prius explicetur, hoc primum aggredimur. Deinde verò ab explicatâ constitutione signi vocalis gradum faciemus ad quasdam ejus species, quæ rem dialecticam propius attinent, explicandas. Hæ sunt Nomen, Verbum specialiter dictum, & Oratio, hujusque species multiplex: de quibus omnibus egit Aristoteles in Libris 1. & 2. *Perihermenias*, id est, de *Interpretatione*. Cam autem interpretatio vocibus potissimum fiat, voces sunt eorum materia librorum: non quod de vo-

ci-

cibus directe curet Logica, quæ nihil nisi propter directionem intellectus molitur, sed quia voces notiores sunt, ac patentiores, per easque, velut mentis interpretes, melius innotescunt interni conceptus. Quare definitiones Aristotelicæ in libris *Perihementas* de solis serè vocibus loquuntur. Poterunt tamen conceptibus, aut etiam scriptis aptari, si loco *vocis significativæ ad placitum* (quæ passim pro genere ponitur) substituat *signum*, aut *significativum*.

CAPUT I.

† **QUID SIT SIGNUM, ET QUOTUPLEX?**

RES eas, quæ ad significandum aliquid adhibentur, signa vocamus. Signum in communi definiri potest, *Medium, cujus interventu manifestatur potentia cognoscitiva objecti aliquod*. Accipitur *medium* pro ea, quod est inter duo extrema, poniturque loco generis. Reliqua verba exprimunt extrema Signi propria, videlicet potentiam cognoscitivam, & objectum aliquod: exprimunt etiam vim, seu manus propriam istius medi, nempe objectum reddere potentia manifestum: proinde differentiam Signi continent ab omni non Signo.

† 2 Quare de ratione Signi est inter duo extrema intervenire, & utrumque hinc inde respicere; diversimode tamen. Nam alterum respi-

cit ut *quod significat*, nempe *objectum*, quod idcirco denominat *signatum*, vel *significatum*: alterum, ut *cui significat*, nempe potentiam cognoscitivam cum omnibus, quibus ipsa completer ex parte actus primi. Potentia cognoscitiva ut sic, non modo comprehendit intellectivam, & imaginativam, sed omnes quoque sensus externos, etiam brutorum: quia ijs omnibus manifestantur, & percipiuntur aliquot objecta.

3 Ex data definitione inferes 1., in omni signo importari aliquod genus distinctionis, tum a signato, tum a potentia cognoscitiva: distinctionis, inquam, saltem rationis, vel realis quoad circumstantias. Nihil enim *intervenit*, aut *medium* est, nisi inter extrema aliquatenus distincta. Inferes 2., non esse omnino idem *representare*, ac *significare*: nam quodvis objectum, seclusâ omni distinctione, se ipsum representat, seu præsens facit: nec tamen se idcirco significat, aut sui ipsius signum appellatur.

Signi divisiones variae.

4 **D**IVIDITUR 1. Signum generaliter, in *formale*, & *instrumentale*. Signum formale est ipsa formalis notitia objecti, illa scilicet forma, *que informando potentiam cognoscitivam se ipsa notam illi reddit obiectam*. V. g. actus intellectus, quo Caelum cognosco, achi est Caeli signum formale: quod pariter intellige de visione oculari, & sensatione qualibet respectu

ob-
jec-

objecti sui. Signum instrumentale est, *quod per se* *cogitum ducit in cognitionem alterius* & c. Sic vox homo est instrumentale signum hominis. Sic etiam gemitus dolorem significat, fumus ignem, & vestigiū animalis transitum ejusdem.

5. Quia ista signorum genera differunt in eo, quod instrumentale debet prius cognosci, quam significatum prius enim est cognoscere fumum quam inde in cognitionem ignis devenire: formale vero non ita, quia non prius cognosco meam cognitionem, aut visionem coloris, quam colorem ipsum. Unde formale signum vocari solet *medium quo*, instrumentale autem, *medium in quo*, vel *ex quo*.

6. Signum formale totidem habet subdivisiones, quot notitia, siue cognitio. Eas proinde Animastica dabit; & interim aliquas in decursu attingemus.

7. Signum instrumentale subdividitur trifariam. Nam 1. aliud est *sensibile*, aliud *insensibile*. Signum sensibile est, *quod potest percipi sensibus corporeis*. Hoc ipsum est, quod explicite celebris definitio Signi à S. Augustino tradita lib. 2. de Doctr. Christi. cap. 1., nempe, *Res prater speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cognitionem venire*, vel, ut ait idem S. Doct. lib. de Princip. Dialect. cap. 5., *Quod & se ipsum sensui, & prater se aliquid animo ostendit*. Tales sunt voces, quibus loquimur; talia

quoque sunt Sceptrum, Baculus, aliaque Regum, & Antistitam insignia: item sumus, gemitus, feræ vestigium, &c.

§ 8. Signum insensibile est. *quod à solo intellectu cognosci potest* (supponitur sensus in his, & se membris definitionibus quidquid est de ratione Signi in communi.) Tale signum est quolibet entis spiritualis, in quâ, vel ex quâ homo, vel Angelus Deum cognoscit, aut aliud objectum. Non est confundenda partitio ista cum eâ, quæ signum dividit in *corporeum*, & *spirituale*: nam hæc magis congruit signo in communi; cum etiam signum formale possit esse interdum corporeum, ut sententia, interdum spirituale, ut intellectio.

§ 9. 2. instrumentale signum, aliud est *naturale*, aliud *ad placitum*, aliud *ex consuetudine*. Signum naturale est, *quod suapte naturâ vim habet manifestandi*. Sic palpigia, & gemitus sunt signa doloris. Signum ad placitum (quod etiam signum *ex instituto*, vel *ex institutione*, vel *arbitrarium* vocatur) est, *quod vim manifestandi sortitur à libera voluntate*. Libera voluntas potest esse vel Dei, vel hominis, vel Angeli. Unde alia signa sunt ad placitum Dei, ut Sacramenta respectu Gratiæ, & Iris respectu non futuri Diluvii generalis: alia ad placitum hominum, ut militaria signa, camporum sonitus ad Militem, vocabula cuiusvis idiomatis, &c.: alia denique sunt, vel esse possunt ad placitum Angeli. Signum ex

con-

consuetudine est, quod per consuetudinem acquirit vim manifestandi aliquod objectum. Sic mappa, dum mentis imponitur mendicis, signum est prandij: sic etiam canis, qui heram præcedere consuevit, est signum venientis heri.

10-1. Omne formale signum est naturale. Sed nupera subdivisio trimembris non nisi ad instrumentale acomodari potest. Porro signum naturale duas habet proprietates. Prima est, quod idem significat ubique gentium: secunda, quod nequit significationem exuere, aut mutare, vel, ut ajunt, nequit a sua significatione deponi. Contra accidit in signis ad placitum, & ex consuetudine; nam consuetudo, & placitum non eadem sunt apud omnes gentes; possuntque mutari, aut aboleri per desuetudinem, vel contrariam voluntatem.

11-1. 3. instrumentale signum, aliud est doctrinale, aliud pure manifestativum. Doctrinale est, quo utimur ad docendum alios: cujusmodi sunt vocabula ore prolata, vel scripta. Pure manifestativum est, quod ita significat, ut per se non sit idoneum ad docendum artes, aut scientias, v. g. campanæ sonitus, aut tube clangor. Doctrinale vocari solet *suppositivum*, eo quod supponatur, vel accipiatur pro re, quam significat. Imagines artificiales computari possunt inter signa suppositiva; immo & inter doctrinalia, cum multa etiam ad artes spectantia doceantur homines per imagines.

Re-

12 Redeo ad signum in communi ; quod
2. dividitur generaliter , in *practicum* , & *speculativum*. Practicum causat , quod significat , ut
Sacramenta gratiam. Speculativum significat , &
non causat rem significatam , ut vocabula narra-
tionis historicae. Divisio ista congruit etiam sig-
no formali : nam aliae cognitiones practicae sunt ,
aliae speculativae.

13 Dividitur 3. in *demonstrativum* , *reme-
morativum* , & *prognosticum*. Quorum primo n
indicat rem praesentem , ut gemitus dolorem : se-
cundum , rem praeteritam , ut cinis ignem : ter-
tium , rem futuram , ut Sol , quando *Ceruleus
pluvias praenuntiat* , *igneus euros* , siqua fides Ma-
roni. Haec tria munera posse in eodem signo con-
jungi respectu diversorum , ostendit. D. Thomas
3. p. q. 6a. art. 3. exemplo Sacramenti ; quod
signum est , & rememorativum Passionis Christi
Domini , & demonstrativum gratiae , & prognos-
ticum future gloriæ. Divisionis utius exempla
facile est etiam invenire in signo formali.

14 Dividitur 4. in signum *fallibile* , & *in-
fallibile*. Nam quaedam signa sunt , quorum con-
nexio cum signato interdum fallit , ut cum siccae
lingulae dolorem significant : quaedam vero ,
quorum connexio cum signato certa semper est ,
ut in aurora praenuntiante solis adventum. Con-
nexio signi cum signato potest esse vel metaphy-
sica , vel physica , vel moralis ; & totidem modis

infallibilitas. Dividitur denique in *corporeum*, & *spirituale*, juxta dicta supra num. 8.

CAPUT II.

NONNULLÆ OBJECTIONES SOLVUNTUR, & quaedam annotantur.

15 **C**ONTRA doctrinam capituli præcedentis *objicitur* 1. D. Augustinus nullum signum agnovit præter instrumentale & sensibile. ideoque non aliter signum definiit, nisi verbis supra exaratis n. 7. Idem sentire videtur D. Thomas 3. p. q. 60. art. 4. ad 1. : nec Aristoteles alius signi mentionem fecit. Immerito igitur à nobis admissum est signum formale, intensibile, & incorporeum. *Resp.* Circa nominum extensionem, & proprietatem standum est ului, *Quem penes arbitrium est, & norma loquendi*, ut agebat Horatius. Jam antem ulus obtinuit apud Dialecticos, ut nomen *signi* comprehendat medium quodlibet manifestativum obj. cti, extendaturque proinde ad cognitiones, & ad media quævis incorporea: quem ulum jam invaluisse tempore D. Thomæ, farentur objicientes.

16 Nec ipse D. Thomas illum improbat. Nam in loco citato ex 3. p. solum ait, *quod primo, & principaliter dicuntur signa, quæ sensibus offeruntur*: atque ita intelligit denominationem

D.

D. Augustini, Bene autem cohaeret, quod nomen sine impropriate extendatur ad alia præter ea, quibus primo, & principaliter tribuitur, ut patet in nomine *vegetabilis*, & in nomine *animalis*, quorum alterum plantis, alterum brutis attribuitur primo & principaliter. Immo, ut ait cum S. Augustino S. Thomas cit. q. 60. art. 6., *Verba inter homines obtinuerunt principatum significandi*. Nam ideo natus, gemitus, fumus non proprie significabant?

17 Dices: D. Thomas aliquando indicat, non proprie vocari signum, nisi quod est sensibile. *Resp.* Aliter non proprie (ut notat Cardin. Cajetanus in 1. p. q. 33. art. 2.) potest accipi tum contra *metaphorice*, tum contra *communiter*: & hoc secundo modo accipitur à D. Thoma in re præfenti, ut colligi potest ex ejus verbis q. 9. de verit. art. 4. ad 4. Quando autem sic sumitur, idem valet *proprie*, ac *specialiter*, & quasi *antonomastice*: quo sensu potest utique nomen aliquod non proprie dici de re quapiam, & tamen dici sine metaphorâ, vel impropriate.

18 Sic apud Grammaticos omne vocabulum appellatur *verbum*, & *proprie* quidem, id est, non metaphorice: & tamen *proprie*, id est, specialiter, sola vox conjugabilis per tempora *verbum* appellatur. Hoc ipsum de vocabulo *nomen* ostendit S. Augustinus lib. de Mag. cap. 5.. Itaque appellatio *signi*, communiter seu ge-

neraliter sumpta, comprehendit sine metaphora
 signum insensibile; tamen si specialiter & quasi
 autonomastice attribuat soli sensibili, quia hoc
 nobis est notius, & usitatus.

19-} *Objic.* 2.: habere vim manifestandi à
 libera voluntate, non est proprium solus signi
 ad placitum; nam imago Cæsaris non est signum
 ad placitum; & tamen vim manifestandi habet à
 libera voluntate artificis. *Resp.*: Imago solum
 pendet à libera voluntate in existendo, non in
 representando. Id est: figura imaginis habet qui-
 dem à voluntate artificis, quòd existat: at quòd
 semel existens representet Cæsarem, jam non pen-
 det ab artificis arbitrio. Contra evenit in voce
panis v. g., quæ, si volint homines ut panem sig-
 nificet, nequaquam significavit, quantumcum-
 que existat.

20-} Non est dubium, quin naturale signum
 possit à libertate dependere in existendo: sic
 enim sæpè accidit in risu, gemitu, suspirio, im-
 mò semper in voce qualibet articulata, quæ, cum
 sit naturale signum proferentis, & imaginationis,
 à qua oritur, nihilominus libere proferitur. Nun-
 quam tamen naturale signum à libertate pendet
 in significando, supposita existentia; & in hoc
 differt à signo ad placitum, quod ultra existen-
 tiam requirit liberam voluntatem ad significan-
 dum. Doctrina hæc procedit dumtaxat in ima-
 gine, quæ verè sit similis exemplari suo: nam si qua

ima-

imago pro libitu proponatur ad representandum id, quod re vera non exprimit, illa tunc erit signum ad placitum.

21 { *Obije. 3.*: signum ex consuetudine re-
ducitur semper vel ad signum ad placitum, vel
ad naturale: immerito igitur velut tertia signi
species statuitur. *Prob. Antea.*: quia consuetu-
do, & ejus significatio, semper fundatur vel in
placito, vel in natura; ut patet in exemplis n. 9.:
consuetudo quippe mensam sternendi mappis an-
te prandium, fundatur in hominum placito: ca-
nis autem consuetudo praeveniendi dominum,
fundatur in naturâ canis.

22 + *Resp. neg. Antea.* cum probatione. Nam,
ut iisdem utar exemplis, etiam si mentam ope-
rientes mappâ non intendunt significationem,
nec de illâ cogitent, sed tantum de menditiis,
vel comodo prandentium, nihilominus appa-
ratus ille prandium significabit vi consuetudinis.
Nec ex naturâ canis quisquam colliget adven-
tum domini, nisi noverit, hunc in individuo
canem solitum esse comitari dominum, & præ-
ire: plures enim sunt canes, qui dominum sub-
sequi assuescunt; plures etiam, qui seorsum ince-
dere solent. Nec refert, quod consuetudo ipsa
in existendo pendeat aliquatenus a naturâ, vel
placito: non enim idcirco pendet immediate in-
significando; sicut de imagine super diximus.

AN-

fusio
nibu
esse
in c
fensi
dica
lius
mon
ab e
veri
q^u
ut p
effe
sign
oppo
tand
2
doce
festi
cui
esse
owi
A
Nau

ANNOTANTUR ALIQUA CIRCA

Signum.

23 **V**ARIA hic de signo disputari possent: quorum pleraque in nostris Summul. fustor. invenies. In præsentī nonnullis annotationibus contenti erimus. *Prima* sit : Causa potest esse *proprie* signum sui effectus , si nimirum ducet in cognitionem ejus , licet effectus , præsertim sensibiles , quia novis plerumque sunt notiores , dicantur signa causarum frequentius & specialius , quam è converso . idcòque vocari solet demonstratio à signo . illa , quæ est à posteriori , seu ab effectu . Ita monet expresse D. Thomas q. 9. de Verit. ar. 4. ad. 5. concludens in hæc verba : *Unde quandoque accipimus effectus ut signa causarum , ut pulsus sanitatis , quandoque verò causas signa effectuum , sicut dispositiones corporum celestium signa imbrum , & pluviarum .* Quare dum alibi oppositum indicat Angelicus Doctor , interpretandus est ut supra n. 17.

24 Hinc inferitur falsum esse , quòd plures docent , omne signum esse ignobilius , aut imperfectius signato , solum in esse obj. est. Non enim causa debet esse effectui suo ignobilior , etiam in esse obj. ducenti in cognitionem effectus , ut omnis exemplis perspicuum est. Obj. recitat D. Angelicus lib. de Mag. cap. 9. Sed in verbis. Nam in primis tantum solloquitur de signis ad

placitum. At deinde *falsum esse* concedit, *res omnes signis suis præponi oportere*: solumque intendit, ut signa vocalia dicantur ignobiliora, non rebus significatis, sed cognitione ipsarum; quod ultio fatemur. Certe nomina *læ*, *peccatum*, *nihil*, *hirco cervus*, longe præcellunt significatis.

25 *Secunda* sit: Aliqui, præsertim Thomistæ, varias conditiones requirunt, ut vera ratio signi salvetur. Sed regula generalis esse debet, quod *verè* signum est omne id, cui convenit definitio signi, sicut *verè* est homo id omne, cui convenit hominis definitio, siue adsit, siue desint aliæ conditiones: definitio, inquam, signi, quam dedimus n. 1., vel etiam hæc alia, *Objectum Quod potentia cognoscitiva aliud a se representat*, quæ Thomistis placet, & eundem ferè sensum habet, ac nostra.

26 Unde inferes, posse duo invicem signa esse, adeoque posse aliquid esse signum, & signatum respectu ejusdem. Patet hoc in conceptu vocabuli pronuntiandi, qui conceptus vocabulum significat, & à vocabulo significatur. Patet etiam in causâ & effectu, quæ sicut se mutuò representant, ita se mutuò significant. Quod se mutuò representent, docet D. Thomas q. 7. de verit. art. 5. ad 6. dicens: *Causa representat effectum*, & *è converso*: & *secundum hoc Deus potest dici Liber creature*, & *è converso*. Hinc posuisti etiam (ut aliqui opinantur) Deo tribui mutuos signi respectu creaturarum, quatenus in

eo cognoscibilem ab intellectu creato, sicut ipsi tribuitur a D. Thomà munus Libri, & manus representandi: quia ratio signi ut sic, præcindi potest ab omni imperfectione. Cognitio autem rei per signum, non necessario est discursiva, ut item docet D. Thomas q. 9. de verit. art. 4. ad 4.

27ª Tertia sit: signum, quando non actualiter significat (quando scilicet à nemine percipitur,) vocatur *signum in actu primo*: quando verò significat actualiter, dicitur *signum in actu secundo*. Esse tamen signum in actu primo, sufficit, ut absolute & simpliciter apelletur *signum*: quia hoc nomen communi usu non tam exercitium significandi, quàm aptitudinem proximam denotat: sicut etiam definitio signi, licet videatur exercitium sonare, contenta est aptitudine proxima, juxta dialecticum adagium, *Verba in definitionibus non sonant actum, sed aptitudinem*. Hinc, qui suspirat, & gemit, etiam sine teste, dicitur edere signa doloris. Hæc intelligo de signo instrumentali: nam formale, cum in actuali representatione consistat, ex propria indole specifica semper est signum in actu secundo.

28^a Quarta sit: Signum constituitur formaliter per eam formam, aut quasi formam, qua red- datur manifestativum objecti à se distincti. Quæ forma in signo naturali nihil est aliud, quam intrinseca connexio, vel ordo, quem natura sua im- portat subjectum signi ad rem significatam: ubi-

etiam imbibitur respectus ad potentiam cognoscitivam quam utique respicit illa connexio, vel ordo, quatenus cognoscibilis in esse talis. In signo ex consuetudine forma est consuetudo ipsa certæ speciei saltem prout antecedenter cognita, & conjuncta cum actu aliquo presente. Forma signi ad placitum explicabitur in signo vocali cap. seq.

CAPUT III.

DE SIGNO VOCALI

29

QUÆLIBET humana vox articulata, & se ipsam naturaliter manifestat audienti, & insuper naturale signum est personæ proferentis, necnon voluntatis, imaginationis, & conceptus de voce ipsa; quisquis enim volens loquitur, prænoscat necesse est vocem, quam proferre vult. Præter hæc, de quibus nulla est quæstio, reperitur in vocibus, ad loquendum adhibitis, aliarum rerum significatio, Nam vox *leo* significat ferarum principem, vox *homo* rationale animal, & sic cœteræ, quibus sermo constat humanus.

30 Significatio ista proculdubio provenit, non à natura vocum, sed ab arbitrato rationalis Agentis. Quod si interdum dicitur sermo esse naturalis homini, non ideo innuitur, quod natura determinat significatum vocibus, sed solum quod natura humana inclinatur ad loquendum, & ad consuetudinem appetit institutionem alicujus idiomatis, cujus tamen formam relinquit industria. Sic ho-

mini naturale est vestem appetere, domique habitare: sed non ideo vestis, domusve, desinit esse opus artis. Unde sermo aliter est naturalis homini, quam latratus cani; huic scilicet proximè, & completè; illi verò remotè, & initialitèr.

31 Sunt quidè nonnulla nomina, quæ aliquam in sono ipso proportionem habent cum rebus significatis; sicut habent in Latina lingua *tinnitus, barritus, coaxo, vepres*, & aliæ voces per onomatopæiam formatæ, in quibus sonus ipse quodammodo res significatas imitatur. Eadem tamen potuerunt rebus alijs aptari: & plerumque voces, quibus loquimur, tali congruentia carent. Quid lentius voce *leo*? Quid re significata ferocius?

32 Vocum itaque significatio provenit ab arbitrarij, seu libera institutione rationalis Agentis; ideoque dicitur significatio *ad placitum*, aut *ex instituto*. Si quæras, quomodo potuit incipere significatio ista, cum nullæ præcesserint voces significativæ, per quas primus institutor significaret, quid vellet? *Resp.* Primus idiomatum institutor fuit Deus ipse, qui & primis parentibus Hebraicæ linguæ noticiam indidit, & linguas septuaginta duas divisim infudit mentibus hominum in turri Babel. Ex his autem matricibus linguis, quas homines deinde junctura, derivatione, & accessione vocabulorum locopletarunt, cæteræ postmodum progætae sunt, sicut ex latina prodierunt Italica, Hispanica, Galica. Adde, quod po-

tatis humanus Indicator omnibus & presentia rerum indicare, quid veller, & inventis hoc modo non nullis vocabulis, eorum interventu nova eudere.

Constitutio signi vocalis ad placitum.

33. **I**AM circa formam, qua vox constituitur significativa ad placitum, variae sunt Auctorum sententiae. Sed breviter dicimus ex communi Scholae restricta sententia formam consistere in extrinseca impositione, sive institutione, id est, in voluntate Indicatoris cujusque signae quae voluntas, dum statuit ut audita voce *leo* v. g. intelligatur talis fera, simul exercitè & formaliter reddit vocem significativam, estque proinde forma signi *in actu primo*, vel significatio in aptitudine proxima. De hac tantum in praesenti loquimur: nam significatio actualis, sive *in actu secundo*, consistit in cognitione rei prout excitata ex auditione vocis, ut clarum est.

34. Hae doctrina probatur breviter: quia praecise intellecta impositione, seu voluntate illa, saltem prout posteris nota, & acceptata, intelligitur vox proxime habilis ad excitandam cognitionem rei, seu ad munus istud libere destinata. Hoc autem, & nihil aliud est vocem constitui significativam ad placitum. Accedit, quod voluntas Majorum redditur pro ratione unicâ, cum voces talia significant: nam interroganti cur haec, aut illa vox talem habeat significatum? respondent omnes. *Quia sic coherere priores.*

35 *Obiector*: voluntas Majorum jam non existit: quomodo ergo poterit nunc constituere signum vocale? *Resp.* Non existit physice, existit tamen moraliter, quatenus perseverat in effectu aliquo sui, videlicet in memoria & acceptance posterorum. Hæc autem existentia moralis sufficit ad officium significandi. Sic voluntas Legislatoris, moraliter perseverans, obligat posteros. Sic etiam voluntas Principis valorem monetæ constituit, postquam physice præterijt. Reliquas objectiones aliò remittimus.

36 Nunc inferes 1., signum vocale esse concretum quoddam, coalescens ex sono vocis tamquam subjecto, & ex impositione extrinseca tamquam ex forma. Quod pariter intelligendam est de cæteris signis ad placitum: ramus enim v. g. ante tabernam positus, nihil aliud requirit, ut constituatur signum vini vernalis, nisi extrinsecam impositionem, seu deputationem ad id manifestandum.

37 Inferes 2., quare Philosophus dixerit, conceptus mentis eisdem esse apud omnes homines, voces verò non item. Nimirum de utroque loquitur, quatenus signa sunt. Et sensus est, quòd ubicumque producantur conceptus nostri similes in entitate, similes erunt pariter in significatu: quia in conceptibus realiter identificantur significatio & entitas. At voces non eandem ubique retinent significationem, utpotè sibi extrinsecam,

& adventitiam, consistentemque in impositione libera, quæ diversa est pro diversitate nationum. Hinc sæpè contingit, ut voces aliquæ apud varios populos sint sono similes, simulque diversæ in ratione signi; v. g. vox *alma*, quæ aliud Latinis, aliud Hispanis significat.

38 Denique observa, voces, quatenus ad placitum significantes, non solum esse signa rerum, verumetiam conceptuum de rebus iisdem. Quicumque enim scienter loquitur, manifesta præbet iudicia conceptuum suorum; quia necesse est præconcipiat ea, quæ vocibus significare intendit. An autem voces immediate, & principaliter significant tam res, quam conceptus? An res medijs conceptibus? An è converso? Difficultas est alibi enodanda. Sufficiat nunc, ut indubitatum statuere, quod voces in propositione non nisi pro rebus accipiuntur, aut supponuntur. Cum enim dicimus, *Deus est omnipotens*, non est sensus, quod ista mentalis apprehensio *Deus*, sit hæc apprehensio *omnipotens* (hoc quippè falsum est proculdubio); sed quod res significata per vocem *Deus*, sit res significata per vocem *omnipotens*.

CAP. IV.

DE NOMINE.

39 **N**OMEN, generaliter acceptum, significat vocem articulatam, quæ rem quamlibet nominamus, aut etiam cogitabile quodvis appellamus; quo

quo sensu omnes orationis partes complectitur. At specialitèr acceptum nomen, apud Grammaticos una est ex octo partibus orationis vulgò tritis, definiturquè, *vox declinabilis per casus*. vel ut aliqui malunt, *vox particeps numeri casus is cum genere*, quas definitiones explicare, ac tueri Grammaticorum est.

40. Aristoteles verò 1. *Periber*, c. 2. non quod vis grammaticum nomen, sed illud tantummodo quod est basis enuntiationis, scilicet quod *reddet suppositum verbo* (id est, quod cum adjuncto verbo est, sufficit ad enuntiationem) vult apud Dialecticos nomen appellari. Neque hac limitatione contentus, alias insuper adhibet condiciones: quas omnes comprehendit hæc ad ejus mentem compacta definitio Nominis, *vox significativa ad placitum, finita, ac sine tempore, cujus nulla pars significat separatim, quæque adjuncto est, efficit plenam sententiam*. Hujus definitionis partes explicantur sic.

41. Per priora verba excluduntur voces quæ nihil ad placitum significant, Per tò finita excluduntur vocabula ex negatione, & nomine constantia, v. g. *non homo*, vel *non leon*: nullo enim ex his vocat Aristoteles nomen simpliciter, sed nomen infinitum. Per tò sine tempore discernitur nomen à verbo, cujus est significare cum tempore ut mox explicabitur. Illud verò *cujus nulla pars significat separatim*, postulat significativum simplex,

plex, five incomplexum; ta'e scilicet. cui respondeat in mente conceptus unus, & simplex, non autem multiplex, saltem immediate, & ex æquo.

42 Hinc à ratione nominis excluduntur 1. voces æquivocæ, v. g. *canis, gallus*: quia licet sonus earum secari nequeat in partes istorum significantes; significatio tamen non una, sed multiplex est, divertitoque conceptus immediate excitat. Excluduntur 2. qualibet significativa complexa, videlicet termini complexi, & omnes orationes: nec solum orationes formales, verum & virtuales, quas vocant *minores*; voces nimirum sono simplices, sed significata complexa, quia singulæ duabus æquivalent in significando; cuiusmodi sunt *nemo, nihil*, quæ significata æquivalent hisce, *nullus homo, nulla res*, & quidem ut voces synonymæ.

43 Denique postrema verba, *quaque adjuncto Est &c.* (quorum loco ponitur ab alijs in definitione nominis vox *recta*, vel *in recto*) denotant, nullum vocabulum esse nomen, nisi adjunctu verbo substantivo *est*, efficiat plenam sententiam, id est, integrum pronuntiatum, quod verum, aut falsum dici queat. Unde à ratione nominis deficient 1. adverbial. conjunctiones, ceterique partes orationis à Grammaticis enumeratæ, quibus cordato ita dicit. Deficiunt 2. tales obliqui nominum, quos Philosophus signoanter excludit quia (inquit) *Pallens est, aut non est; nandum verum est, aut falsum*. 3. nomina adjectiva, ob eandem

rationem, quæ militat in obliquis: quàmvis enim dicatur, *albus est*, *calidus est*, nisi substantibum subaudiatur, nondum verum dicitur, aut falsum.

44 Ex definitione sic explicata colliges 1., pronomina grammatica apud Dialecticos esse nomina: quia ipsis undequaque convenit definitio nominis, ut cernitur in his enuntiatis, *Ego sum*, *tu es*; iamò & apud Grammaticos peritiores sunt pronomina, seu prima nomina. Collig. 2., verba infinitivi modi, si cum suppositione formali subjiciantur, verè nomina esse; v. g. cum dicitur, *Mori naturale est*; *Otiari turpe est*, *dure*, *quam accipere*, *melius est*.

45 Collig. 3., voces nihil ad placitum significantes, v. g. *Blæbiri*, non esse nomina licet cum verbo *est*, plenam sententiam efficiant: quia primâ parte definitionis excluduntur. Sed tamen dicuntur habere vim nominis, quia periade reddunt verbo supponum, ac si nomina essent. Idem puta de quovis vocabulo materialiter accepto; ut si dicatur, *Curro est verbum*, *Petrus est nomen*: nam voces *curro*, & *Petrus*, vim quidem nominis habent, sed relatè ad has propositiones non sunt propriè nomina; quia non exercent hic & nunc significationem ad placitam.

46 *Obicies*: illa propositio, *Petrus est nomen*, vera est: ergo vox *Petrus*, proat tibi posita, verè est nomen. *Conr. eff. Autec.*, *neg. cons. q.*; quia proprius sensus illius propositionis non est, quod

yop

vox *Petrus*, prout inibi posita sit nomen; sed quòd nomen sit relatè ad alias propositiones, nempe quatenus posita, vel ponibilis cum suppositione formali. Sic verè dicimus, *Et, est conjunctio*: nec tamen *Et*, prout in tali pronuntiatio, seu relatè ad illud, verè conjunctio est, cum nihil inibi conjungat.

† 47 † Ut alijs objectionibus contra datam definitionem occurras, *observa* 1. quòd illud, *cujus nulla pars significat separatim*, non loquitur de parte separata, seu quæ proferatur extrà Nominis structuram: sed loquitur de parte actuali, quæ dum constituit Nomen, debet non significare *separatim*, id est, sigillatim, ita ut ipsi conveniat sua peculiatis significatio, non communis alteri comparti: debent enim partes Nominis, si quæ sunt, simul omnes unam, simplicemque significationem habere, nec inter se munera significandi partiti. Unitas autem significationis detumitur ab unitate conceptus, quem immediatè vox excitat circa rem significatam. Sic accidit in nomine, *Eras-mus, Bona-ventura*, & similibus.

48 *Observa* 2. quòd nulla sit enuntiatio nixa eam obliquo; semper enim pro basi enuntiationis opus est recto, vel expresso, vel subintellecto, vel imbibito in ipso verbo. Hoc ultimum accidit in verbis, quæ vocant impersonalia, ut *ponitur, pudet, tadet*; atque etiam in passivis, *itur, curritur, pugnatum est, &c.* Quæ omnia imbi-

bibi
verbi
re,
tur
& c
1. C
4. i
ac,
vel
4
lect
Ter
gor
adhe
part
com
trad

por
tem
Per
ac c
tim
not
nou

bibitum continent infinitivum, vel nominativum verbo cognatum, & perinde sonant, ac, *Pudere, vel pudor pudet me; Currere, vel cursus curritur; Pugnare, pugnatum est, &c.* Qua de re doctè & curiosè differit Brocentis lib. 3. *Minerv. cap. 1. & lib. 4. de Ellipsi.* Vel dic cum D. Thoma lect. 4. in 1. *Perib*, quod periodè sonat, *Pœnitent me, ac, Pœnitentia habet me, vel tenet me;* similesque, vel eo. dem conceptus ingenerat.

49 Denique advertendum, posse Nomen dialecticum in tot species dividi, quot respondent Termino incomplexo, qui substantivus sit, caregorematicus, finitus, & non æquivocus. Quare, adhibitis hisce limitationibus, easdem termini partitiones, quas infra, tuo loco dabimus (v. g. in communem, & singularem, in concretum, & abstractum), nomini paritèr accomodare poteris.

CAP. V.

DE VERBO.

50f **V**ERBUM, prout à nomine condistinctum, à Grammaticis definitur, *Vox conjugabilis per tempora, vel, vox particeps numeri personalis cum tempore*: à Dialecticis verò ex doctrina Aristot. 1. *Perb. c. 3. Vox significativa ad placitum, finita, ac cum tempore, cujus nulla pars significat separatim, & semper eorum, quæ de alio prædicantur, est nota.* In qua definitione prima pars expositione non eget, *Finita*, excludit ea, quæ Aristoteles vo-

cat *verba infinita*, ut *non valet*, quando scilicet ex *non* & *valet* sit unum vocabulum, tacite affirmans aliquid, cui sit annexa negatio valetudinis.

† 51 Cum *tempore*, denotat, proprium esse verbi adsignificare tempus, quo res principaliter significata mentiretur: v. g. *amat* significat amorem, & adsignificat tempus præsens, ut menturam amoris. Nomine *temporis* intelligitur in præsenti quævis duratio, eam instantanea. Cujus nulla pars &c. intelligendum est ut supra, n. 47. circa nomen. Et *semper eorum* &c., indicat, verbum si plene ac formaliter accipiat, semper esse notam, aut signum, quod aliquid de subiecto affirmatur, aut negatur, hoc enim est *prædicari*.

† 52 Plena verbi significatio *tria* comprehendit. *Primum*, ac principale, est illa forma, vel quasi forma, qua n verbum apertè præfert, ut *Amo* præfert amorem, *Legō* lectionem, & sic cetera. Hec autem forma signifiatur *in fieri*, ut ajunt, seu per modum actionis, aut exercitij: idem quippè sonat *amare*, ac *exercere amorem*, vel *se exercere amando*. Idque verum est, etiam si talis forma non sit in re actio, sed passio, immo quies, vel carentia actionis, ut in verbis, *Patiōr*, *sedeo*, *cesso*: semper enim vel cessatio ipsa significatur inquit cujusdam exercitij.

† 53 *Secundum* est tempus, quod consignificatur ut mensura illius exercitij, vel actionis. Consignificari ut mensuram actionis, est actionem ex

mo:

modi
ligat
præ
na, q
vespe
dium
anna
nific
phra
dum
vel e
res. A
quid
cern

54
tur
ti cu
bum
signi
amo
seu
re,
ama
Hæc
jecti
nific
cati
cop
bo
mer

modo significandi sic adjudicari tempori, ut inreligatur actualiter esse, fuisse, vel fore. Unde *cœna*, *prandium*, & similia, non sunt verba, sed nomina, quia, licet connotent meridianum tempus, & vespertinum, nondum intelligere faciunt, prandium, aut cœnam esse, fore, vel fuisse. Item *dies*, *annus*, *tempus*, & hujusmodi, tempus quidem significant, sed non significant cum tempore, quia phrasis hæc apud Dialecticos talem postulat modum significandi, ut nemo jam expedet, *est*, *fuit*, vel *erit*. Idem puta de nomine *Posterius*, vel *Majores*. Addo, quod ab omnibus ijs nominibus, quidquid sit de significatione cum tempore, satis discernitur verbum per ultimam partem definitionis.

54. *Tertium* est copula objectiva, quæ vocatur etiam *compositio*, *conjunctio*, vel *unio* prædicati cum subjecto. Nam inter nomen *amor*, & verbum *amo*, hoc est discrimen; quod nomen nudè significat amorem; at verbum significat insuper, amorem in tempore exerceri, & convenire mihi, seu (quod in idem recidit) me identificari cum re, cujus est amor: & hoc ipso amorem, seu rem amantem prædicat de me, tanquam de subjecto. Hæc igitur convenientia, vel identitas inter subjectum, & prædicatum objectivum, tali modo significata, vocatur *copula objectiva*; & ejus significatio, in verbo reperta, dicitur *copula formalis*. Et copula quidem objectiva significatur etiam a verbo, cui negatio præponitur, ut *non amo*: sic tamen, ut negetur existere.

55 Si quæras, an etiam in verbo substantivo *est* inveniantur tria significata nunc exposita. *Resp* Si verbum *est* ponatur sine adjuncto prædicato, ut *Petrus est* (quæ dicitur propositio de secundo adjacente) idem valet *est*, ac *existit*, haberi-que debet pro verbo adjectivo, & sine dubio significat tria nunc dicta. Si verò accedat ipsi prædicatum aliud, ut *Petrus est homo* (quæ propositio vocatur de tertio adjacente): duplex est opinio. Altera verbum *est* reputat purum syncategorema quod solum significet copulam objectivam cum tempore, sed ita, ut ejus significatio dependeat à vocibus adjunctis. Quæ opinio valde probabilis, & plana est.

56 Altera, quæ est D. Thomæ in 1. *Perib. lect. 5. & in 5. Metaph. lect. 9.* concedit verbo *est* in propositionibus de tertio adjacente, aliud principale significatum, præter copulam cum tempore, videlicet actum essendi, sive entitatem in communi, quæ ab adjuncto prædicato determinetur, ut sit entitas substantiæ, vel accidentis, nec non ut sit actus existentiae, vel essentiae. Unde in propositione *Petrus est homo*, non prædicatur *homo* dumtaxat, sed *esse hominem*, ita ut *esse* sit principale significatum verbi *est*. In prima opinione verbum substantivum est vera copula formalis: at in secunda, continet copulam, & partem prædicati.

57 Ex dictis hæcenus inferes 1. verbum, formaliter acceptum, semper se tenere ex parte præ-

præ-
ta),
lat u
Curr
ro,
rialit
que,
mas
relat
Vide
5
non
ferro
quia
posu
hæc
proi
copu
ti, v
Arist
sione
Con
5
ibid
sunt
jus
nem
min
no

prædicati (saltem in secunda opinione modò relata), nunquam autem ex parte subjecti. Sic postulat ultima pars definitionis. *Objicies*: verè dicitur, *Curro est verbum*. Fateor: sed tunc accipitur *curro*, non formaliter pro suo significato, sed materialitèr pro voce ipsa in esse talis signi: proindeque *summitur in vi nominis*, ut loquitur D. Thomas in præsentì: nec sensus est, quòd sit verbum relatè ad hanc propositionem, sed relatè ad alias. Vide suprà num. 46.

58 *Inferes* 2., verbum extra enuntiationem non esse propriè, ac plenè verbum, v. g. cum profertur verbum *valet*. seorsim à subjecto. Ratio est quia ad plenum verbi significatum pertinet compositio, seu copula objectiva talium extremorum: hæc autem sine extremis intelligi non potest, ac proinde nec significari. Undè verbum, quatenus copulæ significativum, indiget appositione subjecti, velut conditione *sine qua non*. Verbum. inquit Aristoteles *cit. cap. 3. significat quamdam compositionem, quam sine compositis non est intelligere*. Contonat D. Thomas ibi *lect. 5.*

59 Huc etiam spectat illud ejusdem Aristot. *ibid. ipsa verba, cum per se dicuntur, nomina sunt*: id est, non plene obeunt munus verbi, cuius est compositionem significare; quia tamen retinent principale significatum, vocari possant nomina, prout nomen generalitèr dicitur quavis dictio significans, ut explicat D. Thomas.

Nec

60 Nec verum est, quod verbum *valet* solitarie dictum, connotet aliquod subiectum indefinite terminatum cui valetudo conueniat. Sic enim iam non erit enuntiatio, ut modo supponitur; sed erit enuntiatio integra; quia intelligere nos faciet totum hoc, *Aliquod subiectum valet*, quæ circa deum integra propositio est: non aliter ac vox *valet* est propositio integra: quia idem intelligere nos facit, ac *ego valet*. Doctrina ista procedit etiam in verbo *est*, quod solitarie prolatum, nec est copula formalis, nec significat copulam obiectivam, sed ut tantum existentiam indefinite, variatur quippe significatio ad placitum ex circumstantijs.

61 *Inferes* 3., à ratione verbi logici deficere multa verba grammatica, seu verbi modos, videlicet imperativum, infinitivum, optativum, nec non participium, v. g. *disputa, disputare, utinam disputes: disputans*. Istorum enim quædam ex parte subiecti esse possunt, ut *disputans sedet, disputare est utile*; & nullum efficit cum nomine orationem veram, aut falsam, sine alio verbo; ac proinde nullum per se est nota prædicationis.

62 Sed quid de verbo præteriti, aut futuri temporis, indicativo? *Resp.* Si præcise spectetur vis efficiendi enuntiatum verum, aut falsum, omnino propriè verbum est. Quia tamen hæc vis quodammodo oritur à verbo ac præteriti, atque in illud resolvitur (ideo enim vere dicitur, *Adi-*

mus
potu
chris
ro ve
quasi
præse
pro
6
mate
verbo
Homo
catur
tellig
hoc p
tacita
nariu
dit h
est an
arbitr
tria,
semp
hac d
62
teles
dum e
propo
prædi
finit
non v

mus fait, vèl *Arthichristus erit*, quia aliquando potuit, vèl poterit verè dici, *Adamus est*, *Antichristus est*) ; idcirco verba de præterito, & futuro vocat Aristoteles, non verba, sed *casus verbi*, quasi aliquatenus cadant à proprietate verbi de præsentì, ad usum tamen Dialecticæ simpliciter pro verbis habentur.

63 *Inferes* 4. etiam in propositionibus de materia necessaria, quas vocant *eternæ veritatis*, verbum significare cum tempore v. g. in hac *Homo est animal*. Nec obstat, quod in his dicatur verbum *absolvi à tempore*, Nam hoc intelligendum est de tempore determinato, sive de hoc præ illo: re vera enim tunc significatur sub tacita conditione tempus omne reale, & imaginarium: & illa propositio, *Homo est animal*, reddit hunc sensum, *Homo, quandocumque existat, est animal*. Idcirco D. Augustinus lib. 2. de liber. arbitr. cap. 8. approbat dictam illud, *Septem, & tria, decem sunt, & non solum nunc, sed etiam semper*. Quid est *semper*, nisi *omni tempore*? Sed hac de re rursus in Metaphysica.

64 Circa verbum infinitum, quod Aristoteles exclusum voluit in definitione verbi, notandum est, quod illud, si quando datur, non efficit propositionem negativam, sed affirmativam de prædicato infinito. Quare dictio *non valet*, ut infinitè verbum, debet reddere hunc sensum, *est non valens*: si enim idem significet. ac *non est valens*,

lens, propositionem efficit purè negantem. Verba tamen hujusmodi licet Aristotelis tempore usitata, jam ferè in defuetudinem abierunt. Ideoque merito à Dialecticis cum D. Thoma in 2. *Perih. lect.* 1. traditur ut regula generalis, quod negatio præposita verbo remouet copulam, & propositionem reddit negativam.

65 Denique notandum, quod verbum adiectivum virtualitèr continet substantivum cum participio. Nam *valet*, idem significat, ac *est valens*, & sic de reliquis. Dices: ergo *valet* non est dictio simplex, sed complexa in significando. *Neg. conseq.*: quia non æquipollet his duabus vocibus tanquam dictio synonyma, sed eas continet implicite. Sic vox *homo* simplex est, quamvis æquipolleet complexo huic, *animal rationale*: quia nimirum synonymia deest, & explicatur vox una per duas clariore.

DISPUTATIO II.

DE ORATIONE, ET MODO SCIENDI.

CAPUT I.

DE ORATIONE IN COMMUNI

I **ORATIO** apud Dialecticos sonat significativum complexum ex conceptibus, aut vocibus, non quidem in unam dictionem coeuntibus, sed tamen inter se coordinatis ad aliquod

quid significandum. Quo sensu definitur ab Aristotele 1, Perih. c. 4. *Vos significativa ad placitum , cujus partium aliqua significat separatim.* Hæc definitio conveniet orationi mentali , si loco generis ponatur *signum* , aut *significatum* , ut monuimus in limine Disputationis 1. Duas verò continet partes : quarum prior explicat convenientiam orationis cum nomine , & verbo ; posterior , differentiam ab iisdem , & à quovis significativo incomplexo.

2ª Ponatur in definitione *vox* in singulari , ad indicandum unitatem , quam medio nexu grammaticali habere debent voces , ex quibus oratio componitur. Ex vocibus enim dissociatis , ut *lapis* , *homo* , *lux* , non resultat oratio. Opus est ergo habitudine aliqua , seu ordine grammatico , qualis cernitur in qualibet ex his orationibus , *Homo doctus* , *Deum videns* , *Rex Hispanie* , *Sol læcet*. Debet tamen ista compositionis unitas esse talis , ut unaquæque vox conceptum excitet distinctum à conceptu alterius , prout indicat rō *separatim* ex dictis Disput. 1. n. 47. Porro differt oratio a termino incomplexo ; quia latius extenditur , nimirum ad propositiones , & syllogismos.

3^a Si queras , cur in definitione ponatur *partium aliqua* , & non omnes ? Resp. : quia sermo est de significatione ad placitum , quæ non necessario reperitur in omni parte orationis , ut cernitur in ista *Bluetini foras* ; cujus prior pars , li-

cer separatim significet conceptum de se ipsa, non tamen ad placitum. Ponitur etiam tō aliqua (juxta D. Thomam hic lec. 6.) propter syncategoremata, v. g. *quidam*, *omnis*, *nullus* quando sunt partes orationis, ut cum dicitur, *quidam homo*: ea quippè non tam dicuntur *significare*, quam *con-
significare*; quia conceptum excitant quodammodo pendentem à conceptu, & significato partis alterius.

4 Addit Aristoteles continuò post definitionem prædictam, *ut dictio*, non *ut affirmatio*, *vel negatio*, Quæ verba in primis non adduntur definitionis gratia, sed majoris explicationis: ac deinde non ijs denotatur, quod nullius orationis pars queat esse affirmatio, vèl negatio, sed solum, quod oratio talem partem non postulet ex conceptu suo communi (quamvis eam permittat), postulet tamen necessario partem, quæ significet ut dictio.

5 - Sed adhuc contra definitionem objicies: hæ voces, *nemo*, *nihil*, singulæ sunt orationes, ut potè significativa complexa, quæ omnino æquivalent hiis, *nullus homo*, *nulla res*, : & in his nulla est pars significans separatim. *Confirm.*: potuit idioma institui ita Laconicum, ut unaquæque vox eodem conceptus excitaret, quos nunc excitant duæ, vel tres: tunc autem singulæ voces se ipsa forent orationes, quamvis earum pars nulla significaret separatim.

Resp.

6 *Resp. ad object.* Voces illæ inter orationes logicas computantur (orationes *minores* vocantur comparatione earum, quæ multis constat vocibus, & *maiores* dicuntur): quia licet grammaticè simplices, logicè tamèn censentur complexæ, eo quod unaquæque duabus æquivalet per synonymiam, duotque in mente conceptus immediate exciter.

7 Itaque definitio orationis intelligenda est de partibus, non tam materiæ, quam formæ, id est, non tam soni vocalis, quam significationis, aut potestatis excitandi conceptus sicut enim non censentur orationes logicæ, *Marcus Tullius, Virgilius Maro*, & alia complexa ex vocibus synonymis, quia, licet sono complexa, sensu tamen simplicia sunt; ita per oppositum in casu nostro. Ad *confirmat.* eadem esto responsio. Alij dicunt, ejusmodi voces non esse orationes formaliter, sed virtualiter duntaxat.

8 Oratio hætenus explicata dividitur in *imperfectam*, & *perfectam*. Imperfecta est, quæ sensum habet imperfectum, & quasi suspensum, ut istæ. *Sic vos non vobis, Ille ego, qui quondam.* Perfecta dicitur, quæ sensum reddit perfectum. Et hæc subdividitur in *interrogativam*, *imperativam*, *vocativam*, *deprecativam*, *optativam*, & *enuntiativam*. De cæteris præter ultimam, Logica non curat: siquando enim interrogatione utitur, id agit, ut enuntiationem eliciat. *Orationes igitur cæte-*

re omittantur (inquit Aristoteles cit. c. 4.) *ad Oratoriam enim artem, aut Poesim, illiarum magis consideratio pertinet; enuntiativa verò præsentis est propria contemplationis.* Sed prius Modum sciendi celebrera, ac prænobilem orationis speciem, exponemus.

CAP. II.

DEFINITUR, AC DIVIDITUR MODUS
sciendi.

9 **Q**UIDQUID medium est ad scientias acquirendas utile, vocari potest modus sciendi. Undè & logica ipsa, quia generale quoddam instrumentum est ad alias scientias comparandas, ab Aristotele quandòque *modus sciendi* nuncupatur. In præsentì præsius accipitur hoc nomen, nimirum prout significat artefacta quadam mentalia, vel vocalia, quibus construendis præcipue incumbit Dial.ctica, & quorum gratia maxime regulas tradit. Nec tamen tò *sciendi* strictissimè sumitur, quatenus decorans cognitionem scientiam, sola demonstratione parabilem; sed quatenus indicans distinctam, ac recorditam notitiam naturæ, & proprietatum cujusque rei.

1. 10. Modus sciendi defini solet. *Oratio ignoti manifestativa.* Verum hæc definitio, ut jacer, videtur fortis incongrua, nec soli deñ. ito conveniens. Non enim qualibet oratio, vocalis aut mentalis, manifestans ignotum aliquid, est Modus
scien-

sciendi, de quo agimus. Quamobrem definitio illa communis ad mentem Dialecticorum intellegenda est eo sensu, quem exhibet ista, *Oratio dialectica artificiosè declarans id quod simplici rei nomine confusè significatur.*

+ 11 - Definitio hæc rejicit in primis orationes non dialecticas (nempe operativam, imperativam, &c.), aut consideratas sub artificio non spectante ad dialecticam, sed ad alias artes, ut ad poeticam, aut Rhetoricam. Deinde adverbium *artificiosè* rejicit eas, de quibus Dialectica tractat, non ut ipsarum artificio approbet, sed ut vitia reprobet. Postremò non omnis oratio dialecticè artificiosa comprehenditur, sed ea tantum, quæ declarat rei essentiam, vel partes, aut species, vel etiam proprietates; hæc enim omnia confusè significantur vulgari, ac simplici nomine cujusque rei.

+ 12 - Hinc omnes Dialectici designant tamquam tres species modi sciendi, *definitionem, descriptionem, & argumentationem*. Nam prima detegit rei essentiam; secunda partes, aut species; tertia discutendo explorat quid cuique rei proprie conveniat. Communis sententia est, non alias species modi sciendi superesse. Atqui tamen superaddunt *propositionem*, saltem quæ de subjecto prædicatum aliquod essentiale detegit, & affirmat: nam hujusmodi propositionibus convenit definitio, præsertim vulgari, modi sciendi. Questio est parvi momenti, Utrumlibet dicatur, Dialectica non minus

accuratè de propositione, quàm de cœteris, tractabit inferiùs.

13 Annumerant alij *methodum*, quæ in sciencijs, & artibus est ordo cognitionis, doctrinæque. Hic ordo pertinet quidem ad modum sciendi; sed non nisi quatenùs textitur definitione, divisione, & argumentatione. Methodus autèm (ut hoc obiter noveris) est duplex. Altera *synthetica*, id est, compositionis; quæ procedit à partibus ad totum; à simplicibus ad composita, ab universalibus ad particularia, à causis ad effectus. Hanc modò servamus; dum à signo in communi progredimur ad vocale, hinc ad nomen, verbum, &c., tum ad enuntiationem, ac demùm ad argumentationem, & syllogismum. Altera *analytica*, id est, resolutionis, quæ procedit inverso ordine, videlicet à toto ad partes &c. Hanc servat Logicus, dum syllogismum in propositiones, & has resolvit in terminos. Nunc ad novissimas modi sciendi species accedamus.

CAP. III.

DE DEFINITIONE.

14 **D**EFINITIO, quatenùs est species Modi sciendi, communiter definitur sic: *Oratio explicans essentiam rei*, vel, quod eòdem redit, *Oratio explicans, quid sit res*. Unde interroganti; quid est res? Per definitionem respondetur. Dicitur *oratio*; quia cum definitio distinctè proponat prædicata rei, debet esse significativum complexum. Dicitur *expli-*

eans; quia detegit id , quod simplici rei nomine, quasi rectum est , aut confusè significatum.

+ 15+ Ac denique dicitur explicans rei *essentiam*, id est , *naturam*, seu *quidditatem*; quibus nomini- bus intelligitur complexum ex partibus , aut præ- dicatis præcipuis cujusque rei , quorum ostensio- ne patet, quatenus illa conveniat , & quatenus differat à rebus alijs. Prædicatum illud , in quo res definita convenit cum alijs, vocatur *genus* illud verò, in quo differt , seu quo discernitur à cæteris omnibus , vocatur *differentia*.

16 Definitio alia est *nominis* , alia *rei* : vel ut passim dicitur , alia explicat *quid nominis* , alia *quid rei*. Sumitur nunc *res* pro significato nominis: alias enim nomen ipsum res quædam est. Defini- tio nominis , est explicatio vocabuli , vel quoad significatum , vel quoad etymologiam; ut si no- men *Cæsar* sic definiatur : *Cognomen significans quemdam Romanorum Dictatorem: Vocabulum à cæ- so matris utero deductum*. Definitio rei est , quæ explicat , quid sit res significata per nomen. Sic oratio hæc , *Animal rationale* , est definitio rei sig- nificatæ per nomen *homo*.

+ 17+ Definitio rei subdividitur in *essentialem*, & *descriptivam*. Essentialis est , quæ rem explicat exhibendo immediatè constitutiva ejus intima & essentialia , Et hæc iterum subdividitur in *physi- cam* , & *metaphysicam*. Definitio essentialis physica exhibet constitutiva realiter inter se distincta , ex
qui-

quibus componitur essentia rei; ut cum homo definitur, *Compositum ex corpore, & anima rationali*. Definitio essentialis metaphysica exhibet constitutiva seu prædicata rei essentialia, quæ realiter identificantur, & sola ratione distinguuntur, ut si hominem definias, *Animal rationale*. Sola essentialis, utrovis modo fabricata, omnino propriè definitio est; ad eamque maximè pertinet regula definiendi.

18 Descriptio, seu definitio descriptiva, est, quæ rem explicat per accidentia, vel prædicata non essentialia, quæ tamen sunt essentiæ occultioris indicia. Hæc proxime accedet ad definitionem essentialem, si constet genere proximo, & loco essentialis differentia proferat proprietatem quarto modo, ut cum ignis definitur, *Elementum in summo calidum*. Sed nihilominus descriptio vocatur, quæcumque oratio quæ certis quibusdam notis rem designat; ut cum de ciconia Virgilius ait, *Candida venit avis, longis inuisa colubris*.

19 Ad usum Dialecticæ quatuor descriptionis species distingui possunt. *Prima*, quæ rem explicat per causas extrinsecas, diciturque *definitio casualis*. Causas voco extrinsecas, efficientem, exemplarem, & finalem: quas omnes complectitur hæc animæ rationalis definitio, *Forma à Deo creata, ad divinam similitudinem facta, & ad aeternam beatitudinem destinata*. *Secunda*, quæ rem explicat per proprietates quarto modo; easque, vel physicas,

cas, ut cum Sol definitur, *Planeta fulgens luce natus*; vel metaphysicas, ut si homo definiatur, *Animal admirabilem*.

20 *Tertia*, quæ rem declarat per effectum: ut cum calor ab Aristotele definitur, *Qualitas congregans homogenea*. *Quarta*, quæ rem discernit per accidentia quavis externa; ut cum saphyrus describitur, *Gemma carulea, aureis punctis colucens instar Cœli feneri*. Loco definitionis essentialis frequentèr utimur descriptiva; quia differentiarum rerum essentielles raro sunt nobis notæ.

QUID VOCETUR DEFINITUM? ET quatenus à Definitione differat?

21 **R**ES illa, cujus essentiam explicamus, prout substat simplici nomini (sive conceptui), vocatur *definitum*, v. g. natura humana prout substat nomini *homo*. Ipsum autem nomen dicitur *definitum formale*; & res eo significata, *definitum obiectivum*. Quæ distinctio partèr observanda est pro definitione. Vocalis enim aut mentalis explicatio essentiae, vocatur *definitio formalis*; ipsa verò essentia explicata, *definitio obiectiva*.

22 *Definitum aliud est proximum, sive propinquum, aliud remotum*. Proximum est ratio communis per intellectum abstracta ab inferioribus,

v. g.

v. g. ratio hominis abstracta à Petro, Paulo, & reliquis individuís. Remotum est unumquodque ex inferioribus istis, quæ, quia non definiuntur im mediate sub proprijs conceptibus, sed medio conceptu naturæ communis, ideo dicuntur defini mediata, ac remote. Solum proximum est, quod in presenti vocatur simpliciter *definitum*.

23 Porro, dum quaeritur, quatenus differant seu distinguantur definitum, & definitio? non est sermo de formalibus: in his enim evidens est realis distinctio vocum, aut conceptuum. Neque item sermo est de objecto ipsorum nudè sumpto, prout est a parte rei: sic enim distinctio nulla inibi reperitur. Sermo est igitur de objecto reali prout significato, hinc per definitum formale, indè per formalem definitionem; sic tamen, ut objectum ipsum accipiat in recto, sive *ut quod*.

24 Hoc itaque sensu inter definitum, & definitionem nulla est distinctio realis intrinseca; nihil enim à sua essentia realiter distinguitur: nulla item perfecta distinctio rationis; hæc enim postulat extrema diversitatem de definibilia, & quorum neutrum sit explicatio alterius. Solam ergo est distinctio rationis imperfecta, & impropria, quam vocant *pens implicitum*, & *explicitum*; quia in definito continetur quasi rectum, & involutum, id ipsum, quod in definitione apparet evolutum, & explicatum.

NOTANDA QUÆDAM.

25 **N**OT. 1. Definitum, ut una explicetur definitione, debet esse quid unum unitate rationis, & univoco nomine significari. Unde æquivoca, ut talia, definiri non possunt, nisi facta prius divisione in diversa significata, quibus singulis sua seorsum definitio aptetur. Analogæ vero tolerant prius definiri, quàm dividi; quia magis ad unitatem rationis accedunt: quamquam si. iusto iure divisio quoque in ipsis præmitenda est.

26 Dixi, *quid unum unitate rationis*; quia non definitur immediate, nisi quidditas aliqua universalis, & pluribus communis, ut homo, vel animal ut sic, ubi plura sunt unum per rationem. Res quippe ut singulares non ita cognoscuntur à nobis pro hoc statu, ut possimos conceptu proprio discernere differentias purè numericas, licet eis nomina quædam imponamus, v. g. *Petreitas*, vocabulum certe non clarius nomine *Petrus*; e quo extrahitur. Unde nec Sol, tametsi unicus, definitur ut singularis, sed ut habens naturam ex se communem, seu multiplicabilem, quamvis, de facto multiplicata non sit.

27 Not. 2.. Definitum in ordine physico debet esse *unum per se*, ut homo, vel equus. Sic docuit Aristoteles: cuius tamen hæc in re doctrina explicatione indiget, alibi tradenda. Interim certum est, ea quæ sunt *unum per accidens* instar huius complexi *homo albus*; non definiunt quoad utramque partem uni.

unica definitione, sed duplici: nam illud complexum, prout ita expressum, indiget duabus, quarum alia sit hominis, alia albi: quæ tamen uno contextunectere sic poteris, *Animal rationale affectum colore disgregativo visus.*

28 Not. 3.. Non idem sonat *accidens*, ac *unum per accidens*: nam accidentia possunt accipi ut per se una, & suo modo definiiri unica definitione, licet eorum explicatio non dicatur simpliciter definitio, sicut essentia ipsorum non dicitur simpliciter quidditas comparatione substantiæ.

29 Quædam autem accidentia determinant sibi certum subjectum, quædam non. Hæc dicuntur *simplicia*, illa *copulata*. Simplicia, saltè in abstracto, definiuntur tacito subjecto, ut cum *albedo* dicitur *color disgregans visum*: immò & in concreto definiuntur sine subjecti nomine, ut cum *album* dicitur esse *disgregativum visus*. Copulata vero non definiuntur sine expressa mentione subjecti, vel in recto positi, cum accidens definitur in concreto; vel in obliquo; cum definitur accidens in abstracto. V. g. *simum*, quia natum pro subjecto determinat, *nasus curvus* definiiri debet; *simitas* verò, *curvitas nasi*.

30 Not. 4.. Quando in definitione ponitur aliquid, quod est extra essentiam definiti (v. g. *nasus*; in definitione *similitatis*) vocatur *adfinitio per additamentum*. Et hæc generaliter conveniunt ipsi rebus, quarum essentia primarie consistit in ordi-

ne seu habitudine ad certum subiectum , aut terminum. Nam habitudo quâ talis nequit à nobis explicari, nisi sub nomine sui termini. Sic potentia vitales , sic artes , sic alia multa , *per additamentum* definiuntur, scilicet per suos terminos, aut objecta.

31 *Not.* 5.. Definitio non tam dicitur vera, vèl falsa , quàm bona , vèl mala : tum quia saluatur in apprehensione , cuius non est propriè veritas , aut falsitas : tum quia potest vere affirmari de definito , & tamen esse non bona ; ut si homo definiatur , *Animal bipes*.

CAPUT IV.

LEGES DEFINIENDI TRADUNTUR,

& Definitionis definitio defenditur.

32 **D**E legibus , seu regulis rectè definiendi , multa docuit Philosophus varijs in locis, præsentim l. 6. *Topic.*, & 2. *Poster. c.* 10. Ea tamen omnia tribus aut quatuor regulis comprehendendi solent. Prima : *Ut definitio sit clarior definito* : aliter jam non erit explicatio essentia. Contra legem istam peccat 1., qui per metaphoras definit ; ut si homo definiatur , *Arbor inversa*, aut *somnus*, *Imago mortis*. Peccat. 2., qui verbis utitur ambiguis aut exoticis.

33 Peccat 3., qui definit idem per idem , id est , qui definitum quasi partem definitionis ponit ; ut si hominem definias , *Animal natura humana præattum* : ipsa quippè natura humana est

quæ

næ definienda suscipitur. Unde vulgare præceptum est. *Ne definitum ingrediatur definitionem.*

34 Peccat 4., qui alterum ex contrarijs definit per alterum, ut si bonum definiatur, *Quod est contrarium malo*; ac malum, *Quod est contrarium bono*: hoc enim nihil addit lucis ad trita vocabula, *bonum*, & *malum*. Si tamèn oppositio sit relativa, qualis est v. g. inter *patrem*, & *filium*, definitio unius in esse talis, exigit mentionem alterius: sed tunc explicanda est indoles relationis, aut ratio proxima, in qua fundatur.

35 Sed contra primam hanc regulam *oppo- nes* 1. rusticus per terminum *homo* clariùs percipit hominem, quàm per *animal rationale*; clariùs etiam intelligit matrimonium vulgari vocabulo, quàm si definitionem ejus theologicam audiat: non igitur omnis definitio clariòr est definito. *Diff. conseq.* non est clariòr per se, *neg.* non est clariòr per accidens, nimirum ex ignorantia audientis, *conc. conseq.* Defectus iste claritatis non est tribuendus definitioni, sed rustico, qui, terminos, quibus constat definitio, non ultimàtè novit.

36 *Oppon.* 2.: per nomen *homo* concipitur animal ut distinctum à brutis: ergo concipitur animal, ut rationale; adeoque non minùs clarè concipitur essentia hominis, quàm per definitionem. *Diff. Ant.*: concipitur animal ut distinctum à brutis per accidentia obvia, & externa (ut sunt figura, locutio, incessus, &c.), *conc.*; ut distinctum

tinuum per differentiam rationalitatis expressè conceptam, *neg. antec. & conseq.* Si enim expressè concipiatur animal cum differentia rationalitatis, jam habetur in mente cognitio definitiva correspondens, non tantum nomini *homo*, sed orationi *animal rationale*.

37 Notabis hic, ad eandem claritatis regulam spectare præceptum illud Aristotelis, *ut definitio sit ex prioribus & notioribus*. Hoc servatur, quoties definitio exhibet essentiae constitutiva, seu physica, seu metaphysica. Nam ordine naturæ constitutiva sunt priora, & simpliciter notiora constituto, seu toto; sicut unitas prior, & notior est numero, linea superficie, & sic de alijs.

38 Secunda regula *Ut definitio convertatur cum definito*. Id est, ut omni, & soli definito conveniat, atque ita cum eo reciprocetur, ut se se vicissim inferant, & invicem prædicari possint ac de iisdem pariter subjectis affirmari, aut negari. Sic quicumque est *homo*, est *animal rationale*, & è converso. Unde, quoties definitio, vel convenit alijs a definito, vel non convenit omnibus sub definito contentis, statim reprobanda est ut plane vitiosa.

39 Tertia regula: *Ut definitio nec sit redundans, nec diminuta*, Hoc est, nec plus dicat, quam quod sufficit ad essentiam rei declarandam, nec eam inexplicatam, aliqua ex parte relinquat. Sic ex his definitionibus hominis, *animal rationale bi-*

pes; *Substantia corporea rationalis*, altera redundans est penes tō *bipes*; altera diminuta, quia inexplicitam relinquit essentiam hominis, quatenus vivens est, & sensitiva.

40 Quarta (quæ cœteras ferè complectitur): *Ut definitio constet genere proximo, & ultima differentia*. Genera dicuntur prædicata communia, in quibus res definienda convenit cum alijs diversæ naturæ. Ex his prædicatis, quod minus extenditur, vocatur genus proximum; quæ latius patent, genera remota. V. g. respectu hominis *animal* est genus proximum; remota verò genera sunt *vivens*, *corpus*, *substantia*. Differentia ultima dicitur illud prædicatum, quo res discernitur à cœteris omnibus diversæ naturæ, v. g. *rationalis* respectu hominis. Hanc differentiam nisi exprimat definitio, non converteretur, cum definito. Genus autem ideo proximum esse debet, quia in genere proximo continentur formaliter prædicata superiora. Contra, si remotum sit, cum non includat formaliter inferiora, manebunt hæc penitus prætermissa in definitione, quæ proinde diminuta erit.

41 *Sed not. 1.*, quod nihil interest, sive ponatur genus proximum simpliciter nomine, sive remotum cum differentia totaliterina. V. g. si hominem definias *vivens sensibile rationale*, recte defines: quia idem valet *vivens sensibile*, ac *animal*, cuius sit definitio animalis. *Not. 2.*, quod inter-

terdum loco proximi ponitur genus remotum, claritatis gratia; quando scilicet genus proximum obscurius est, aut litigiosum. Sic in definitione definitionis data n. 14. quam omnes admittunt, *oratio* ponitur pro genere, licet *modus sciendi* sit genus propinquius, sive proximum: quia nimirum sic interest claritatis, eo quod *modus sciendi* sit explicatu difficilius, quam *oratio*. Similem ob causam leo definitur pascu, *Animal ruginosum*; cum tamen *animal* sit genus minus propinquum leoni, quam *brutum*, aut *fera*.

42 Not. 3., quod ad exactam definitionem non semper opus est genere, & differentia strictè talibus. Quamvis enim essentia definiti non habeat compositionem metaphysicam generis, & differentiae (sicuti non habent genera suprema. v. g. *substantia* ut sic), poterit nihilominus definiri, & exacte declarari; ut cum *substantia* definitur *ens per se*. Sufficit ergo prædicatum aliquod commune, quod sit *quasi genus*, aut *loco generis*, & aliquod discretivum, quod sit *quasi differentia*, seu *loco differentiae*: atque itaque intelligenda est regula quarta. Sanè, cum definitio illa substantiae propriè sit oratio explicans essentiam rei, cur non erit propriè definitio? Hoc tamen non omnibus placet: nam plures negant esse definitionem propriè dictam, quæ non consistit genere & differentia propriè talibus. Sed his videtur esse de solo nomine.

43 *Not. 4.*, quod nec in definitione mentali necessariae sunt expressiones duae realiter distinctae, alia generis, alia differentiae. Si enim datur conceptus realiter indivisibilis, qui perfecte aequipollat in claritate his duobus, *animal rationale*, ille unique erit mentalis definitio hominis. Atamen simul erit in consideratione logica significativum complexum, sive oratio, propter dualitatis aequipollentiam, quae est virtualis distinctio partium: quemadmodum in propositione mentali, licet asseratur simplex qualitas, considerat Logica partes artificiose dispositas ritu subjecti, & praedicati, nimirum propter distinctionem virtuale.

44 *Not. 5.*, quod ex quatuor regulis supradatis, prima, & tertia pertineant ad definitionem formalem; secundâ verò, & quarta, ad definitionem objectivam; hæc enim est, quæ cum definito convertitur, & genus, ac differentiam continet: quamquam etiam definitioni formali aptari poterunt cum addito *ut quo*, vel *in significando*.

45 Denique *obserua*, vulgarem esse regulam, quod *verba in definitionibus non sonant actum, sed aptitudinem*. Aloedo v. g. definitur, *color disgregans visum*: sed tò *disgregans*, licet tonare videatur actum, seu exercitium disgregandi, perinde accipitur, ac *potens disgregare*. Hæc tamen regula non tenet, quando essentia rei consistit in exercitio actuali; ut cum definitur intellectio, actio, unio, vel quid simile. Quando autem

et.

essentia consistit in aptitudine, satius est id expr
primere, ne definitio maneat ambigua.

SOLVITUR OBJECTIO CONTRA
definitionem Definitionis.

46 **E**X prædictis definiendi regulis con-
surgit hæc *obsectio*: Nulla fieri po-
test definitionis definitio: ergo, quam dedimus
n. 14. nulla est. *Prob. Anteced. 1.*: quia, quæcum-
que detur definitionis definitio, non convertetur
cum suo definito: ipsa quippè erit definitio quædam
singularis; & definitum ejus erit definitio in com-
muni, cum qua certè nulla singularis converti
potest. 2.: quia nec poterit esse suo definito cla-
rior; alioqui, cum ipsamet contineatur in defini-
to suo, erit clarior se ipsa quod est absurdum.
3.: quia fieri non poterit, quin definitum ingredia-
tur definitionem, seu quin definitior idem per
idem, videlicet per definitionem definitio.

47 *Resp. neg. artes.* quin obtineat probatio-
nes. *Ad 1.* Regula conversionis lata est pro defi-
nitione ac definito, non tam formalibus, quam
objectivis, ut nuper advertimus. Sic autem bene
observatur in re præsentî. Nam objectum hujus
definitionis formalis, *Oratio explicans essentiam rei*
est essentia definitionis in communi, & hoc
objectum utique convertitur cum objecto huius
nominis *definitio* (hoc nomen est in præsentî defi-
nitum formale), liquidem nomine isto significa-
tur definitio in communi, quæ certè reciprocatur

cum essentia sua. Unde non sequitur, definitio-
nem singularem converti cum communi: non enim
definitio formalis converti debet cum objectiva;
sed solum objectiva cum objectivo definito.

48 Adde, quod etiam inter definitionem ac
definitionem formale datur conversio, non in essen-
do, sed in significando: nam quidquid significatur
hoc nomine *definitio*, significatur etiam complexo
illo, *Oratio explicans essentiam rei* & è converso.

49 Ad 2. Lex claritas pertinet ad defini-
tionem, ac definitum formalia, ut item adverti-
mus. Hoc autem tenet definitio definitionis cla-
rior est definito, videlicet nomine *definitio*; sub
quo minus clare proponitur essentia definitionis,
quam cum dicitur *oratio explicans essentiam rei*.
Continetur quidem definitio ista formalis in com-
muni, sub qua comprehenduntur omnes defini-
tiones particulares: at non ideo evadit clarior se-
ipsa in se spectata, sed tantum se ipsa prout signifi-
cata per nomen *definitio*: quod nihil est aliud,
quam nomen in se clariorem esse tali nomine. Sic
medialis definitio *conditionis* ut sic, est clarior se-
metipsa prout representata cum cæteris per con-
ceptum illum, *cognitio*.

50 Ad 3. Cum definitum prohibetur ingre-
di definitionem, tertio est de definito formali,
nempe de suo, seu, & constructo nomine rei, vel alio
synonymo. At nomen *definitio* quod in presenti
est

est definitum formale, non ingreditur definitionem definitionis. Quare, licet per definitionem particularem definatur definitio in communi, non definitur idem per idem in sensu verito: liquidem definitio non definitur per se ipsam prout expressam nomine *definitio*. Nec ipsa definitio definitionis se ipsam habet pro unico definito obiectivo nam in primis definitum proximum est definitio in communi, non autem ulla particularis: ac deinde definitam remotam non est ipsa tantum, sed omnes, & singula definitiones individuas.

CAP. V.

DE DIVISIONE.

51 **A**LTERA species Modi sciendi est Divisio: quæ definitur communiter, *Oratio totum in suas partes distribuens: id est, distinctè recensens partes totius: vel distinctè explicans, quod duplex ejus pars: Oratio ponitur loco generis potius, quam modus sciendi propter dicta n. 41. Reliqua verba indicant differentiam. Totum, scilicet res, quæ distribuitur, vocatur *divisum*: partes autem ejus vocantur *membra dividentia*.*

52 Divisio, alia est *nominis*, alia *rei*. Divisio nominis est distributio vocabuli ambigui vel æquivoci, in sua significata: ut si dicas *Hæc nomen Taurus, aliud significatum est animal, aliud cæleste signum, aliud mons Asia*, Divisio rei est

distributio rei cujuslibet in suas partes. Et hæc generaliter dissecatur in *divisionem per se* & *divisionem per accidens*: quarum prima recenset membra, quæ sunt per se partes totius; secunda verò membra, quæ non nisi per accidens sunt partes divisi, Exempla mox dabo.

53 Tam *divisio per se*, quàm *per accidens*, est duplex: altera *totius actualis*; altera *totius potentialis*. Unde & altera *divisio actualis* appellatur, altera *potentialis*, aut *potestativa* (quamquam alio sensu *potestativa* dicitur, quæ virtutem causæ dividit in partes; ut si virtutem ignis divides in vim comburendi, & vim illuminandi), Porro *totum æternale* est, quod partes actualiter includit: dumque partes habet realiter distinctas (ut sunt in homine corpus, & anima) vocatur *totum physicum*: vocatur verò *totum metaphysicum* relatu ad partes sola ratione distinctas, cujusmodi sunt *animal* & *rationale* in essentia hominis.

54 Ex adverso *totum potentiale* dicitur per ordinem ad partes, quas non actu, sed potentia continet: & hujusmodi totum semper est aliqua ratio communis, abstracta per intellectum ab inferioribus, ideoque appellatur etiam *totum logicum* aut *universale*. Talis est ratio *animalis* ut sic, respectu hominis & bruti, quæ sunt inferiora ejus. Nam, cum *animal* ut sic non definiatur per hominem, & brutum, sed per *vivens sensibile* non continet actu, & formaliter inferiora ista per

modum totius actualis. Quia tamen potest, de ijs prædicari, per ea contrahi, & in ea velut in duo membra distribui, idcirco dicitur *totum potentiale*, seu *potestativum*, respectu ipsorum. Interiora verò per ordinem ad rationem communem vocantur *partes subjectæ*, vel *subjectivæ*: quia de illis ut subjectis prædicatur totum istiusmodi.

DE DIVISIONE PER SE.

55 **I**GITUR divisio *per se*, cum est *actualis* distribuit totum in partes, quas actu continet. Hæc potest esse, vel *integralis*, vel *essentialis*. Dicitur *integralis*, dum recenset partes, quibus aliqua magnitudo extenditur: quæ partes interdum sunt heterogeneæ, id est, dissimilares, ut partes corporis humani; interdum homogeneæ, id est, similes, ut partes aquæ. Dicitur verò *essentialis*, dum recenset partes, sine quibus intelligi nequit essentia rei: tumque appellabitur divisio *physica*, si partes physicas exhibeat, ut hæc, *Hominis alia pars corpus alia rationalis animus*: si autem partes fiat metaphysicæ, divisio quoque *metaphysica* nuncupabitur, ut ista, *Hominis alia pars animal, alia rationale*.

56 Divisio *per se*, cum est *potentialis* distribuit totum in partes subjectivas, sive in inferiores de quibus per se prædicari potest. Est autem divisio ista multiplex. 1. generis universalioris in angustiora genera; sive in species subalternas, ut divisio *substantiæ in corpus, & spiritum*;

2. generis in species atomas, ut divisio *elementi* in *ignem, aerem, aquam, & terram* 3. differentia subalternæ in species inferiores, ut divisio *irrationalis* in *avem, piscem, & terrestre brutum*. 4. tum speciei, quam differentia ultimæ, in individua, ut divisio *humana*, aut *rationalis*, in *Petrum, Paulum, Joannem &c.* Sed hæc postrema divisio non est scientifica; tum quia individua sunt infinita; tum quia distinctio purè numeralis in Scientijs contemnitur.

De Divisione per accidens.

57 **D**IVISIO *per accidens*, sive *accidentalis*, tum fit, cum ex parte divisi, aut membrorum dividendum, exprimitur aliquid accidentarium ipsis. Potest autem fieri totidem modis, quot divisio *per se*. In primis, distribuendo totum in partes actuales, prout affectas aliquo accidente: v. g. in *integrales, Jaspidis alia pars viridis, alia rubra*: in *essentiales physicas Martyris alia pars ardet igne, alia charitate*: in *essentiales metaphysicas, Hominis alia pars genus, alia differentia*. Deinde, distribuendo totum *potentiale* in partes *subjectivas*, accidente pariter affectas, juxta quatuor modos divisionis *per se*: de quibus num. præced. Exemplo sunt divisiones istæ: 1. *animalis* in *plumiferam, & implumem*: 2. *columba* in *agrestem, & domesticam*: 3. *irrationalis* in *clauratum, & indomitum*: 4. *humani*, aut *rationalis*, in *doctum, & indoctum*.

58 Præterea in ordine ad totum potentia-
le peculiaritèr distingui solet triplex divisio ac-
cidentalis. Prima dicitur *Subjecti in accidentia*, dis-
tribuitque totum in membra, quæ ipsi accidunt,
v. g. *animal in domesticum*, & *silvestre*. Secundo
Accidentis in subjecta, quæ totum distribuit in
membra, quibus ipsum accidit v. g. *lucidum in*
corpus cœleste, & *sublunare*. Tertia, *Accidentis in*
accidentia, in qua & totum membris & membra
toti accidentia sunt, ut si *album* divides in *dulce*,
& *amarum*. Ex his prima, quando subjectum di-
vidit in accidentia propria, valdè usitata est lo-
co divisionis *per se* & *essentialis*: quia cum de-
sunt propriæ notiones partium *per se*, ut saepe
accidit, recurrimus ad nomina proprietati-
um; ut cum *astra* dividimus in *errantia*, & *in-*
errantia.

59 Sed notandum, non quàmlibet acci-
dents divisionem esse *accidentalem*, seu *per acci-*
dens. Nam, si accidens, sive in concreto, sive in
abstracto, dividatur in membra, de quibus per
se prædicatur, vel quæ sunt per se partes ejus,
erit divisio *per se*; v. g. si *coloratum* dividatur in
album, *nigrum*, & *medium colorem*; aut *frigus*
summè intensum in *gradus octo*. Immo nec est *per*
accidens divisio concreti accidentalis in subjec-
tum, & formam, quibus constat v. g. *Simi alta*
pars nasus, *alia curbitas*: potius enim revocant
ad divisionem *per se*, actualem, & physicam.

ADVERTENDA QUÆDAM.

60 NONNULLA supersunt advertenda:
 1. Divisio vocatur *immediata*, quando membra exhibet immediata divisio; ut cum *vivens* dividitur in *sensitivum*, & *purè vegetativum*: vocatur verò *mediata*, quando, tacitis partibus immediatis, exhibet partes partium; ut si dividatur *vivens* in *hominem*, *brutum*, & *plantam*.

61 2. Divisio potentialis dicitur *univoca*, quando partes omnes propriè participant rationem divisi, ut in exemplis modo positis: dicitur vero *analogà*, quando altera pars propriè, altera impropriè divisum participat, ut si *malum* divides in *malum culpæ*, & *malum pœnæ* vel *hominem* in *vivum*, & *pietum*.

62 3. Divisio non ex eo approbanda est, quod *vera* sit, sed quod *bona*, seu *recta*: potest, quippe veras fortassè partes designare; & nihilominus esset reprobanda, quia dissona regulis mox tradendis 4. Questionis est, an divisio essentialis, & actualis a definitione differat? Sed quidquid sit de questione ista (cui fortan in Logica locus erit), saltem divisio potentialis, quæ prior est, & utilior in Scientijs, à definitione distinguitur: quod sufficit, ut divisio, & definitio constituent modos sciendi simpliciter diversos.

CA.

CAP. VI.

LEGES RECTÆ DIVISIONIS : ET VARIUS
exinde locus arguendi.

63 **R**ECTÆ divisionis prima regula est:
*Ut membra dividenda , simul accep-
 ta , diviso adequentur.* In hanc regulam peccat
 divisio , quæ vel pauciora , vel plura membra
 comprehendit , quàm divisum ; ut si *animal* di-
 vidatur in *hominem & leonem* ; vel in *hominem ,
 brutum , & arborem*. Secunda regula : *Ut divisum
 latius pateat , plusvè , contineat , quàm membra sin-
 gula* : alioqui totum non erit majus sua parte.
 Quare vitiosè divides *animal* in *sensitivum , & ra-
 tionale* quia tam latè patet *sensitivum* , quàm
animal.

64 *Dices* : essentia metaphysica hominis di-
 visione actuali dividitur in *animal* , & *racionales* ;
 ubi altera pars , nempe *animal* , latius patet ,
 quam homo ; & altera , nempe *rationalis* , non
 minus extenditur , quam divisum. *Resp.* In divi-
 sione metaphysica totus actualis nec minoritas
 partis , nec totius majoritas , sumitur ab exten-
 sione logica , seu potentiali , sed tantum à perfec-
 tione intensiva , quam formaliter important sub
 proprijs conceptibus pars , & totum. Hæc autem
 perfectio minor est in animali , & rationali sin-
 gulatim acceptis , quàm in tota hominis essen-
 tia. Solum ergo attenditur extensio logica (id est ,

major, aut minor universalitas, seu prædicabilitas) in divisione totius potentialis.

65 Tertia regula: *Ut membra dividenda sint invicem opposita, seu repugnantia*; id est, ut distinguantur invicem, si non re, saltem ratione, nec alterum contineatur in altero, vel sub altero: sic enim in præsentì accipitur nomen *oppositio- nis*, aut *repugnantia*. Unde malè divideris *vivens* in *plantam*, *animal*, & *hominem*; cum jam sub animali contineatur homo. Benè tamen divides *potentiam rationalem* in *memoriam*, *intellectum*, & *voluntatem*: quia, si non re, saltem ratione, hæc inter se membra distinguuntur. Immo interdum sufficit distinctio rationis imperfecta; ut cum *attributum entis* dividitur in *verum bonum*, & *unum*.

66 Quædam exceptio ab hac regula communiter admittitur: nimirum quando unum membrum sic in alio includitur, ut tamen independentè ab inclusione, seu pro priori ad illam, verè participet rationem diviti. Unde recta censetur divisio *substantie* in *completam* & *incompletam*: quia, licet hæc in illa includatur, tamen pro priori ad inclusionem, per se immediate participat rationem communem substantiæ.

67 Quarta regula: *Ne divisio totius positi- vi fiat in membra negativæ, seu vocibus negativis expressa*. Quare non recte, divides *animal* v. g. in *hominem*, & *non hominem*. Sæpe tamen vocibus

negationem sapientibus utimur circa membrum
alterum, vel ex penuria nominum, vel ad pro-
lixitatem evitandam, vel etiam quia nonnulla
vocabula sono negativa positivum jam significa-
tum ulu induerunt, v. g. *irrationalē, insensibile,*
inanimatum, incorporeum.

68 Quinta: *Ut quoad fieri possit, divisio bre-*
vis sit: aliter non erit modus sciendi, sed con-
fundendi. Si enim in *animalis* divisione singulas
avium, piscium, & terrestrium species enume-
rare velis, fuitissimum, adeoque confusissimum
cathalogum efficies. Hinc divisio bimebris (qua-
lis plerumque erit, si fuerit *immediata*) procu-
randa est ut commodior. Quia tamen sapē cogi-
mur ad remota membra recurrere, eo quod pro-
pinquiora nos lateant, curandum saltem, ut tri-
bus, aut quatuor membris divisio finiatur: quam-
quam aliquando plura requirit, vel natura divisi,
vel doctrinæ utilitas, ut cum *Accidens* in novem
Prædicamenta distribuitur.

69 At legem istam non violat, qui divi-
sioni multas addit subdivisiones, scū qui, diviso
prius toto in pauca membra, hæc deinde singula
subdividit in suas partes, & has iterum in alias,
dum ita interest doctrinæ, Id enim non est divi-
sio rem. scilicet proxima, sed divisiones breves
& commodas multiplicare. Sic *terminus* logicus
multiplicatim sine vitiō dividitur.

LOCI ARGUENDI A DIVISIONE.

70

DIVISIO rite facta aliquot præbet locos arguendi, siue leges aliquot bonæ consequentiæ. Nam primo: *De quocumque dicitur divisum, dicuntur & membra diuidentia disjunctivè; negantur verò omnia, & singula de quocumque divisum negatur.* Ita deducitur ex prima regula. Hinc bene arguitur: *Est animal; ergo, vel homo, vel brutum.* Item, *non est animal; ergo nec homo, nec brutum.* Secundo: *Ab affirmatione cujuslibet membri inferitur affirmatio divisi: hujus verò negatio non inferitur ex negatione membri unius, sed omnium.* Quare tutò inferes: *Est homo, ergo est animal.* At non tuto sic: *Non est homo, ergo non est animal.* Tutissime tamen sic: *Non est homo, nec brutum, ergo non est animal.*

71

Tertiò: *Ab affirmatione divisi non inferitur affirmatio alicujus membri determinati, siuè unius præ alio.* Undè non valet: *Est animal, ergo est homo.* Quartò: *Si tamen affirmato diviso, negetur alterum membrum, sequitur affirmatio alterius, quando membra sunt duo; quando autem plura, si negentur cætera præter unum.* Undè recte inferes: *Est animal, & non brutum, ergo est homo: item, Est elementum, & non aqua, nec terra, nec ignis, ergo est ær.*

72

Quintò: *Ab affirmatione unius membri sequitur negatio alterius, vel cæterorum, eo scilicet pacto, quo distinguantur invicem, nempe-*

pè vèl realitèr, vèl formalitèr, juxta regulam tertiam rectæ divisionis. Ex gr. *Hec Animal est brutum, ergo non est homo* : item (posita identitate reali potentiaturum), *Hec animæ potentia est intellectus, ergo non formalitèr voluntas, nec memoria.*

73 Hos quinque locos arguendi præbet divisio potentialis. Solus autem quintus valet in divisione actuali. Quamquam & in hac valere possunt reliqui, si reformatur hoc modo. 1. : *De quocumque dicitur, aut negatur divisum, dicuntur pariter, aut negantur partes simul sumptæ & vice versa.* 2. : *De quocumque negatur pars metaphysica, negatur divisum; ut etiam de quocumque negatur constare parte physica divisi.*

74 3. : *De quocumque affirmatur divisum, affirmatur qualibet ex partibus metaphysicis; ut etiam constare qualibet ex physicis.* 4. : *De quocumque affirmatur pars metaphysica formalis (vèl etiam constare parte formali physica), divisum affirmatur: sed aliter censendum de parte materiali.* In metaphysicis pars formalis est differentia, materialis est genus; ut in physicis formalis pars est forma, materialis verò subjectum. Hinc rectè arguitur : *Est rationale (vèl, constat anima rationali) ergo est homo.* At non rectè sic : *Est animal (vèl, constat corpore), ergo est homo.*

DE ARGUMENTATIONE REMISSIVE.

75 **S**UPEREST tertia species modi sciendi *argumentatio* : quæ solet definiri sic, *Oratio, in qua unum inferitur ex alio* ; vel sic, *Oratio, in qua uno dato, aliud sequitur*. Sed forsitan aptius definietur sic, *Oratio, in qua ex una saltem propositione sequitur alia*. Nam communes illæ definitiones convenire videntur propositioni causali, & conditionali, quibus nomen *argumentationis* haud convenit, licet in eis inveniaturs consequentia, huc, illatio unius ex alio: non enim quævis consequentia est propria argumentationis, sed ea tantummodo, quæ dicitur *consequentia rationalis*, eo quod importet rationationem, seu rationis discursum ex uno saltem iudicio ad aliud.

76 Porro in prædicta definitione ponitur loco generis, non *modus sciendi*, sed *oratio*; tum propter dicta n. 41.; tum quia fortasse non omnis argumentatio est *modus sciendi* (nisi reductive) sed illa duntaxat, quæ per essentiam subjecti probat passionem, vel unam proprietatem per aliam. Reliqua definitionis verba exprimunt argumentationis differentiam ab alijs sciendi modis: sola quippe argumentatio requirit plures propositiones, quarum una sequatur ex alia, vel alijs.

77 Argumentatio itaque constat ut minimum duabus propositionibus, quarum una infe-

ratur ex alia. Quæ inferitur, vocatur *consequens*, aut *conclusio*: quæ præmittitur, & alteram infert, vocatur *anteceæens*. Illatio, siue deductio consequentis ex antecedente, vocatur *consequentia* (scilicet *rationalis*, aut *discursiva*), eamque vocaliter denotat particula *ergo*, vel *igitur*. Poteest argumentatio conclusionem inferre, non ex una tantum propositione, sed ex pluribus; ut in syllogismo, & inductione contingit. Sed etiam tunc omnes comprehenduntur nomine *antecedentis*, licet in syllogismo peculiariter appellentur *major*, & *minor*.

78 Hæc modo prælibasse sufficiat: nam superior argumentationis explicatio ad Disputationem 6. reservatur. Sed hic notandum, quod multi nolunt *argumentationis* nomen extendere ad omnem discursum, in quo una propositio inferitur ex alia, v. g. cum à conversa ad convertentem arguitur, ut, *nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo*. Quia, inquiunt, argumentatio non est sine argumento: at *argumentum* idem est, ac *medium*, id est, terminus in antecedente positus, qui non transit ad consequens: talis autem terminus non datur in eo discursu.

79 Sed *contra* est, quod argumentum ab omnibus definitur, *inventum aliquid ad faciendam fidem*, id est ad persuadendam conclusionem. At in prædicto discursu datur *inventum* utriusmodi; liquidem datur hoc antecedens, *Nullus*

homo est lapis, quod utique est *inventum aliquod* prorsus idem est, ut fides faciat hujus conclusionis, *Nullus lapis est homo*. sive ut illam periuadeat omnibus, qui egeram conversionis, & vim terminorum percipiunt. Quare non omne argumentum est medium; si medium strictè sumatur pro termino, qui in antecedente positus, non transeat ad consequens.

80 Adde, quod argumentationis definitio, communiter tradita, tali discursui omnino convenit. Quo circa, ubicumque invenitur discursus cum consequentia rationali, verè datur argumentatio, vereque inferitur *unum ex alio*: quia, licet conclusio in antecedente contineatur implicite, virtualiter, aut æquivalenter; tamen vel ex transpositione terminorum, vel variatione quantitatis, vel ex modo tendendi, aut significandi, evadit propositio aliquatenus *alia*, seu *diversa* formaliter ab antecedente, diversumque importat mentis assensum.

DISPUTATIO III.

DE TERMINO,

TRACTATIONEM de Terminò hucusque dissolutes; quia termini sunt partes propositionis, quam nunc exponere à fundamentis aggredimur. Vox *terminus* multa, & varia significat.

ficiat. In presenti notanda communis ea notio, qua dicitur nosse *terminus*, qui disputationum idioma novit. Alia tamen est notio propriè dialectica, seu logica.

CAP. I.

QUID SIT TERMINUS LOGICUS?

1 **I**NFER definitiones termini logici, quæ variæ formantur à Dialecticis, præferenda videtur hæc, *Pars, ex qua immediate componitur simplex propositio*. Ratio *partis* propositionem simplicem constituentis, ponitur loco generis: componere vèro non utcumque, sed *immediate*, differentia est ultima, per quam terminus differt ab omni non ipso, nominatum à litteris & syllabis dictionum, necnon à quibuscumque partibus subjectum aut prædicatum integrantibus quarum nulla est terminus absolute, sed tantum pars termini, aut terminus partialis, utpotè non immediate componens propositionem.

2 Non omnis pars cuiusvis compositi est immediata. Nam, ut ait D. Thomas in 1. Peribher. lect. 6. *Quamvis omnes partes referantur ad totum*, perfectum, quædam tamen partes referuntur ad ipsum immediate, sicut partes & totum ad domum: . . . quædam vero mediantibus partibus principalibus, quarum sunt partes sicut lapides referuntur ad domum *mediate periete*, &c. Ille igitur sunt partes immediate respectu artefacti enuntiativi, quibus positis, sola superest copu-

la, seu principalis unio, ut retulit integra propositio, solæ autem partes immediata dicuntur proprie, ac simpliciter *partes propositionis*. Quia, ut ibidem ait Angelic. Doctor, *Pars alicujus totius dicitur proprie illud, quod immediate venit ad constitutionem totius, non autem pars partis.*

3 Unde colliges, in quavis propositione simplici non nisi duos esse terminos, videlicet subiectum, & prædicatum: quia his duobus addita copula propositionem consummat; ac proinde ipsi soli convenit ratio *partis immediate*. Iisdem congruit nomen *termini*: quia copulam utriusque terminant, tamquam duo extrema. Itaque propositio illa v. g., *Romanus Pontifex est indubitanter Vicarius Christi*, sex quidem continet dictiones, terminos vero proprie tales non nisi duos; alterum constitutum ex duabus primis dictionibus, quod est totale subiectum; alterum constatum ex quatuor reliquis, quod est totale prædicatum; nam etiam ad prædicatum pertinet verbum *est* quoad significatum principale, ex dictis disp. I. n. 56.

4 Si quæras, cur nomen *termini* tribuendum sit partibus artefacti enuntiativi potius, quam artefacti logici in communi? *Resp.* Quia sic docuit Aristoteles, communis hac in re Magister, qui I. Prior, c. 1., *Terminum*, inquit *cum appello, in quem resolvitur propositio, ut prædicatum, & id, ad quo prædicatur* ubi nullum agnoscit terminum præter partes propositionem constituentes per modum

dum

dum subiecti, & prædicati. Accedit commune Scholarum suffragium. Nam Thomistæ paucim de finant terminum hoc modo. *Signum ex quo simplex consistat propositio* Antiores nostri, & Scotistæ frequenter approbant definitionem hanc. *Extremum propositionis simplicis*: quæ definitio, dummodo intelligatur de extremo immediato, cum nostra coincidit.

5 Nec Aristoteles (ut hoc obiter moneam) in loco allegato subiectum, & prædicatum nominat exempli gratia: sed potius designat species duas, in quas immediate, & adequate dividitur terminus logicus: quemadmodum, si quis diceret *Animal est, quod sentire potest, ut homo, & brutum*. exprimeret species adequatè dividentes animal. Mens ergo Philosophi est coarctare illud, *in quem resolvitur propositio*, ad solas partes immediatas, quæ gerant munera prædicati, & subiecti: ne quis putaret, etiam partes partium, aut litteras, in quas propositio resolvitur, esse terminos.

6 Dices: Aristoteles loc. cit. solum explicuit terminum syllogisticum. Non abnuo: sed hinc infero, nullum esse terminum propriè logicum ex mente Aristotelis, præter syllogisticum, id est præter eum, qui proxime utilis est ad conficiendum syllogismum, constituendo scilicet propositionem; ex quo munere vocatur etiam *terminus enuntiatus*. Profecto, cum Aristoteles minutim explicet quidquid constituit artefacta logica, de-

beret pariter explicare terminum logicum non syllogisticum, si quem esse putaret. Nunquam autem explicuit.

7 Quapropter omnis terminus *enuntiativus* est etiam *syllogisticus*; sed cum hoc discrimine, quod enuntiativus actualis solum est syllogisticus in aptitudine proxima: nam syllogisticus actualis superaddit actuali enuntiativo denominationem *medij*, vel *extremi majoris*; aut *minoris*, quæ provenit ab actuali compositione syllogismi. Ideò autem Aristoteles in descriptione termini nuntiat potius propositionis, quam syllogismi, quia terminus non comparatur ad syllogismum, nisi ut pars partis, id est, propositionis, quam prius componere debet, ut ea mediante veniat in compositionem syllogismi.

8 Dices insuper: Cur ergo non imitamur Aristotèlem in definiendo terminum per resolutionem potius, quam per compositionem propositionis? *Resp.* Quia definitio Aristotelica, licet omni, & soli conveniat termino, non est definitio essentialis, sed quædam descriptio à signo, ex quo facile devenire possumus in definitionem essentialem: ex eo enim, quod resoluta propositione superius terminus, facile quisque colliget, terminum esse partem, ex qua propositio componitur. Frequens est apud veteres usus definitionis descriptivæ loco essentialis, tanquam magis idoneæ adytionum captum.

9 Certe in qualibet parte ad constituendum aliquid destinata, prius & principalius est munus componendi, quam terminandi resolutionem compositi. Definitio autem essentialis debet munus exprimere primarium. Hinc non nisi descriptivæ continentur definitiones istæ: *Propositio est, in quam resolvitur syllogismus: Elementum est, in quod resolvitur mixtum: Materia prima est, in quam ultimò resolvitur corpus naturale: & similes alix.*

10 Hic advertendum, quod resolutio compositi est duplex: alia *physica* consistens in reali destructione compositi, quod in partes definit absque unione superstitēs, ut cum domus diruitur, definitque in lapides, & ligna: alia *mentalis* consistens in examine, quo intellectus discentit structuram compositi, & a toto confusè cognito pergit ac pervenit ad singulas ejus partes distinctè cognoscendas. De sola mentali loquitur Aristoteles in definitione termini, ut omnes consentiunt. Et hinc planè sequitur, eam definitionem non esse essentialē: nam resolutio mentalis terminum non facit, sed præsupponit, & invenit in propositione præexistente, vel præconcepta.

CAP. II.

DUBIOLA QUÆDAM RESOLVUNTUR.

II **D**UB. I.: utram copula enantiativa sit terminus? *Resp.* Copula formalis (de qua sola potest esse quæstio), sumpta præcisè

sè quatenus est significatio compositionis obiectivæ non est terminus : quia non est simpliciter pars enuntiationis , sed mera compositio , & unio partium : unioni autem non convenit nomen *partis* , nisi adsummam cum addito diminvente *ut quo* Accedit , quod copula nec est subiectum , nec prædicatum , quibus solis tribuit Aristoteles nomen *termini*.

12 Hinc inferes , quid sit dicendum de verbo *est* in propositione de tercio adjacente , juxta duas sententias supra relatas disp. I. n. 55. & 56. Nimirum , si verbum *est* censeatur purum syncategorema , solum significans copulam obiectivam cum tempore dependentem ab extremis adjunctis , absolute negandum quod sit terminus ; quia est mera copula formalis. Si vero præter copulam obiectivam habeat aliud principale significatum , ut vult D. Thomas , distinguere debent , talem per rationem , in verbo *est* categorema , & syncategorema , seu munus significandi , & munus consignificandi. Et , si spectetur verbum *est* quatenus principaliter significans actum essendi , erit terminus partialis , utpote constituens , & integrans cum adjacente nomine unum prædicatum. Si autem præcise consideretur quatenus consignificans dependenter ab extremis copulam obiectivam (quo sensu est copula formalis) , non erit terminus , sed mera unio terminorum.

13 *Obijcies* : copula est forma propositionis :
sed

sed forma est pars, & præcipua quidem, in omni composito: ergo copula est pars præcipua in propositione, atque adeo est terminus. Concessa *Maj., & fl. Min.*; in omni composito naturali, *conc.*; in artificiali, *neg. Min. & Conseq.*. Forma compositi naturalis, cum sit entitas absoluta, meretur utique nomen *partis*, v. g. anima hominis.

14 At in artificialibus ordo, & compositio *tenent locum formæ* ut ait D. Thomas in 7. Metaph. lect. 7.: ordo autem, aut compositio, cum sit mera partium modificatio, non computatur inter partes, ut cernitur in compositione *parietis cum recto domus*, vel in ordine membrorum *statuæ inter se*. Quin etiam in naturalibus entitas pure modalis, putave partium unio, non auget numerum partium; ut patet in unione corporis, & animæ, vel in unione continuante collum cum capite.

15 Significatur quidem forma nominibus partium artefacti: non enim nudam materiam significat in statua nomen *caput*, aut in domo nomen *paries*, aut in enunciatione nomen *predicatum*. Attamen licet forma significetur expressis, ac formaliter, non significatur *in recto*, & *ut quod* sive ut res, de qua verificentur illa partium nomina; sed solum *in obliquo*, & *ut quo*, sive ut modus, quo materia redditur apta ijs nominibus subeundis.

16 Denique negandum est, quod proposi-

tio physicè resolvì possit in copulam. Nam verbum extra propositionem non manet in esse copulæ, ut notavimus Disp. I. num. 58. & 59. Idem negandum de resolutione mentali; quæ non terminatur ad unionem partium, sed ad partes ipsas: vel certè non fit in copulam, tamquam in subiectum, aut prædicatum, prout exigit Aristotelica descriptio. Vide alia in nostr. Summul. fusior.

17 *Dub. 2.*: utrum de essentia termini sit actu componere propositionem? *Resp.* De essentia termini actualis est actu componere. *Prob.* quia terminus est pars propositionis: sed de essentia partis actualis est actu componere: ergo. & de essentia termini actualis. *Prob. Min.*: quia de essentia totius actualis est actu componi ex partibus: ergo & de essentia partis actualis est actu componere; pars enim, & totam correlativa sunt.

18 Itaque nomen, aut verbum extra propositionem solum est terminus in actu primo, in aptitudine, in potentia. Hoc tamen sufficit, ut absolute dicatur terminus: quia sæpe nomina dicuntur absolute de rebus ratione solius aptitudinis. Sic v. g. color, actu non visus, dicitur *objectum* potentia visiva. Hinc dictio quævis ad propositionem idonea, licet nondum sit terminus actualis, vocatur palsim, & à nobis vocabitur terminus absolute.

19 Porro terminus actualis importat materiam, & formam. Materia est illa vox, illudve

fig-

signum, quod subit munus subiecti, aut prædicati; & quia ad id muneris subalternitur compositio-
ni, seu copulæ, vocatur *substractum*. Forma est
compositio, seu copula ipsa; quæ non solum est for-
ma totius propositionis, quatenus illi præstat de-
nominationem *enuntiantis*, vel *affirmantis*, aut
negantis; sed etiam est forma uniuscujusque extre-
mi, seu partis immediatæ, quatenus alteri tribuit
denominationem *subiecti*, alteri denominationem
prædicati, & utrique denominationem *actu compo-*
nentis. Sic anima est forma hominis, quatenus il-
lum constituit viventem, & rationalem; & est for-
ma corporis, quatenus illud reddit completum,
& informatum.

20 *Dub. 3.*: Quænam vocabula possint esse
termini? *Resp.* Regula generalis sit. Quidquid se
solo potest gerere munus subiecti, aut prædicati,
simpliciter est terminus (nimirum terminus actua-
lis intra propositiones, in quibus gerit id munus,
& extra illas terminus in potentia, sed non nisi
respectu ipsarum): quidquid verò tale munus ob-
ire nequit nisi in consortio alterius, ut summum
erit terminus cum addito *partialis*.

21 Hinc nomina, pronomina, & verba, sim-
plicitèr sunt termini. At adverbia, casus obliqui,
conjunctiones, & alia synchregoremata, ut sum-
mum erant termini partiales: immo, vix meren-
tur sic appellari; quia non tam sunt partes quam
colligationes, aut compagine partium ora-

tionis, ut admonet D. Thomas in 1. Perib.
lect. 1..

22 Si tamen syncategoremata materialiter accipiantur, poterunt esse termini simpliciter, nimirum relatè ad eas tantum propositiones, in quibus materialiter subijciuntur aut prædicentur sine consortio alterius; cuiusmodi sunt istæ, *Velociter est adverbium, Et est conjunctio*. Sed nunc loquimur de vocabulis in suppositione formali. Quo sensu verè dicitur, quod materia vel substratum termini adæquatè dividitur in nomen, & verbum, dummodò verbum accipiatur secundum principale significatum, prout à copula condistinctum, saltèm per rationem.

CAP. III.

MULTIPLEX DIVISIO TERMINI

recensetur, & exponitur.

23 **T**ERMINUS generatim dividitur in *formalem, & objectivum*. Formalis (quem solum explicare nunc intendimus) est immediata pars illius orationis, qua mentaliter, aut vocaliter enuntiamus aliquid. Objectivus est res significata per terminum formalem. Dividitur etiam terminus generatim ratione formæ, seu compositionis actualis, in *subiectum, & prædicatum*, quas denominationes tribuit eadem copula penes diversos respectus. Ratione autem materiæ generatim dividitur in *nomen & verbum*, ut super dictum est. Sed alias præterea divisiones habet ratio-

tione materiæ, vel substrati, quæ nunc enumerandæ sunt, & explicandæ,

DE TERMINO MENTALI, VOCALI,

& scripto.

24 **T**ERMINUS ergo dividitur 1. in *mentalem, vocalem, & scriptum*. Mentalis est conceptus mentis, ex quo velut ex parte immediatè componitur propositio intellectualis. Vocalis est pars immediata propositionis ore formata. Scriptus est immediata pars propositionis scriptæ. Sit ne divisio ista univoca, an analogæ? quæstio est dependens ex dicendis in Logica; ubi disputabitur, num voces propriè participant logicum artificium?

25 Mentalis terminus subdividitur in *ultimatum, & non ultimum*. Ultimatus est, qui ex signo percipit rem significatam; v. g. conceptus leonis in te excitatus audita voce *leo*. Non ultimatus est, qui signum percipit, sed ejus significatum non penetrat, aut non advertit. Sic Latinitatis ignarus, dum verba latina legit, vel audit, conceptus format non ultimos. Subdividitur etiam mentalis terminus in *reflexum & directum*. Reflexus est, qui respicit autem actum ejusdem potentia; ut cum cognosco me cognoscere. Directus est, qui respicit quidvis aliud ab actibus ejusdem potentia distinctum. Alias conceptuum species Aristotelica dabit.

26 Terminus vocalis, alius est significativus

ad placitum, ut vox *bomo*; alius non ita significativus, ut *blithiri*. Quæ divisio locum pariter habet in termino scripto. Reliquas termini divisiones in solo ferè vocali termino explicabimus. Quamvis enim pleræque ad terminum quoque mentalem aptari possint, clarius tamen explicantur, & facilius percipiuntur in vocibus.

DE TERMINO CATEGOREMATICO,

& syncategorematico.

27 **D**IVIDITUR 2. terminus in *categorematicum*, & *syncategorematicum*.

Dicitur categorematicus, qui est per se significativus, id est, cujus significatio ita est independens ab altero, ut per se sufficiat ad subiectum aut prædicatum. Talia sunt nomina substantiva, & pronomina, necnon verba penès significatum principale. Syncategorematicus dicitur, qui non est per se significans, sed tantam consignificans, id est cujus significatio ita dependet à consortio alterius, ut sine illo nec ad subiectum sufficiat, nec ad prædicatum.

28 Hinc inter syncategoremata computantur adverbia, casus obliqui, præpositiones, conjunctiones, signa *omnis*, *nullus*, *aliquid*, & similia: quia, licet alijs adjuncta vocibus, simul consignent, augendo, minuendo, varietque modificando significationem earum, per se tamen, ac seorsum accepta, non significant, vel non ita, ut subiecti aut prædicati munus obire possint in sup-

po-

positione formali. Ad id potest, velut tertia species hujus divisionis, terminus *mixtus*, qui virtute continet categoricam, & syncategoricam. v. g. *nemo*, & *nil*, quæ voces idem valent, ac *nullus homo*, *nulla res*.

29. Ita hic notabis. *Primum*, divisionem istam non esse univocam: quia terminus syncategorematicus non est terminus propriè ac si simpliciter, ex dictis n. 21., *Secundum*, copulam formalem, licet sit quoddam syncategorema, non esse terminum syncategorematicum: quia non pertinet, etiam partianter, ad materiam propositionis, sicut pertinent adverbium, conjunctiones, & alia nuper dicta, sed est mera forma modalis. Terminos autem ad materiam propositionis spectare, docet D. Thomas in 2. Phylis. lect. 5. *Tertium*, de nominibus adjectivis dubitari, an sint termini categorematici. Aliqui negant; sed affirmant alij non improbabilitèr.

30. Quia nomen adjectivum non indiget alio nomine, ut prædicetur: cum enim dicatur, *Petrus est doctus*, nomen *doctus* per se est prædicatum, & quidem totale, talem si verbum *est* mera sit copula, ut est valde probabile. Nec videtur ibi juxta communem sententiam ex parte prædicati subaudiri nomen *homo*, vel aliud substantivum: sicut subauditur in prædicatione casus obliqui, v. g. in hac, *Patrum est Petri*, ubi subintelligitur *ens*, aut *res Petri*.

*De Termino communi, & singulari: transcendente,
& intranscendente: univoco, &quivoco.*

31 **D**IVIDITUR 3. in communem, & singularem. Communis, alius est talis voce tenus, nimirum equivocus, de quo infra: alius, & voce, & re significata, qui etiam *universalis* nuncupatur, ille scilicet, qui multis convenit singillatim, eo quod ratio significata multiplicari possit in eis. Sic *homo* terminus est communis, & universalis; quia singillatim convenit multis individuis, in quibus multiplicatur ratio hominis. Alij terminum communem definiunt, qui *significat plura divisim*; quam definitionem eodem sensu explicant. Singularis, quem & *discretum* vocant, est, qui uni tantum individuo convenit, v. g. nomen *Petrus*, vel nomen *Salmantica*, quod proprium est unius tantum civitatis.

32 Singularis, alius est determinatus, quem Grammatici nomen proprium appellant, ut *Petrus*: alius *demonstrativus*, qui ex termino alijs communi, & signo demonstrativo conficitur, ut *hic homo*: alius ex hypotensi, vel suppositione, ut *Virginis filius*, qui soli convenit Christo Domino supposita Fide. Addunt aliqui *singularem vagum* cuiusmodi est *quidam homo*, indeterminate significans individuum aliquod nature humanae. Sed huiusmodi terminus proprie singularis non est, sed magis universalis propinquus, vel inter utrumque medius.

33 4 Quæri solet hic, an nomen *Deus*, prout significat naturam Divinam, prætendendo a Trinitate Personarum, sit terminus communis? Quæstionem hanc late discutiam dedimus in Summal. fustior.. Nunc advertendum quod nomen hoc in ordine ad tres Personas est terminus medius inter singularem, & communem. Nam ut ait D. Thomas 1. p. q. 39. art. 4. ad 1., *Hoc nomen Deus, licet conveniat cum terminis singularibus in hoc, quod forma significata non multiplicatur; convenit tamen cum terminis communibus in hoc, quod forma significata invenitur in pluribus suppositis.*

34 + Terminus communis alias est *transcendens*, alius *intranscendens*. Termini transcendentes sunt, qui rebus omnibus cujuscunque generis conveniant; notarique solent hac barbara voce *Reubau*, ubi litteras initiales invenies istarum sex dictionum. *Res, Ens, Verum, Bonum, Aliquid, Unum*, quæ totidem sunt termini transcendentes. Intranscendentes autem sunt, qui rebus certi generis, aut speciei adstringuntur. v. g. *lapis, arbor, animal, homo*. Sunt & termini, qui *supertranscendentes* appellantur, eo quod obiectis, non modo realibus, sed fictis etiam aptentur, ut *apprehensibile, cogitabile, significabile.*

35 Terminus item communis dividitur, licet improprie, in *univocum* & *equivocum*. Univocus, (qui solus proprie communis est) significat

immediatè rationem, in qua plura propriè conveniant, seu quæ propriè multiplicatur in pluribus, ut *homo*, vel *animal*. Æquivocus est, qui plura inter se diversa significat, quatenus diversa. Sic nomen *Gallus* æquivocum est; quia & avem significat, & hominem in Gallia natum, nihil immediatè significando, in quo conveniat: quamvis enim conveniant in ratione *viventis*, aut *animalis*, hæc tamen ratio non exprimitur eo nomine. Unde talis terminus solum voce tenus communis est. Æquivocis annumerari debent nomina propria, quatenus varijs individuis imposita, v. g. nomen *Joannes*, quatenus dicitur de Baptista, Evangelista, Chrysostomo, &c.

36 + Æquivocus, alius est *a casu*, is nempe, quem modo explicavimus, quique simpliciter *æquivocus* appellatur: alius est *a consilio*, qui & *analogus* dicitur, ille scilicet, qui significat rationem aliquomodo convenientem pluribus, sed non eodem titulo, ac proprietate. Sic nomen *sanus* analogicè commune est cibo, pulsui, & homini; non tamen pari titulo. Nam homini convenit propriè & principaliter, tamquam in se habenti sanitatem; at cibo non nisi quia sanitatem causat; pulsui, quia indicat. Sic etiam non solum homines, sed & præta *ridere* dicuntur: prætis tamen improprie convenit ritus.

37 Quando nomen, ultra proprium significatum ad alia extenditur titulo signi, causæ, vel effectus,

vocatur *analogum attributionis*, ut in exemplo sanitatis: quando autem titulo cujusdam similitudinis, *analogum proportionalitatis*, ut in exemplo risus. Communis regula est, quod *Analogum per se sumptum*, fiat pro famosiori analogato: id est, accipitur pro significato proprio, & principali, quando profertur sine addito: v. g. terminus *homo*, absolute dictus, accipitur pro homine vivo, licet analogice conveniat etiam mortuo, & picto. Præterea tam æquivocum, quam analogum, fit univocum per additum restrictivum, v. g. *galus gallinaceus*, risus *humanus*.

De Termino colectivo, & divisivo, complexo, & incomplexo, primæ, & secundæ intentionis.

38 **D**IVIDITUR 4 in collectivum, & divisivum. Primus est, qui significat plura copulativè, seu collectivè, ut nomen *Roma*, quod significat plures cives, domosque collectivè. Secundus est, qui non ita significat copulativè, Terminus divisivus potest esse vel singularis ut *Petrus*, vel communis, ut *homo*. Collectivus quoque singularis est, dum significat collectionem in dividuam, ut *Roma*; communis verò, dum seorsim convenit multis collectionibus, ut *civitas*.

39 **D**ividitur 5 in complexum, & incomple-
xum. Terminus complexus est, in quo aliqua saltem pars significat separatim, ut hæc dicitur, *homo doctus*. Ut plures voces unum efficiant termi-

non complexum, omni debet a quo nexu grammaticum, nempe vel conjunctione, vel appositione, vel concordantia. &c. Debent item non esse omnino synonymæ; nam ex his, *Marcus, Tullius, Cicero*, non fit terminus complexus. Incomplexus est, cujus uti a pars significat separatim, v. g. *Sal-mantica*; cujus partes, *sal* & *mantica*, licet significant separatim, dum tamen coeunt in unum nomen, non significant separatim. Vide dicta disput. I. n. 47.

40⁺ Distinguitur 6. in terminum *primæ intentionis*, qui rem significat, prout est in se independentem ab actibus intellectus, ut *Petrus*: & in terminum *secundæ intentionis*, qui rem significat, ut cognitam, & quasi actus intellectus inveniam, v. g. *genus* in sensu logico, non enim hoc nomen convenit animali nuda suopto, ut est a parte rei sed solum ut cognitio per actum prædictivum.

De Terminis concreto, & abstracto, connotativo, & absoluto, denominativo, & denominante.

41[—] **D**IVIDITUR 7. in *concretum*, & *abstractum*. Concretus significat rem compositionem ex subiecto, & forma, ut *aliquis*, aut *homo*, præsertim si nomen pro supposito scilicet personæ humana, ubi consideratur huiusmodi et forma, ut, quæ abstractus vero, significat solum formam, quasi *animus*, & *spiritus*, et *albedo*, aut *humilitas*. Sed observaandum, quod analitice composita concreta proprie tantum, quæ minimum significant

realem compositionem formæ, & subjecti : alia solum improprie, aut imitative, quæ scilicet, quamvis rem significant omnino simplicem, formantur tamen instar nominum rerum compositarum; ut evenit in nomine *Deus*, & in alijs concretis, quatenus de Deo prædicantur.

42. + Observandum insuper, quod inter objecta concretorum nominum alia sunt concreta substantialia, quæ scilicet ex partibus substantialibus componuntur, ut *homo*, *leo*, *lapis* &c. Concreta hæc, quæ substantive dicta, non solum subjectum, sed etiam formam important *in recto*, sive *ut quod*, non possunt pluraliter dici, quin multiplicet formam. Alia vero sunt concreta accidentalia, quæ nimirum ex aliquo accidente constituuntur, ut *album*, *calidum*, *saxum*, &c. Hæc a notatæ dicta, solum subjectum important *in recto*, sive *ut quod* formam autem *in obliquo* vel etiam *ut quo* : utroque pluraliter dici possunt ex pluralitate subjecti, licet forma non multiplicet. Hinc, si eadem esset albedo in tribus subjectis, tria forent alba. Contra vero, si existeret eadem anima rationalis in tribus corporibus, non essent tres homines: tria tamen essent animata; quia nomine *animati* significatur anima adjectivè, seu instar accidentis.

43. + Porro, dum terminus est de concretis, importari *in recto*, vel *ut quod*, apud Logicos idem sonat, ac esse id, quod recipit predicata seu de nominationes concreti proprias: importari autem

in obliquo, non est in genitivo poni velot terminum extrinsecum habitudinis, sicut ponitur Deus in hac dictione, *creatora Dei*: sed idem valet, ac esse id, quod tales denominationes non suscipit, ne partialiter quidem, tamen si constituat intrinsecè concretum: si tamen sit ratio suscipier dicti, ne dicitur importari *ut quo*; quia est id, quo, seu ratione cuius tribuuntur subjecto denominationes. V. g. cum dicitur, *Iustus est filius Dei. & heres Cæli*, nomine *iustus* importatur in recto totum subjectum nempe homo, vel Angelus, cui soli tribuuntur denominationes *filij. & heredis*: forma ve. ò. nempe iustitia seu gratia sanctificans, in obliquo importatur, quia non eas suscipit denominationes; simulque importatur *ut quo*; quia ipsa est ratio subjectum habilitans ad suscipiendum.

44. † Dicitur 8. in *connotativum. & absolutum*. Connotativus significat rem *per modum alteri adjacentis*. V. g. nomen *iustus* significat explicitè iustitiam tanquam formam, quæ actu afficit subjectum, ipsique adiacet: & hoc ipso connotat subjectum aliquod illius formæ, id est. connotat illud cuius, non explicando quodnam sit. Absolutus vero significat rem *per modum per se stantis*, hoc est. ab omni ulla mentione subjecti, cui adiacet. Unde hi termini *Deus, homo, albedo, iustitia*, & similes, sunt absoluti.

45. † Circa connotativum *observa* I., duplex il:

illi esse significatum. *materiale*, & *formale*. *Materiale*, quod & *substratum* dicitur, est subiectum, quod connotat. *Formale* est forma, quam exprimit: & hoc interdum dicitur significatum unicum quasi non contineatur significari, quod purè connotatur. Hinc est vetus illa regula, *Connotativum aliud significat*, & *de alio dicitur*: id est, solam formam significat & tamen pro subiecto purè connotato supponitur, de illoque prædicatur. *Observa 2.*, omne nomen adjectivum esse connotativum, at non vice versa; plura quippè pro substantivis habentur, v. g. *miles*, *artifex*, *imperator*. quæ tamen sunt connotativa.

46 *Observa 3.*, omne connotativum esse concretum, non tamen è converso: nam quæ significant concreta substantialia, ut *homo*, *leo*, *lapis*, connotativa non sunt, sed absoluta, eo quod non significant naturam substantialem quasi adjacentem, sed potius quasi per se stantem in supposito. Unde terminus absolutus latius patet, quam abstractus; comprehendit enim omnes abstractos, & multos præterea concretos.

47 *Observa 4.*, terminum *relativum* interdum appellari connotativum; differre tamen à connotativo propriè dicto; quia relativus significat rem sub respectu ad aliud, non tamquam ad subiectum, cui actualiter adjacet, sed tamquam ad terminum habitudinis, aut ordinis, qui terminus copio connotatur. Tales sunt voces *servus*, *su-*
pe-

perior, filius, & plures alie quatenus significantes respectum ad dominum, subditum, patrem, &c. Utraque tamen connotatio subiecti, & termini, potest in eodem nomine conjungi respectu diversorum, ut patet iisdem exemplis: nam *servus* v. g. connotat duos homines, alterum ut subiectum, cui servitus adhaeret, alterum ut terminum relationis, nempe dominum. Ex eadem observatione discas, quod per contrapositionem ad *relativum* vocari debet terminus *absolutus*, quicumque non significat respectum ad aliud tamquam ad terminum, etiam si illius connotativus sit, v. g. *album*, *calidum*, *sanctum*.

43 Dividitur 9. in *denominativam*, & *denominantem*. Denominativus dicitur, Connotativus, qui & voce, & significatione deducitur ab alio vocabulo simpliciori: sic v. g. *candidum* a voce *cantor*, & *calidum* a voce *calor* derivantur. Denominans est, à quo alius voce ac significatione deducitur: v. g. *cantor*, aut *calor*.

49 Notandum hic obiter, quod aliud est *denominatio* predicari, aliud *essentialiter*. Predicatur *denominatio*, quod subiecto attribuitur ut quid accidentarium, sive extra essentiam ejus; praedicatur vero *essentialiter*, quod ad essentiam subiecti pertinet. Sic rat *ovile* denominativè dicitur de ovina, essentialiter de homine. Palsim amem quaecumque attributa, seu praedicata, quae de re aliquis dicuntur, *denominationes*, appellantur.

De

De termino finito, & infinito, ac de positivo privato, & negativo.

50

DIVIDITUR 10. in Terminum finitum & infinitum. Finitus dicitur,

qui ex modo significandi aliquid determinate significat, determinatione saltem alicuius predicati communis, quibus est in his terminis, *animal*, *substantia*, *ens*. Iamini us volat r, qui ex vi suæ significacionis nihil determinate significat, nihil scilicet determinate affirmabile de objecto, licet aliquid determinate removeat. Huiusmodi sunt hæ voces, *non homo*, *non lapis*, & similes: nam v. g. *non homo* te novet quidem hominem determinate, sed nullum determinate conceptum ingerit de qualitate objecti, cum possit verificari de objecto quolibet præter hominem. Idem quippè valet *non homo*, ac *quod non est homo*; & hic terminus vere predicatur de leone, de lapide, de quovis alio ente, immò & de carentia, vel chimera qualibet.

51 Ex hac amplitudine, qua terminus iste vagari potest per infinita entia, & non entia, omniaquæ indeterminate significat uno excepto, derivata est appellatio *nominalis infiniti*. Non tamen ideo *infinitus* dicitur quæcumque terminus ad infinita extendatur: nam terminus, transcendens, v. g. *ens* licet infinitis conveniat rebus, inter finitos computatur; sicut etiam terminus supertranscendens, v. g. *cogitabile*, licet extendatur ad
en.

entia, & non entia. Appellationem igitur nominis infiniti restrinxit Aristoteles (quia sic ipse voluit) ad terminos ex negatione, & nomine compactos.

52 Immo ex his debet excipi terminus, in quo negatio præponitur nomini transcendenti, v. g. *non ens*, aut *non res*: quia non ideo nomen transcendens infirmatur. Ratio est: quia terminus infinitus debet esse indifferens ad entia, & non entia, ut monet cum Aristotele D. Thomas 1. *Perib. lect. 4.*: at vox, *non ens* non ita est indifferens, ut constat. Accedit, quod *non est* idem significat, ac *non aliquid*, & hoc idem sonat, ac *nihil*, qui certe non est terminus infinitus. Hoc ipsum puta de termino *non nihil*, quia idem valet, ac *aliquid*.

53 Notatur hic passim, quod particula *non*. præposita subjecto enuntiationis, accipitur *infinitanter*, si afficiat terminum pro subjecto positum; accipitur verò *neganter*, si afficiat verbum, siue copulam: & tunc enuntiationem reddit negativam. Unde propositio, *non homo currit*, si negatio afficiat verbum, erit negativa, perinde ac ista, *homo non currit*: si verò negatio afficiat terminum *homo*, propositio erit affirmativâ de subjecto infinito, sic exponenda, *quod non est homo, currit*.

54 Dividitur II. in *positivum*, *privativum* & *negativum*. Positivus est, qui veram en-

titatem, seu realitatem significat, ut *homo currens*, *videns*. Privativus significat realis formæ carentiam in subiecto capaci talis formæ: v. g. *cæcus*, qui significat carentiam visus in subiecto ex se apto ad videndum, ideoque dici non potest de subiecto visus incapaci, v. g. de lapide. Negativus significat formæ carentiam præcinderendo à capacitate subiecti, v. g. *visu carens*, qui terminus dici potest tam de lapide, quam de homine cæco. Pro negativis haberi solent *non videns*, *non currens*, quando sumuntur ut termini complexi; vel quando in eis non attenditur confusa, & indeterminata significatio, quæ propria est termini infiniti, sed solum expressa remotio, seu negatio rei positivæ.

De Terminis plurali numero acceptis,

& inter se collatis.

55 **S**I terminos plures accipias, & inter se conferas in ordine ad consequentiam, sive illationem unius ex alio, invenies, alios vocari *pertinentes*, *impertinentes* alios. Impertinentes sunt, quorum ex altero non sequitur, nec excluditur alter, ut *musicus*, & *logicus*, aut *album*, & *dulce*. Pertinentes dicuntur, quorum ab uno ad alterum consequentia valet. Quodsi consequentia sit exclusiva, dicuntur *pertinentes repugnantia*; ut *rationale*, & *irrationalis*: valet enim, *est rationale, ergo non est irrationalis*. Si vero consequentia sit assertiva vocantur *pertinentes sequela*, ut *animal* & *insensitivum*

Ra-

56 Rursus pertinentes sequela vocantur *convertibiles*, quando ex altero ad alterum consecutio reciproca est, ut *animal*, & *sensitivum*. Vocantur vero *inconvertibiles*, quando consecutio non est mutua ut *homo*, & *animal*. Item pertinentes repugnantia vocantur *disparati*, quando potius diversitatem praeferunt, quam oppositionem, ut *equus* & *canis*. Quando autem in ijs terminis expressa est exclusio, dicuntur *oppositi*. Et hi subdividuntur in *contradictorios*, *contrarios*, *privativos*, & *relativos*.

57 Contradictorij sunt, quorum alter alterum immediatè negat, ut *videns*, & *non videns*. Contrarij sunt, qui significant formas accidentales invicem repugnantes in eodem subjecto, ut *calidum*, & *frigidum*, vel *album*, & *nigrum*. Privativi sunt quorum alter significat formam, alter ejusdem formae carentiam in subjecto capaci, ut *videns*, & *cæcus*. Relativi sunt, qui significant respectum unius ad alterum, ut *pater*, & *filius*, aut *secreus*, & *dominus*: qui termini idcirco dicuntur *oppositi*, quia nequeunt eidem subjecto convenire sub eodem respectu: nemo quippe simul esse potest filius, & pater respectu ejusdem personae, nec pater, aut filius respectu sui.

DISPUTATIO IV.

DE PROPRIETATIBUS TERMINI LOGICI.

EXPLICATIS natura, & speciebus termini logici, superest ut ejus proprietates explicentur. Septem autem numerari solent: videlicet, *Suppositio*, *Status*, *Ampliatio*, *Restrictio*, *Diminutio*, *Alienatio*, & *Appellatio*.

CAP. I.

DE SUPPOSITIONE.

I SUPPOSITIO grammaticè idem sonat, ac lubus positio, vel subjectio; quo sensu soli convenit termino, qui subjecti munus gerit in enuntiatione, quisque proinde vocatur *verbi suppositum*. Apud Dialecticos verbum *suppono*, sæpe idem significat, ac *presuppono*, seu *præmitto* quasi pro verò, vel pro confesso. Unde tollit negari suppositum, vel suppositio, cum aliquid falsum pro verò, & confesso statuitur. Non ita sumitur Suppositio, quatenus est proprietas termini: sub hac enim notione sic definiti debet, *Receptio termini ad manifestandum propositionis materiam circa quam.* —

2 Hæc definitio, quantum ad sensum, recepta tatis & communis est, convenitque omni & soli suppositioni, quatenus hæc est termini proprietas. Ex ea vero inferes 1., quod suppositio logica

non

non est mera termini subrogatio, vèl substitutio qualiscumque: nam voces substituuntur pro conceptibus, ut scilicet manifestent exterius, quod interius concipitur: nec tamen pro conceptibus supponuntur (excipe voces illas, quæ sunt nomina conceptuum, ut sunt illæ, *cognitio conceptus, intellectio*) sed tantum pro rebus, de quibus affirmando, aut negando loquimur, & quæ ideo vocantur *propositionis materia circa quam*. Adde, quod nec omnis suppositio termini est substitutio, ut inferius notabimus.

3 *Inferes. 2.*, quod non datur actualis suppositio termini, nisi intra propositionem. quia extra illam nec datur terminus actualis, nec propositionis materia *circa quam*. *Inferes 3.*, quod in omni propositione datur suppositio terminorum: quia datur eorum acceptio ad manifestandum materiam, circa quam veritatur propositio. Contrarium docent Thomistæ, apud quos suppositio definitur sic, *Acceptio termini pro aliquo, de quo verificatur*: ubi sermo est, inquit, de sola verificatione termini, qui potest verificari, quamvis propositio sit falsa.

4 Tunc autem, juxta hos Authores, verificatur terminus, quando res significata existit tempore importato per copulam, seu verbum propositionis, sive hæc loquatur de præterito, sive de præterito, sive de futuro. Unde licet falsæ sint hæc propositiones, *Ignis est frigidus, Antichristus*

salvabitur, termini tamen, *Ignis*, *Antichristus*, verificantur, adeoque suppositionem habent; quia alter significat ignem vere nunc existentem, alter hominem vere exiturum. juxta exigentiam copulae, seu verbi. E contrario, licet vera sit hæc, *Antichristus non currit*, terminus tamen *Antichristus*, suppositione caret; quia res significata non existit tempore importato per verbum *currit*.

5 Ex qua doctrina colligunt, suppositione carere terminos omnes, quibus talis verificatio deest. Item, non requiri suppositionem terminorum ad veritatem propositionis negativæ; quia hæc, ut vera sit, non postulat existentiam subiecti tempore importato per copulam. Nullam tamen affirmativam sine terminorum suppositione veram admittunt. Fundamentum hujus doctrinæ est, quod propositio, cujus subiectum non verificatur, dicitur esse *de subiecto non supponente*, v. g. hæc, *Antichristus currit*: ergo terminus pro subiecto positus, dum non verificatur, suppositione caret.

6 Verum doctrina ista suppositionem confundit cum statu postea explicando: & impugnatur facile. 1. quia in omni propositione, sicut datur essentia termini, dari debet ejus proprietas, siquidem generatim proprietas comitatur essentiam; sed suppositio est proprietas termini: ergo &c. Profecto nihil aliud *suppositionis* nomine intelligitur juxta communem sententiam, nisi acceptio,

sive usus termini, ut manifestemus rem, de qua loquimur, eamque veruti sub aspectum ponamus. Id autem in omni propositione contingit.

7 2. quia, licet nullus existeret oculus, verissimè diceretur, *Aliquis oculus requiritur ad videndum*, quo in eventu non daretur verificatio termini *oculus* in sensu explicato: at nihilominus daretur suppositio: ergo hæc non pendet à verificatione termini. *Prob. Min.* tum quia juxta Contrarios veritas prepositionis affirmantis exigit suppositionem terminorum. Tum quia juxta omnes in dicta propositione subjectum supponitur vagè, seu confusè; ideoque illi correspondet descensus disjunctus, ut infra dicemus: at suppositio confusa verè suppositio est, ut nemo dubitat. Idem argumentum fieri potest in hac, *Nullus Trojanus vivit*, cujus subjectum, tametsi careat verificatione termini præterita, distributive supponitur, ut manifestè probat descensus copulativus, videlicet, *ergo nec Hector vivit, nec Paris vivit, &c.*

8 Cum autem propositio dicatur esse *de sub-jecto non supponente*, locutio ista vel corrigenda est ut impropria (quemadmodum si propositio diceretur esse *de verbo non essantante*), vel sic intelligenda, ut idem sonet, ac *de subjecto non supponente verum*, sumpto verbo *suppono* in sensu explicato n. 1. Sæpe quidem ex parte subjecti tacite asseritur, aut implicite pro vero statuitur, quod re ipsa non est. Id quod fieri solet addito

relativo, vel adjectivo, vel obliquo, vel etiam prædicato contingenti, cujus applicatio præsupponit existentiam subiecti, ut *Asina Balaam rudis*.

9 — His in casibus negatur *suppositum*, & propositio rejicitur tanquam *de subiecto non supponente* non quia terminis desit suppositio, sed quia hæc implicite affirmat falsum. Quare solum negatur formalis veritas affirmationis implicite, seu negatur existere objectum, pro quo terminus supponitur. Cæterum nec omnis suppositio involvit affirmationem istiusmodi; nec si involveret, desineret esse suppositio proprie talis, tamen si falso asserens; quemadmodum propositio falsa non desinit esse propositio vere, ac proprie.

10 — *Inferes* 4. quod suppositio distinguitur à significatione Termini, tanquam ulus à re, qua utimur. Unde non semper supponitur terminus pro omni re, quam significat, ut patet in vocibus æquivocis: nec semper pro re distincta, ut cernitur in suppositione materiali: nec item vox *homo* v. g. supponitur pro conceptu, quamvis eum significet. Præterea, terminus invariata significatione indifferens est ad varium genus suppositionis, quæ potest esse jam formalis, jam materialis, jam simplex; jam personalis, &c.

11 — *Inferes* demum, quod solus dicens, aut utens termino, supponit illum pro re, de qua loquuntur: ipse vero terminus non supponit, sed supponitur, sicut non accipit, sed accipitur. Ulus

tamen in Scholis obtinuit, ut terminus ipse dicatur activè, seu neutralitèr *supponere*, fortasse quia rem quasi ponit sub oculo, vel sub aspectu mentis.

CAP. II.

DIVIDITUR, ET SUBDIVIDITUR

Suppositio.

12 **S**UPPOSITIO termini dividitur in materialem, & formalem. Materialis est acceptio termini pro se ipso, ut *Petrus est vox*. Formalis est acceptio termini pro alia re distincta, ut *Petrus est homo*. Suppositio formalis propriè substitutio, vel subrogatio est pro alio, seu loco alius, quod scilicet sit propositionis *materia circa quam*: unde dixit Aristoteles 1. Elench. c. 1., quod vocibus utimur vice rerum; quia res in disputationem adducere non possumus. At suppositio materialis non propriè substitutio est, sed tantum positio termini pro se, sive ad manifestandum terminum ipsum, qui tunc simul est propositionis *materia ex qua, & circa quam*.

13 **S**uppositio materialis vocatur *intrinseca*, quando terminus pro se accipitur secundum quod habet a natura, ut *Tullius est vox*: vocatur vero *extrinseca*, quando terminus pro se accipitur secundum quod habet ab extrinseco, sive ab arte, ut *Tullius est nomen, est signum ad placitum, est per Dialecticam*. Suppositio formalis (de qua deinceps agemus, quia senta est dignior), alia est *propria*,

pria, qua terminus accipitur pro re propriè significata, ut *Homo est vivens*: alia *impropria*, qua terminus pro re metaphoricè significata supponitur, ut cum voces, *leo*, *agnus*, *vitis*, pro Christo Domino accipiuntur.

14 Alia item est *simplex*, alia *personalis*. Suppositio simplex à multis definitur, *Acceptio termini pro significato immediato*: personalis vero, *Acceptio termini pro significato mediato*. Terminus communis, juxta eoldem Authores, *immediatè* significat naturam communem ab inferioribus abstractam; *mediatè* vero, individua ejusdem naturæ. Terminus autem singularis *immediatè* significat propriam rationem talis individui; *mediatè* verò, quod individuo convenit ex parte naturæ specificæ. Hinc terminus *homo*, dum accipitur pro natura humana in communi, supponit simpliciter, dum autem pro individuis hominibus, personaliter. Similiter terminus *Petrus*, dum accipitur pro hoc individuo, ut distincto à cæteris, supponit simpliciter; dum autem pro hoc individuo ut participante speciem humanam, personaliter supponit.

15 Rejicienda est hæc doctrina, saltè quia non bene discernit suppositionem personalem à simplici. Nam in propositione, *Homo est animal rationale*, terminus *homo* accipitur pro significato immediato; & tamen supponit personaliter, ideoque descentum admittit. Similiter in hac, *Petrus*

realitèr distinguitur a Paulo, personalitet supponit terminus *Petrus*; cum tamen pro immediato significato accipiatur.

16 + Melius ab alijs definitur suppositio simplex, *Acceptio termini pro re significata, ut substantante secundis intentionibus*: id est, denominationibus, quæ in res derivantur ab actu intellectus. sive à modo concipiendi; hæ quippe vocantur in Logica *secundæ intentiones*: cujusmodi sunt *universale, predicabile, genus, species*, & aliæ suo loco explicandæ. Hæc tamen definitio intelligenda est de secunda intentione, non significata, sed exercitè præstita per terminum, vel per conceptum ipsi respondentem. Potest enim terminus significare secundam intentionem; & tamen non supponere simpliciter; ut cum dicitur, *omne genus est predicabile*; ubi terminus *genus* supponit personaliter, cum ex eo fieri possit descensus ad genera singula.

17 + Suppositio vero personalis definitur, *Acceptio termini pro re significata secundum esse primæ intentionis* (ita vocatur illud esse, quod rei convenit independentèr à modo nostro concipiendi) vel potius, *secundum esse*, quod terminus non præstat exercitè, sed purè significat. Sic in propositione, *Animal est genus*, terminus *animal* supponit simpliciter; quia sumitur pro significato, non quidem nudo sed investito secunda intentione, præstita per terminum ipsum, vel per
con.

conceptum ipsi respondentem ; non enim aliter animali convenit esse genus. At ob rationem contrariam idem terminus personaliter supponit in hac propositione , *Animal est vivens* ; ut patebit consideranti.

18 Suppositio, tum simplex, tum personalis, convenit etiam termino singulari. Nam terminus *Petrus* v. g. in propositione , *Petrus est individuum subiectibile*, supponit simpliciter : in hac autem, *Petrus est homo* ; personaliter. Suppositio simplex termini communis vocatur *immovilis* ; quia non patitur descensum ad inferiora : non enim sub illa terminus accipitur pro nudo significato, quatenus inferioribus intrinseco ; sed potius quatenus extrinseco investito secunda intentione tali termino correspondente, quæ intentio desinit esse eadem, eo ipso quod exprimantur inferiora seorsum. Unde male argues , *Animal est genus , ergo Leo est genus* : quia sub nomine *leo* non retinetur secunda intentio correspondens nomini *animal*.

Subdividitur suppositio personalis.

19 SUPPOSITIO personalis subdividitur in *naturalem*, & *accidentalem*. Naturalis est, qua terminus accipitur pro omni eo, pro quo natus est accipi ; hoc est, pro toto suo significato, sive existente, sive possibili. Sic accidit in enumerationibus de materia necessaria, vel essentiali ; nam, cum dicitur v. g. *Homo est rationalis*, terminus *homo* accipi solet pro omni homine, sive

existente, siue possibili. Accidentaliter est, qua terminus accipitur pro significato suo coarctato ad tempus importatum per copulam; ut evenit passim in enuntiationibus de materia contingente, v. g. *Homo currit, fuit albus, erit doctus.*

20 — Subdividitur item in *singularem*, & *communem*: quarum discernen sumitur ex indole termini. Communis insuper subdividitur in *distributivam*, *copulatam*, *disiunctivam*, & *confusam*. *Distributiva* est, qua terminus communis sumitur pro omnibus inferioribus singillatim, ita ut in singula resolvi possit respectu eiusdem predicati, vel eiusdem subjecti. Sic terminus *homo* distributive supponit, cum dicimus, *omnis homo est animal*; quia ita sumitur pro omnibus hominibus, ut singulis conveniat idem predicatum *animal*.

21 — Hac eadem distributiva suppositio vocatur *absoluta*, quando utiversalitas nihil excipit: & *exceptiva*, siue *accommodata*, quando exceptionem patitur, ut *omnis in Adam peccaverunt*; ubi excipienda est Desipata Virgo sine labe concepta. Rursum vocatur *completa*, cum sit *pro singulis generibus*, id est, pro singulis individuis sub communi significato contentis, ut *omne animal est vivens*; vocatur vero *incompleta*, cum sit *pro generibus singulis*, id est, pro aliquo, vel aliquibus individuis ex omni genere, vel specie, ut *omne animal fuit in arca Noe*; cuius sentus est, ex omni genere, & specie animalium aliquod individuum in arca Noe fuisse.

Co-

22 + *Copulata*, seu *collectiva*, est, qua terminus communis accipitur pro cunctis inferioribus simul, ita ut in singula seorsim resolvi nequeat relate ad idem prædicatum, aut subjectum, sed solum in omnia nominatim expressa sub una copula enuntiativa. Sic ut verè dicatur, *omnes Apostoli sunt duodecim*, terminus *Apostoli* debet supponere collective, seu copulatè; quia nequit singulis Apostolis aptari tale prædicatum.

23 + *Disjunctiva*, quæ etiam *determinata*, & *particularis* appellatur, est qua terminus communis accipitur pro omnibus inferioribus sub disjunctione, ita ut resolvi possit in singula per totidem propositiones particula disjungente prænotatas. Undè, si dicas, *Aliquis oculus videt*, terminus *oculus* disjunctivè supponit; quia potest resolvi sic, *vel dexter oculus videt. vel sinister videt.*

24 + *Confusa* (quæ vocatur etiam *vaga*, *disjuncta*, *indeterminata*) est, qua terminus communis accipitur pro inferioribus vagè, ita ut solum resolvi queat in inferiora omnia disjunctim expressa sub eadem copula enuntiativa. Sic in hac propositione, *Aliquis oculus requiritur ad videndum*, confuse supponit terminus *oculus*; quia resolvi nequit aliter, quam sic, *vel dexter, vel sinister, oculus requiritur ad videndum*; de neutro enim determinatè verificari potest quod requiritur, sed solum de alterutro disjunctim, seu vage sumpto.

25 Nota discrimen hujus suppositionis à præ-

precedente ; *Disjunctiva* exigit verificari de re, quæ determinata sit ex parte objecti , licet non ex modo significandi : falsò quippe dices *Aliquis oculus videt*, nisi ex parte objecti detur unus sanem oculus determinatè videns. At *confusa* non exigit similem determinationem ex parte objecti , ut in adducto exemplo videre licet. Idcirco altera suppositio *determinata* , altera *interminata* dicitur.

De Ascensu , & Descensu , quatenus Suppositioni respondent.

26. **C**ONSEQUENTIA ducta ab inferioribus ad superius, dicitur *ascensus* : à superiori autem ad inferiora vocatur *descensus*. Nomine *superioris* venit qualibet ratio significata termino communi : nomine autem *inferiorum* veniunt species , aut individua sub tali ratione contenta. Suppositionibus materiali , & singulari nullus descensus correspondet , ut per se patet : nullus item suppositioni simplici, ut notavimus n. 18. Sola ergo personalis suppositio termini communis descensum patitur (ideo *movilis* dicitur) juxta quatuor species postremæ subdivisionis nuper expolitæ, & juxta quatuor modos, de quibus diximus resolvì posse terminum communem. Quare descensus in præfati est quadruplex , videlicet *copulativus* , *copulatus* , *disjunctivus* , *disjunctus*.

27 *Copulativus* (ita dictus à conjunctione, & qua textitur) est consequentia à termino dis-

tributive supponente ad inferiora distincte enumerata per simplices propositiones connexas particula &, aliavè simili; ut, *Omnis homo est animal, ergo hic homo est animal, & ille est animal*, & sic de cœteris. Copulatus est consequentia à termino copulatè supponente ad inferiora distinctè collecta sub una copulà enuntiativa; ut *Omnes Evangeliste sunt quatuor: ergo Matheus, Marcus, Lucas, & Joannes sunt quatuor*.

28 *Disjunctibus* est consequentia à termino disjunctivè, seu determinatè supponente ad inferiora distinctè recensita per simplices propositiones prænotatas particula vèl, aut simili; ut, *Aliquis homo est doctus: ergo vèl hic homo est doctus, vèl ille est doctus*, & sic de reliquis. *Disjunctus* est consequentia à termino confusè supponente ad inferiora distinctè designata sub disjunctiōne vèl, in unica propositione simplici; ut *Aliquis oculus est necessarius ad videndum: ergo vèl dexter vèl sinister oculus est necessarius*.

29 Duo isti descentus in eo differunt, quod *disjunctivus* fieri potest, tum per unam simplicem propositionem de extremo disjuncto, tum per plures simplices complexam disjunctivam constituentes, at disjunctus non nisi per unam simplicem de extremo disjuncto fieri valet; si enim fieret per plures, sic nimirū, *ergo vèl dexter oculus est necessarius, ad videndum, vèl sinister est necessarius* deduceret propositionem falsam, videlicet complexam disjunct-

junctivam, in qua nulla ex simplicibus vera esset: quia de neutro ex oculis determinatè verum est, quod sit ad videndū necessarius, cum sufficiat alter.

30 Jam, si ordine inverto procedatur, scilicet ab inferioribus ad superius, totidem ascensus inveniuntur, iisdem nominibus distincti, iisdemque legibus subjecti. Debet autem in utroque in variatum servari alterum extremum, cui conjungitur in propositione terminus admittens descensum, aut ascensum: ita ut, si talis terminus sit ex parte subjecti, descensus ad inferiora fiat sub eodem predicato; si verò ex parte predicati descensus retineat idem subjectum. V. g. in suppositione distributiva si descendas ex subjecto hujus propositionis *Omnis homo est animal*, retine in inferioribus idem predicatum *animal*, sic nimirum, *ergo hic homo est animal*, & *ille est animal*, &c. Si verò descendas ex predicato hujus, *Nullus homo est lapis*, retine pro inferioribus idem subjectum *nullus homo*; sic nempe, *Nullus homo est hic lapis*, & *nullus homo est ille lapis*, &c. Hoc ipsum intellige de ascensu; nec non de suppositionibus alijs juxta modum cujusque proprium.

31 + Tam ascensus, quam descensus, ut ritè fiat, debet exhibere inferiora *sufficienter enumerata*; id est, enumerare debet omnes species, aut individua omnia sub communi termino contenta. Uterque autem ita factus utilis est ad probandum tum veritatem, tum falsitatem propositionum,

num, sive de termino communi, sive de inferioribus: hoc sensu scilicet, ut ex veritate propositionis de termino communi sequatur veritas illius aut illarum, ad quas descenditur; & vice versa in ascensu: similiterque de falsitate sentiendum. Ratio est; quia tam ascensus, quam descensus, vertatur inter antecedens & consequens convertibilia. E duobus autem assertis convertibilibus, utriuslibet seu veritas, seu falsitas, probat veritatem, seu falsitatem alterius.

32 Sed notandum, quod inferiora quando sunt nimis multa, vel infinita, sufficienter enumerari censentur, si numeratis aliquibus addatur, & eadem est ratio de cæteris, aut quid simile. Notandum insuper, quod a termino distributivè supponente recte etiam descenditur ad quodlibet ex inferioribus, v. g. *omnis homo currit, ergo hic homo currit*; quod pariter valet in negativis. Non tamen recte ascenditur, nisi ab omnibus sufficienter enumeratis. Contra vero à quolibet inferiori licet ascendere ad terminum disjunctivè supponentem; à quo tamen non licet descendere nisi ad omnia cum disjunctione proposita.

CAP. III.

REGULÆ PRO DISCERNENDA SUPPOSITIONE TRANSDUCTUR.

33 **Q**UO minus dicuntur genuinus propositionum nuntius, & suppositum cavens occurratur, proxime, hic re-

gula pro dignoscenda suppositione, tum subjecti, tum prædicati, ad minutias utque tradi solent. Sed nunc eas duntaxat dabimus, quæ alicujus momenti esse videntur: reliquas vel omitemus penitus, vel non nisi leviter perstringemus.

Pro Suppositione subjecti.

34 **P**rimo itaque suppositio subjecti sæpè discernitur ex indole prædicati. De suppositione materiali jam diximus. Formalis plerumque redditur *simplex* à prædicato secundæ intentionis; semperque censetur *personalis* ex prædicato primæ intentionis. Evadit item *naturalis* ex prædicato necessario, & *accidentalis* ex contingenti. Ac denique *disjunctiva* solet à *confusa* discerni ex prædicato, seu verbo; quod, si exigit verificari de extremo in re determinato, facit subjectum disjunctivæ supponi; facit verò supponi confusæ, dum non ita postulat verificari.

35 *Secundò* discernitur *personalis* suppositio subjecti communis ex adjunctis signis. Nam dum subjectum immediate afficitur signis universalibus, ut sunt, *omnis*, *nullus*, distributive supponit: quod etiam dici solet, quando subjecto præponitur particula *non* (sumpta negantèr, non instantèr) ut *Non homo currit* quod perinde sonat, ac *nullus homo currit*. Dum vero afficitur signis particularibus, ut sunt, *aliquis*, *quidam*, supponit disjunctivæ, seu determinatæ, nisi a verbo, aut prædicato trahatur ad suppositionem confusam,

fam, ex dictis num. præced. Idem intellige, quando terminus communis (saltem in materia contingenti) nudè subicitur sine signo, ut *Homo currit*, quod perindè valet, ac *Aliquis homo currit*.

36 Tertiò discernitur ex adverbijis temporis, & loci, si adfint. Nam *semper*, & *nunquam*, sunt distributiva temporum; *ubique*, & *nullibi*, distributiva locorum; *aliquando* disjungit tempora; & *alicubi* loca. Insuper verò cum his adverbijis variè supponit terminus communis nude positus v. g. terminus *homo*: qui quidem supponit confusè cum *semper*, aut *ubique*, (sic passim asseritur, quamquam non tam video, cur non possit supponere determinatè). ut si dicas, *semper homo currit*, aut *ubique homo currit*: supponit vero distributivè cum *nunquam*, aut *nullibi*: ac demum cum *aliquando* aut *alicubi*, supponit determinatè, vel confusè juxta exigentiam prædicati, sicut aliàs sine tali adverbio supponeret.

37 Quarto ducuntur per signa, *uterque*, *alter*, & *neuter*. Hæc ferè nunquam usurpantur, nisi cum termino est de binario certo, ac designato. Et tunc *uterque* distribuit terminum communem pro unitatibus, si prædicatum singularis conveniat, ut *uterque equus est albus*; si vero prædicatum non conveniat nisi utrique si nūi (ut *uterque equus trahit currum*), unitates copulat. *Neuter* unitates distribuit sub quovis prædicato. *Alter* unitates disjungit vel determinatè vel confusè, juxta in-

do.

dolem prædicati, ut *Alter oculus videt, Alter oculus requiritur ad videndum.*

38 Si tamen hæc signa forsitan usurpentur sine designatione binarij, communis doctrina est quod *uterque* disjungit binarios, & distribuit unitates ipsorum, vel eas copulat, juxta vim prædicati. Unde hæc propositio, *uterque homo currit*, sic resolvenda est, *vel ex hoc hominum binario iste homo currit, & iste currit, vel ex illo binario iste currit, & ille currit &c.* Signum *neuter* distribuit tam binarios, quam unitates. Signum. *alter* & unitates, & binarios disjungit, vel confuse, vel determinate, prout fuerit prædicatum.

39 Idem fere censendum, quando subjectum, pluraliter usurpatum, immediate afficitur signis numeralibus, ut sunt *quinque, sex, decem, &c.* Nam tò *sex* v. g. indefinite positum, disjungit numeros senarios, & unitates in unoquoque distribuit, si prædicatum conveniat singulis, ut *sex homines currunt*: quæ propositio bene resolvitur sic: *Ex aliquo hominum senario* (id est, *vel ex hoc senario, vel ex illo, vel ex illo &c.*) *singuli homines currunt*. aut etiam *iste homo currit, & ille currit*. Si vero prædicatum requirat unitates illas simul sumptas, tò *sex* disjungit senarios, & in unoquoque copulat unitates, ut *sex homines concurrunt ad levandum pondus*. Valet hæc regula, etiam si dicatur *aliqui* je: si tamen dicas *omnes sex*, distribuit senarios omnes, nisi prædicatum collectivum obiter.

De:

40 De termino pluraliter dicto, qui veritate
lo signo afficitur, vel non nisi a quo ex his, *omnes*, *aliqui*, *nulli*, similiter tenendum. Potest enim cum signo *omnes*, ex merito prædicati, supponi copulare pro eadem unitatis ut, *omnes homines hujus populi sunt tota civitas*: potest & pro unitatibus distributive supponi, reorivque in singulas, dum prædicatum ita possidet, ut *omnes homines currunt*. Duplicet hoc alijs, qui volunt in exemplo isto, & similibus, to *homines* supponi distributive pro binarijs, & copulare pro unitatibus binarij cujusque, ideòque resolvi non posse in unitates singulas, sed in binarios tantum, hoc modo, *Hi duo homines currunt, & illi duo currunt, &c.*

41 Hoc verum est, si retineatur pluralitas in subjecto, & prædicato; prout exigere videtur defectus stricte talis, juxta doctrinam n. 30. Sed, quidquid sit de nomine *descensus*, resolutio in singulas unitates legitima est quoad illationem, in prædicto exemplo, & similibus. Quis enim in singulos homines non resolvat propositiones istas *omnes moriemur*, *omnes per Christum redempti sumus*, & similes alias? Certe consequentia valet ad unumquemque.

42 Terminus vero *aliqui homines*, vel etiam nuda *homines* (nisi ratione materię subintelligas *omnes*) disjungit numeros hominum, seu multitudines: homines autem individua cujusque nu-

meri vel distribuit, vel copulat, juxta meritum prædicati, ut *Homines currunt*, *Aliqui homines sunt populus*; quarum sensus est, *Ex aliqua hominum multitudine singuli currunt*, *Aliqua hominum multitudo est populus*. Denique terminus nulli homines distribuit numeros, & fortassis etiam unitates, dum prædicatum est aptum singulis.

Pro suppositione prædicati.

43 **P**RÆDICATI suppositio, tum *materia-
lis*, tum *simplex*, dignosci potest ex indole subjecti; ut in his, *aliquod nomen est Petrus*, *aliquod genus est animal*. Pro suppositione autem personali, *prima regula* sit: in qualibet negativa propositione prædicatum commune distributivè supponit, ideoque descensum admittit immediate, id est, etiam absque resolutione subjecti. Unde propositio, *Nullus homo est lapis*, benè resolvitur sic, *Nullus homo est hic lapis & nullus homo est ille lapis*, & sic de reliquis: negatio enim est malignantis naturæ, ut ajunt, & vim suam distribuit per omnia, & singula, quæ post se invenit, etiam si terminos afficiat mediate tantum.

44 *Secunda regula*: In affirmativa universali prædicatum commune supponit confuse, ideoque descensum non patitur immediate nisi distinctum. Unde hæc, *omnis homo est animal*, totam potest invariato subjecto resolvere sic, *omnis homo est hoc animal, vel illud animal, &c.* ita ut
uni-

unica sit propositio simplex de prædicato disjuncto : quæ quidem verissima est , quia idem valet , *omnis homo* , ac *quolibet homo* , vel *unusquisque homo* ; de unoquoque autem homine vere dicitur , *est aliquot animal* , quod perinde sonat , ac *est animal hoc* , vel *illud* , vel *illud* &c. Per descensum tamen disjunctivum non potest resolvi prædicatum affirmativæ universalis , nisi mediate. Id est , nisi prius resolvarur subjectum in sua individua.

45 Generatim dici solet ; quod signum universale affirmativum , ut *omnis* , distribuit terminum , quem immediate afficit ; sed confundit terminum , quem afficit mediate , id est , mediantè alio termino , aut verbo ; quo modo in hac , *omnis homo est animal* , signum , *omnis* afficit prædicatum *animal* : signum verò universale negativum , ut *nullus* , distribuit terminos , quos afficit etiam mediatè , & signum particulare , ut *aliquis* , relinquit terminos in ea suppositione , quam haberent nudè positi sine signo.

46 Ex qua doctrina colliges , qui præstent signa ista in obliquo posita (sive ex parte subjecti , sive ex parte prædicati) circa terminos rectos , aut alios , quibus mediate adjacent ; ut si dicas , *Cujuslibet hominis , aut alicujus hominis , aut nullius hominis equus currit* , ubi id *equus* , solum mediate afficitur per ea signa. A regula tamen n. præced. excipi debet signum universale affirmativum ,

quod immediatè afficit prædicatum adjacens verbo est, ut *omnis homo est omne animal rationale*: tunc enim non distribuit, sed copulat tale prædicatum; ideoque falsa est propopositio illa, ut alibi notabimus cum Aristotele, & D. Thoma.

47 *Tertia regula*: Iq affirmativa de subjecto singulari, vel de particulari, prædicatum commune supponit determinatè, potestque proindè resolvi per descensum disjunctivum; ut in his, *Petrus est animal*, *Aliquis homo est animal*. *Quarta regula*: Verba, *debeo*, *promitto*, *indigeo*, *requiritur* & similia (quæ vocantur signa *specialis confusions*.) confundunt terminum communem, quem respiciunt: undè si dicas, *Debeo tibi gemmum*, terminus *gemma* supponit confusè; quia de nulla determinata gemma verificatur, cum qualibet solvendo sufficiat. Idem puta, cum terminus pro subjecto ponitur, ut *Gemma est debita*, vel *Oculus requiritur ad videndum*.

CAP. IV.

EXPLICANTUR ALIÆ TERMINI
proprietas.

48 **Q**UÆ superiunt proprietates termini, potius dicendæ sunt affectiones quardam suppositionis. Eas tamen oportet distinctè noile, ut multum sensus propopositum facius percipiatur. Solent autèm non uno modo ab omnibus explicari: sed eam explicationem præferemus, quæ magis videbitur inniti ratione, & uti loquendi.

STA.

49 **S**TATUS est acceptio termini pro significato ut existente tempore importato per copulam. Nec limitari debet ad tempus præsens, ut aliqui volunt: terminus enim acceptus pro re præterita, aut futura statum habebit, dummodo verbum sit de præterito, aut futuro; eo quod tunc suppositionis status congruat verbo, seu copulæ. Quare in his, *Adamus ex'itit*, *Elias ex'stit*, *Antichristus ex'istet*, datur status terminorum.

50 Status termini pro subiecto positi requiritur ad veritatem omnis propositionis simplicis affirmativæ de prædicato contingenti physico. & positivo, nisi forte verbum alienetur modo infra notando. Exemplo sint propositiones istæ, *Homo ex'istit*, *currit*, *est doctus*, *est sacerdos*. Propositio negativa contingens, ut *Antichristus non loquitur*, vera esse potest sine statu subiecti: sicut etiam affirmativa de prædicato intentionali, ut *Antichristus est cognitus*; vel de prædicato negativo, aut infinito, ut *Petrus est non vivens*.

AMPLIATIO.

51 **A**mpliatio statum non excludit; est etiam extensio suppositionis ultra statum. Quare dum terminus accipitur etiam in ordine ad aliud tempus præteritum, quod præfertur copula, dicitur ampliari. Sic, dum Matth. II. dicitur, *Cæci vident*, *Claudi ambulant*, *Sardi audiunt*, prædicatum purè estat, sed subiectum peres-

materiale ampliatur ad homines existentes etiam tempore præterito, sive ad existentes nunc, & antea; non enim aliter subire possent formas inter se contrarias. v. g. cœritatem, & vitium; quæ pè quæ solum pro diversis temporibus convenire possunt eidem subiecto; undè propositiones illæ verificatur, non *in sensu composito*, sed *in sensu diviso*.

52† Sæpè tamen verbum, seu copula, prima facie præferens certam aliquam temporis differentiam, refertur etiam ad alia tempora; tumque non modo subiectum, sed ipsum quoque verbum, & prædicatum ampliatur. Id evenit in propositionibus æternæ veritatis, quæ pro quovis tempore verificantur, ut in hac, *Homo est rationalis*; item in dogmaticis de subiecto communi, ut *Prædestinati salvantur*; item, cum de sola potentia, seu possibilitate sermo est, ut *Homo potest esse albus*.

53 Distingui solet duplex ampliationis genus, alterum penes significata, alterum penes tempus. Sed primum nunquam accidit sine secundo; nisi fortè comparando terminos inter se duos communiores, & minus communem, ut *animal*, & *vivens*; alter vocetur *amplus*, alter *non amplius* respective: vel utri dicatur ampliatio quoad significata contingere, quando terminus extenditur ultra strictum, ac primævum significatum; ut cum vox *fratris* extenditur etiam ad nepotem; vel cum

vox *septem* accipitur pro numero indefinito.

54 Vulgata doctrina est, quod terminus ampliatur quoad significatum, quando accipitur pro eo, *quod est, vel fuit*, aut etiam pro eo *quod est, vel erit*. Unde verba de præterito, ac de futuro, ampliant subjectum: quia in hac propositione, *homo fuit albus*, accipitur *homo* pro eo, qui est, vel fuit, hoc est, pro eo, qui extitit, & existit adhuc, vel extitit & jam non existit: in hac autem, *Homo erit albus*, sumitur pro eo, qui est, vel erit, hoc est, pro eo, qui nunc existens durabit postea, vel nondum existens postea existet.

55 Sed hæc doctrina videtur improbanda. Quia verbum de præterito determinate postulat subjecti existentiam tempore præterito, cum sine illa verificari nequeat (idem intellige pro verbo de futuro quoad existentiam subjecti futuro tempore); existentiam autem de præsentī respicit permixtè tantum, quatenus sinit, ut subjectum retineat adhuc existentiam præhabitam; quam tamen ut præsentem sicut non excludit, ita nec exigit veritas propositionis de præterito, nec potest cum ea sola salvari.

56 At permissio istiusmodi non sufficit, ut subjectum amplius disjunctivè ad præsens, sive ad id, quod est, vel fuit; alioquin anaphoretæ etiam cum verbo de præterito ad tempus futurum in quo pariter durare permittitur: & cum verbo de præsentī ampliaretur disjunctivè ad id, quod

nunc tantum existit, vel jam extitit, vel durabit,

R E S T R I C T I O.

57 **R**ESTRICTIO in sensu dialectico est *coarctatio termini ad suppositionem minorem ea, quam haberet absolute positus in eodem subiecto, aut predicato.* Fit autem variis modis. 1. per adjectivum, ut *Homo doctus disputat.* 2. per appositionem minoris substantivi ut *Rex Philipus imperat* 3. per adverbium, ut *Fortiter pugnans coronabitur.* 4. per relativum, ut *Homo, qui est in foro ambulat.* 5. per obliquum, ut *Equus Petri est albus.* Denique per quodvis additum, siue notam subiecto, aut predicato appositam, qua termini amplitudo limitetur.

58 Suppositio subiecti communis potest etiam a predicato restringi juxta regulam dialecticam, *talia sunt subiecta, qualia permittuntur à suis predicatis.* Unde predicatum contingens, quod existit existentiam subiecti de præsentī, suppositione negans naturalem impedit, & disjunctivam, si determinatam inducit; ut cum dixerit, *Homo currit.* Sed nunc solum agitur de restrictione ex alijs capitulis proveniente. Notandum verò, quod additum restrictivum non limitat nisi terminum, quem immediate afficit, siue sit ex parte subiecti, siue prædicati.

Locī proveniendi à Restrictione.

59 **H**ic aliquot regulæ tradi solent pro legitima consequentiâ à termino res-

tricto ad non restrictum, aut è converso. *Prima reg. 1a*: A restricto ad non restrictum valet affirmative consequentia, si vè de subiecto, si vè de prædicato sit sermo. V. g. *Homo doctus disputat. ergo homo disputat, Petrus est homo doctus: ergo est homo.*

60 — *Secunda*: A subiecto restricto ad non restrictum valet consequentia negativè, secus à prædicato. Hinc rectè argues: *Homo doctus non currit: ergo homo non currit* (saltem si detur constantia subiecti): at non rectè sic, *Petrus non est homo doctus: ergo non est homo.*

61 — *Tertia*: A subiecto non restricto, nudè posito, ad restrictum nulla est consequentia (saltem ratione formæ) tam negativè, quam affirmative. V. g. *homo currit, ergo homo doctus currit: Homo non currit, ergo homo doctus non currit.* Si tamen subiectum non restrictum distributivè supponat ex adjuncto signo, consequentia stabit; tum negativè, ut *Nullus homo currit, ergo homo doctus non currit*: tum affirmative, posita constantia restricti, hoc est, dummodo constet existere obiectum eius: ex hac enim, *Omnis homo currit*, dummodo addas, & datur *homo doctus*, rectè colliges, *ergo homo doctus currit.*

62 — *Quarta*: A prædicato non restricto ad restrictum valet consequentia negativè, ut *Lapis non est homo, ergo non est homo doctus*: secus affirmative, ut *Petrus est homo, ergo est homo doctus.*

Re-

63 Regulas alij tradunt bonæ , vèl malæ consequentiæ *ab amplo ad non amplum* , & vice versa. Sed si terminus *amplus* idem sit ac *non restrictus* , & *non amplus* idem , ac *restrictus* , regulæ modo positæ sufficiunt ; sicut etiam si accipiantur *amplus* , & *non amplus* pro communiore , & minus communi , ex num. 53. Si vero sumantur pro excedente , & non excedente statum , vix potest regula dari generalis , cum non reddant omnes sensum uniformem.

DIMINUTIO.

64— **D**IMINUTIO est *coarctatio significationis termini à toto ad partem* , vèl etiam *reductio significationis absolute ad significationem secundum quid*. Sic , cum dicitur *Æthiops est albus secundum dentes* , vox *albus* est terminus diminutus , quia non significat *absolute* , & *simpliciter* , sed tantum *secundum quid* , sive *cum addito diminvente*.

65 A termino diminuto ad non diminutum aut e converso , nulla est consequentia nisi in his denotat denominationibus , quæ suapte natura immediate convenient parti , & inde trahuntur ad totum : ex eo enim , quod Petrus sit capillis crispus , capite coronatus , mento barbatus , pede claudus , & sic de alijs , rectè inferes esse *absolute crispum* , *coronatum* , &c.

ALIENATIO.

66 **A**LIENATIO est *translatio termini à propriæ ad impropriam significationem*.

Fit

Fit potissimum per metaphoram, & ironiam. Fit etiam per quodvis additum, quo terminus à proprietate deficit. V. g. *Homo pictus est pulcher, Aristoteles vivet in memoria hominum: ubi pictus, & in memoria, dicuntur addita alienantia terminum homo, & verbum vivit.*

67 + Potest alienatio fieri etiam in verbo *est*, quando scilicet ratione subjecti, aut prædicati adiacentis, extrahitur à propria significatione existentie, vel entitatis actualis: ut cum dicitur, *Lignum est combustum, Ignis est extinctus, Homo est mortuus, aut est futurus.*

68 Ad alienationem pertinet *Distractio*, quæ à nonnullis ponitur velut distincta proprietas termini & tunc accidit, cum terminus significat rem existentem, non in tempore importato per copulam, sed in alio, ut, *Natus moritur, omnis homo vivens morietur.* In his enim, & similibus, alienatur verbum *est* imbibitum in verbis *moritur, morietur*, quæ perinde sonant, ac *est moriens, & moriturus.*

69 + Denique ad alienationem revocanda est *Remotio*, qua videlicet terminus à suo significato removetur vi alienjus additi repugnantis; ut *Equus rationalis currit.* Hæc dicitur *implicatio in terminis*, vel *implicatio in adjecto*, præsertim quando expressa in vocibus oppositio est.

70 — **A**PPELLATIO in sensu dialectico dicitur, applicatio, significationis unius termini ad significatum alterius. Terminus, qui applicatur, dicitur appellans: Terminus, cui alter aptatur dicitur appellatus. Sic, dum ais, *Aristoteles est magnus Philosophus*, terminus *magnus* appellat terminum *Philosophus*; quia magnitudo applicatur ad Philosophiam Aristotelis, non ad statutam. Prædicatum totale temper appellat subiectum enuntiationis de quo affirmatur. Termini verò partiales aliquando appellant præcipuam partem prædicati, ut in proximo exemplo; aliquando præcipuam partem subiecti, ut *Equus albus currit*.

71 — Duplex est appellatio, *formalis*, & *materialis*. Formalis est Applicatio significationis unius termini ad formale significatum alterius. Materialis est applicatio significationis unius termini ad materiale significatum alterius. Forma, vel quasi forma, quam terminus exprimit quasi denominantem, dicitur *significatum formale*: hujus autem formæ subiectum, dicitur *significatum materiale*. Dicitur ergo dicis, *Album est coloratum*, appellatio est formalis, quia coloratum convenit albo ratione formæ, nempe albedinis. Si verò dicas, *album est dulce*, appellatio est materialis, quia dulcedo non convenit albo ratione formæ, seu mediante albedine, sed abunde: ideoque albedo tunc dicitur

citur se habere *de materiali*, non *de formali*.

72 Sunt, qui nullam appellationem agnoscunt, nisi formalem: & ideo docent, omni appellatione carere terminos, qui non formaliter appellant. Si cum his disputes, eorum more loquere, ne immoreris in dissidio vocali.

Regulæ pro Appellatione discernenda.

73 **P**OTISSIMA regula est naturalis, & obvis propositionis sensus, qui pendet ex usu, ex circumstantijs, & ex indole rerum significatarum. Hinc, quando dicimus; *Bonus latro paradisum in cruce meruit*, non est dubium, quin terminus *bonus* non appellet formaliter terminum *latro*: quod etiam accidit in his, *Mutus loquitur*, *Cæcus videt*; ubi clarum est, locutionem, & visum non applicari ad mutum, & cæcum pro formali. Generatim, quoties duo termini concurrunt significantes formas oppositas, ut *homo latro*, vel saltem penitus inconnexas, aut disparatas, ut *miles musicus*, appellatio est materialis, siue ex parte ejusdem, siue ex parte diversi extremi collocentur in propositione.

74 Appellatio verò formalis in terminis ex se capacibus cognosci poterit regulis hujus. *Pri-ma*: quando ex parte subjecti sit reduplicatio particularis, ut, *prout, quatenus, in quantum, secundum quod, &c.* prædicatum formaliter appellat terminum reduplicatum: v. g. *Petrus, in quantum musicus, est bonus*.

75. *Secunda* : quando duo termini ponuntur ex parte ejusdem extremi , id est , vel ambo ex parte subjecti , vel ambo ex parte prædicati , alter alterum appellat formaliter , saltém ut plurimum : v. g. *Petrus est bonus musicus , Miles veteranus pugnat.*

76. *Tertia* : Terminus ex parte subjecti positus , cujus formale significatum est ratio , fundamentum , aut radix prædicati , formaliter appellatur à prædicato : ut , *Justus est hæres Cæli , Homicida est morte dignus , Hic artifex est peritus , Hic orator est eloquens.* Si verò significatum formale subjecti nihil conferat ad prædicatum , appellatio erit materialis : ut , *Hic orator est claudus.* Si prædicatum sit indifferens , ut conveniat subjecto ratione formæ , vel aliunde , dubia est appellatio , debetque prævia distinctione determinari : ut *hic artifex est nobilis* ; ubi incertum est , an *tò nobilis* applicetur , subjecto ratione artis , vel ratione generis.

77. *Quarta* : Casus obliqui , possunt etiam vel formaliter , vel materialiter appellari , tum ab alio nomine , tum a verbo , juxta sententiam magis obviam , & usitatum. Nec audiendi sunt , qui dicunt , variari sententiam ex collocatore obliquorum ante , vel post verbum , aut rectum , quasi aliud significet , *pallium Petri* , quam *Petri pallium* , aut *Papam vidi* , quam *vidi Papam* , aut *carnes crudas comedi* , quam *Comedi carnes crudas.* Nichil omnino refert

fert hujusmodi collocationis varietas advariandum sensum ; ut facile ostendi posset innumeris exemplis latinè scribentium. Quoties sensus fuerit anceps , utere distinctione.

78 Notandum hic ex D. Thoma , quod nomina numeralia primitivæ species, ut *duo, tres, &c.* adjectivis addita , numerant , seu multiplicant tota subjecta , & quasi materialiter appellant : unde , si eadem esset albedo in tribus hominibus , existerent *tres albi* : & , si unico amore duos diligas erunt *duo dilecti*. Addita vero substantivis , appellant quasi formaliter , quia principaliter multiplicant seu numerant formas : unde in Divina Trinitate non sunt *tres Dij*, quia Deitas est unica , licet sit tria supposita , seu tres Personæ. Si numerale sit denominativum , poterit convenire concreto ratione utriuslibet , formæ , vel suppositi : idcirco Deus rectè dicitur *trinus* , & *unus*.

79 + Denique pro argumentatione regula generalis est , quod ex varietate appellationis consequentia vitietur. Unde male sic argues : *Petrus est bonus , & est logicus , ergo est bonus Logicus* : aut e converso , *Petrus est bonus logicus , ergo est bonus*. Nam id *bonus* non eundem terminum appellat in antecedenti ,
& consequenti.

DISPUTATIO V.

DE ENUNTIATIONE.

ACCEDIMUS ad contemplandum in se se totum artefactum, cujus huculque partes explicuimus. Ad logicam, inquam, artefactam; quod *Propositio*, & *enuntiatio*, dicitur; estque plena sententia, siue interne concepta, siue externè prolata: cujus quidditatem, species, accidentia, & proprietates, nunc breviter expediemus.

CAP. I.

QUID SIT ENUNTIATIO, ET QUOTUPLEX.

1 **E**X doctrina Philosophi 1. *Perih.* c. 4. duplex Enuntiationis definitio eruitur: quarum altera est *Oratio perfecta*, *que vera est, aut falsa*: altera, *Oratio perfecta, significans aliquid esse, aut non esse*; vel, ut docet idem Philosophus 1. *Prior.* c. 1. *Affirmatio, aut negatio alicujus de quopiam*. Utrique explicatio satis Enuntiationem discernit ab omni non ipsa proindeque bona est in genere descriptionis, quo delectatur vereres.

2 Neutra tamen essentialis definitio est Enuntiationis *ut sic*. Nam prior definitum explicat, non per essentialia predicata, sed per accidentia: quo modum in si homo describitur, *Animal, quod est sapiens, aut ignorans*. Posterior autem describit genus per species, seu differentias di-

divisivas, nimirum per *affirmationem*, quæ significat *aliquid esse*, & *negationem*, quæ significat *aliquid non esse*: unde non magis est essentialis definitio Enuntiationis, quam vita animalis, *Vivens, quod est rationale, vel irrationale*.

3. Ut ergo definitionem essentialem assignent, variè dicuntur Dialectici Recentiores: apud quos Enuntiatio nunc definitur, *Oratio perfecta enuntiativa unius de alio*; nunc, *Oratio subjiiciens*, & *predicans*; nunc, *Actus mentis judicativus*; nunc, ut alias definitiones præteream, *Oratio perfecta sententiam ferens de objecto*. Hæc ultima definitio placet: quia *ferre sententiam*, idoneè satis aperire videtur Enuntiationis discrimen à coëteris orationibus, ejusque proprium characterem.

4. *Dices*: res inexplicata manet: nam rursus quæritur, quid sit *ferre sententiam de objecto*? *Resp.* hoc vitio, si quod est, quævis alia definitio laborat. Pariter enim quæri potest, quid sit *judicare, enuntiare, dicere unum de alio*? *Quid subjiicere? Quid predicare? Quid item orationem esse veram, aut falsam?* Ulteriorem ergo explicationem exigentibus responderi poterit per inter prætationem vocabuli, seu definitionem *quid nominis*, quæ non respuit disjunctionem inter extrema diversa, vel opposita.

5. Porro sententiam de objecto ferre tunc quique dicitur, cum internis, vel externis signis

nis determinat, quid sentiat, teneat, aut censeat circa identitatem, aut convenientiam extremorum, quæ sibi proponit. V. g. per simplicem apprehensionem, quæ prima est operatio mentis, proponuntur intellectui hæc extrema *Petrus, Sapiens*, ut videat, an alterum conveniat alteri, nec ne. Tunc intellectus, aliquo indicio ductus, elicit iudicium, quæ est secunda mentis operatio, vi cuius determinat, quid in re proposita sentiat. Quod si sic decernat, *Petrus non est sapiens*, fert sententiam negantem; si vero sic, *Petrus est sapiens*, sententiam affirmantem.

6 Sed quia utrumque est *ferre sententiam*, ideo hunc conceptum dicimus essentialem Enuntiationis *ut sic*, prout ab affirmante, & negante præcisæ. Huiusmodi sententia, dum mente fertur, dicitur iudicium, & propositio mentalis: dum autem voce, vel scripto, propositio vocalis, aut scripta. Quia tamen sic interest claritatis, Aristotelicis descriptionibus deinceps utendum nobis est.

7 In omni Enuntiatione dicitur, aut negatur de aliquo objecto objectum aliquod. Unde nulla est, in qua non reperiantur subiectum, & prædicatum, objectiva, & formalia. Objectum, quod affirmatur, aut negatur, est prædicatum objectivum: objectum, de quo affirmatur aliquid, aut negatur est subiectum objectivum. Illa vero signa quæ objectis hisce respondent, & quibus uti-

mur

mur ad affirmandum, aut negandum, dicuntur subiectum, & prædicatum formalia: v. g. cum dicimus, *Homo est animal*, vox *homo* est formale subiectum, & vox *animal* prædicatum formale.

8 Repetitur item in omni Enuntiatione copula verbalis, id est, vis connectendi subiectum, & prædicatum, quæ imbibitur in verbo logico. Nam verbum, quatenus consignificat copulam objectivam, vel assertivè, vel remotive per negationem adjunctam, connectit subiectum, & prædicatum formalia, sine quibus consignificatio illa nequit stare, nec intelligi, ut dictum est Disp. 1. n. 58. & seqq.

9 Ex his constitutivis resultat Enuntiatio, velut totum quoddam, in quo *materiam*, *formam*, *quantitatem*, & *qualitatem* invenies more compositi naturalis. Ut enim in homine v. g. considerant Physici materiam, quod est corpus, formam, quæ est anima: quantitatem, quæ est corporeæ molis extensio, vel extensionis immediata radix, ac demum qualitatem, quæ est accidens, hominem sic, vel aliter afficiens, v. g. sanitas, aut agritudo: ita proportionem quadam similia nomina contemplanur, ac designant Logici in artefacto Enuntiativo, quod ex ijs capitibus in varias dividunt species, a nobis mox enumerandas.

Enuntiationis Materia, & Forma.

10.

MATERIA Enuntiationis, alia dicitur *ex qua*, consistitque in ijs terminis qui gerunt munera subjecti, & prædicati formalis: alia dicitur *circa quam*, consistitque in ijs rebus, aut objectis, quæ per formales terminos manifestantur. Forma verò Enuntiationis simplicis (de forma complexæ dicitur cap. 5.) est verbalis copula, quæ prædicatum cum subjecto unit, seu componit, ideoque dicitur *compositio*.

II Prædicatum, quia subjecto supervenit, vocatur interdum Enuntiationis forma, Sed propriè loquendo compositio est, quæ generatim in artefactis, & nominatim in enuntiativo, tenet locum formæ; ut cum D. Thoma diximus Disp. 3. à num. 13. Sanè copula est, quæ artefactum logicum constituit in specie Enuntiationis potius, quam termini complexi, aut orationis imperfectæ, simulque tribuit ipsi præcipuas denominationes *enuntiantis; affirmantis, negantis*.

DIVIDITUR ENUNTIATIO RATIONE

materia, ex qua,

12.

ENUNTIATIO, spectata materia *ex qua*, dividitur I. in eam, quæ est *de secundo*, & eam, quæ est *de tertio adjacente*: quæ divisio explicata manet Disp. I. n. 55. Sed observa, quod omnis Enuntiatio est virtualiter de tertio adjacente: quia verbum adjectivum (ex quo resultat Enuntiatio de tertio adjacente) virtuali-

ter

tèr continet verbum substantivum cum partici-
pio ; ut ibidem noravimus n. 65.

13. — Dividitur 2. in *formalem*, & *identicam*.
Formalis, est cujus formales termini distinctionem
significant, aut exercitè faciunt, saltem penes
implicitum, & explicitum, inter subjectum, & præ-
dicatum objectiva, ut *Homo est animal rationale*.
Identica est, quæ prædicat objectum de se ipso per
terminos synonymos, vel per eundem bis posi-
tum, ut *Homo est homo*, *Ensis est gladius*.

14. — Dividitur 3. in *directam*, & *indirectam*.
Directa est, in qua prædicatum vel est subjecto
æquale, vel superius, id est, communiùs, aut uni-
versaliùs. Indirecta est, in qua inferius de superio-
ri prædicatur, ut *animal est homo*. Dividi potest
4. in varias species juxta divisiones terminorum,
quas dedimus Disp. 3. c. 3. Hinc enim v. g. alia
dicitur Enuntiatio *finita*, alia *infinita* alia *pri-
vativa*, scilicet ratione termini, qui gerit munus
prædicati: ut *Homo est sapiens, est non sapiens,
est insipiens*.

15. Inter has notare oportet quatenus con-
sequentia valeat. Imprimis. à *privativa affirman-
te ad affirmantem infinitam* valet consequentia,
sed non è converso. Undè benè argues: *Est insi-
piens, ergo non est sapiens*, at non benè, si ab in-
finita inferas privativam; nam lapis, quamvis
non sapiens, non ideo est *insipiens*, siquidem hic
terminus carentiam sapientiæ requirit in subiec-

to capaci. Quod si utraque sit negativa, valet illatio ab infinita ad privativam, sed non vice versa; ut experiienti constabit.

16 Deinde, inter finitam negativam, & affirmativam infinitam valet consequentia mutua (servatis conditionibus mox annotandis): ut inter has, *lapis est non homo, lapis non est homo*. Ratio: quia sicuti attribuitur non esse hominis, eidem negari debet esse hominis. & è converso alioqui posset aliquid simul esse, & non esse homo.

17 *Objic.* de corvo non existente verè dicitur, *non est albus*: & tamen falso dicitur, *est non albus*; quia tò *non albus*, utpote predicatum contingens, affirmari nequit de subjecto non existente. *Resp.* predicatum contingens, quando est positivum, aut Privativum, requirit existentiam subjecti: non vero, quando est infinitum; hoc enim est indifferens ad entia, & non entia juxta Aristot. & D. Thomam. Unde vere dicitur, *Hircoceruus est non albus*.

18 Sed nota 1. nos loqui de Enuntiatione, quæ solum infinita sit ex predicato: nam, si subjectum infinitetur, ut *Non homo currit*, non interitur negativa finita, *homo non currit*; quia subjectum utrobique diversum est, in secunda homo, in prima aliquid, quod non est homo. Hinc si dicas, *in fluvio sunt non pisces* non sequitur, *ergo in fluvio non sunt pisces* nam prima verificari potest de lapidibus, qui pisces non excludunt: sed

sed ideo non sequitur quia tò *non pisces*, non est prædicatum, sed subiectum: nisi malis, aliud subiectum subintelligi, sic nimirum, *aliqua in fluvio sunt non pisces*; quo sensu optime infertur negativa finita.

19 Nota 2. totum prædicatum, quod negatur in una, debere in altera infinitari, & vice versa. Unde ex hac, *Petrus potest non salvari*, male inferes, ergo *Petrus non potest salvari*; quia prima non infinitat totum prædicatum, quod secunda negat. Si tamen totum infinitaret sic, *Petrus est non potens salvari*, legitima foret illatio. Idem dicito de hac, *Petrus non est necessario existens*; quæ ob eandem rationem non infert istam *Petrus est necessario non existens*, sed istam potius, *Petrus est non necessaria existens*.

20 Nota 3. oportere, ut propositiones absolute loquantur, non in sensu reduplicativo, aut præcisivo. Quare perperam sic argues: *Homo ut homo non est albus*, ergo *homo ut homo est non albus*; nisi tò *non albus* habeat etiam sensum præcisivum. Ratio: quia homo, ut homo, vel secundum hominis essentiam, nec dicit albedinem, nec carentiam albedinis, sed ad utramque indifferens est, & ab utraque præscinditur.

DIVIDITUR ITEM

ratione materiae circa quam.

21+ SPECTATA materia *circa quam*, dividitur Enuntiatio in necessariam, contin-

gentem, & *impossibilem*: quæ partitio desumitur ex diversa habitudine obiectiva subiecti ad prædicatum. Nam propositio dicitur *necessaria*, quando prædicatum necessario convenit subiecto, vel tamquam proprietas connaturalis, ut *Ignis est calidus*, vel tamquam essentia, ut *Homo est animal rationale*. Dicitur *contingens*, quando prædicatum contingenter advenit subiecto ut *Aqua est calida*. Dicitur *impossibilis*, quando asserit identitatem extremorum impossibilem, quæ materia vocari solet *remota*, & *repugnans*, ut *Lapis est homo*.

22. Hæc divisio est adæquata: quia materia Enunciationis semper est vel necessaria, vel remota, vel contingens. Et regula generalis esto: Quod propositio de materia necessaria, semper vera est, & necessaria, si affirmativa sit; si vero negativa, semper est falsa, & impossibilis. Contra evenit in propositione de materia remota, si vè impossibili. Quæ autem in materia contingenti versatur, vera, vel falsa esse potest, si vè asserat, si vè neget.

23. *Quæres*, an propositio sit necessaria, quando subiectum est unum *per accidens*, si vè conflatum ex duobus contingenter unitis, in quo tamen complexo prædicatum necessario includitur? Exemplo tant propositiones istæ: *Homo albus est albus*, *Homo currens movetur*, *Homo peccans malè agit*. Resolutio pendet à sensu, quem
 cf.

efficit subjectum, v. g. *Homo albus*: nam si ita significet. *Homo, qui nunc est albus*, propositio erit contingens, cum ad ejus veritatem requiratur *constantia* subjecti, quam esse contingentem, certum est.

24 Si vero tale subjectum ab existentia præscindat, & quasi conditionate significet, sic nimirum, *Homo, qui fuerit, vel quodcumque fuerit albus*, tunc propositio est necessaria, & æternæ veritatis, si vè prædicatum sit ex se contingens, si vè secus. Licet enim non sit absolute necessarium, hominem esse album; tamen ex suppositione, vè sub conditione, quod albus sit, album esse necesse est, juxta vulgare, & evidens proloquium. *Omne quod est, ex suppositione quod sit necesse est esse.*

25 In hoc posteriori sensu regularitè accipitur ejusmodi subjectum modo sit terminus communis (nisi forte cum verbo *existit*, aut æquipollenti jungatur) dum enim prædicatum est de conceptu essentiali subjecti, propositio est æternæ veritatis, subjectumque absolvitur à tempore, si vè sit ens per se, si vè complexum per accidens; ut patet in hac, *Quatuor & tria sunt septem*; nec non in ista *Omnis peccans male agit*, quæ vera esset, etsi nullus actu peccaret; eo quod *male agere* sit de conceptu essentiali subjecti penes illam partem, *peccans*.

26 Oppones hunc in *Darapti* syllogismum,
Om-

Omnis homo albus est homo, sed omnis homo albus est albus, ergo aliquis homo est albus: ubi conclusio est contingens, qualis esse non posset, si præmissæ forent necessariae. Resp. syllogismus non est in Darapti, nec rectus; quia non servatur idem sentos propositionum ad finem usque: siquidem in præmissis est conditionatus, in conclusione absolutus. Conclusio ergo sic deducenda, Ergo aliquis homo, si albus sit, est albus.

DIVIDITUR ENUNTIATIO RATIONE

formæ.

27 **R**ATIONE formæ dividitur Enuntiatio 1. in simplicem, & complexam, categoricam & hypotheticam, de quibus inferius. Dividitur 2. in affirmativam, & negativam: quæ membra per se nota sunt, & vulgo peripsecta. Affirmativa vocari solet *componens*, & *compositio*; quia *signatè* componit, id est; conjungit, seu attribuit unum objectum alteri ut *homo est animal*. Negativa ex adverso vocatur *dividens*, & *divisio*, quia *signatè* dividit, id est separat, seu removet unum ab alio, ut *Homo non est leo*.

28 Ut tamen propositio sit negativa, debet negatio afficere copulam principalem (id est, eam, quæ principaliter intenditur ab enuntiante); nec sufficit, quod afficiat minus principalem, quæ nonnumquam intermiscetur ex parte subiecti, aut prædicati sub relativo, aut alia formula, vocaturque *copula implicationis*. Unde sunt
pro:

propositiones affirmantes, *homo, qui non peccat, est sapiens, Leo est animal quod non timet.*

29 Dum tamen dicitur negatio afficere copulam, non est sensus, quod negatio removeat, neget, aut destruat copulam formalem (alioqui destrueret artefactum enuntiativum), sed solum, quod variet copulam istam quoad modum significandi copulam objectivam. Nam verbum *est*, quatenus est copula formalis, objectivam significat modo assertivo in affirmantibus: ac in negantibus eandem significat modo remotivo, seu dissensivo, vi scilicet particulae *non*, per quam verbum variatur in modo significandi, & simul cum ea constituit diversam copulam formalem; quæ copula, licet signatè sit divisio, exercitè est compositio terminorum formalium.

ENUNTIATIONIS QUANTITAS, ET

Qualitas.

30+ **Q**UANTITAS propositionis dicitur extensio subjecti formalis ad plura, vel pauciora objecta significanda.

Et quia quadruplex esse potest, quadruplex etiam ratione illius distinguitur Enuntiationis species, prima dicitur *Universalis*; cuius subjecto apponitur signum universale distributivum, ut *omnis, nullus*. Secunda *Particularis*; cuius subjectum afficitur signo particulari, ut *aliquis, quidam non*. Tertia *Singularis*; cuius subjectum, vel est nomen proprium, ut *Petrus*, vel afficitur signo demon-

trativo, ut *hic homo*. Hæc, juxta plures, non est propriè quantitas; quia subiectum extensione caret, & ad punctum logicè indivisibile redigitur.

31 Quarta *Infinita*; cujus subiectum est terminus communis, nullo signo affectus: hæc dum est in materia contingenti, æquivaler particulari, ut *Homo currit*, quæ huic æquivalet. *Aliquis homo currit*; si vero sit in materia necessaria, vel dogmatica, æquivaler universali, ut *homo est animal*, *Iustus in Gratia moriens salvatur*, quarum subiecta valent *omnis homo Omnis Iustus*. Excipe propositionem *indirectam*; quæ, licet sit de materia necessaria, v. g. *Animal est homo*, æquivalet particulari, nempe, *Aliquod animal est homo*.

32 Quando subiectum constat recto, & obliquo, quantitas propositionis non pendet à signo afficiente solum obliquum (quod vocant *subiectum distributionis*): quare hæc non est universalis, *Rex omnium Hispanorum est inclytus*. Nec item pendet quantitas à predicato: quare hæc non est singularis, *Omnis Persona Divina est hic Deus*.

33† *Qualitas* Enuntiationis (nomine *qualitatis* nonne intelligimus quædam accidentia, quæ ab essentia resultant vel ipsi jam constitutæ superveniunt (alii volunt ut sit veritas, vel falsitas; alij ut sit affirmatio, vel negatio. *Veritas* est conformitas actus cum objecto, quod ita se habet,

bet
tus
est
qua
pro
gen
va,
est
agr
tiat

ren
ti r
qui
ide
ner
cid

Q

3

aff
tia
nan
fica
nun
An
ver

bet, sicut enuntiatur. *Falsitas* est deformatitas actus cum objecto, quod aliter enuntiatur, ac in se est. Utraque non immerito dicitur Enuntiationis qualitas: quia videtur supervenire, vel accidere propositioni jam essentialiter constitutæ, tam in genere, quam in specie affirmativa, vel negativa, ut ipsam bene, vel malè afficiat; veritas enim est veluti sanitas Enuntiationis, & falsitas velut agritudo. Hinc ratione qualitatis dividitur Enuntiatio in *veram*; & *falsam*.

34 *Affirmatio*, & *negatio* re vera sunt differentiarum formales, & specificæ Enuntiationis, sicuti rationale, & irrationale respectu Animalis. Sed quia differentiarum dicuntur logicè accidere generis; idcirco respectu Enuntiationis *ut sic*, sive in genere, negatio, & affirmatio vocari poterunt accidentia logica, seu logicæ qualitates.

CAP. II.

QUID, ET QUOTUPLEX SIT ENUNTIATIONUM oppositio?

35¹ **O**PPPOSITIO, de qua loquimur, defini-
ri potest, *Duarum propositionum affirmantis, & negantis idem de eodem, repugnantia logica formalis in qualitate*. Dicitur, *repugnantia logica*: quia modo non loquimur de physica pugna, sive in charentia quarum propositionum in eodem intencu, quæ ad Physicos, aut Animalicos pertinet; sed de pugna significationis veræ, ac falsæ circa idem objectum, quæ pugna
in

in significando, logicæ considerationis est. Dicitur *formalis*: quia debet esse repugnantia ratione formæ, ita ut in quacumque materia propositiones formentur similes, altera alteri repugnet.

36+ Requiritur deindè, ut propositiones sint de eodem subjecto, & prædicato. Unde propositiones istæ, *Petrus est idem secum, Paulus non est idem secum*, non sunt logicè oppositæ, licet nec simul falsæ, nec veræ simul esse queant. Sed intellige, debere subjectum esse *idem*, non computatis syncategorematis, aut signis, quantitatem propositionis denotantibus; si enim ita computentur, subjectum, saltem formale, diversitatem aliquam admittit.

37 Denique additur *in qualitate*: id est, in veritate, & falsitate, quæ magis aptè dicuntur Enuntiationes qualitatis. Quodsi hoc nomine intelligas etiam affirmationem, & negationem, non ideo definitio claudicat: nam oppositio, dum est immediata, servatque formam, & modum, inter negantem, & affirmantem exercetur.

DIVIDITUR OPPOSITIO.

38+ **O**PPPOSITIO propositionum communiter circumfertur quadruplex, videlicet *Contradictoria, Contraria, Subcontraria, & subalterna*. Oppositio contradictoria, est *Repugnantia formalis duarum propositionum in veritate, & falsitate* (in hac, & sequentibus definitionibus intellige cœtera, quæ continet definitio com-

communis, data num. 34.) Contradictio itaque versari debet inter affirmantem, & negantem idem de eodem, quarum unius veritas excludat veritatem alterius, & falsitas falsitatem.

39 Hoc genus oppositionis est quasi proprietas omni Enuntiationi conveniens: nulla enim possibilis est, cui non possit illa contradicere. Regulariter fit inter propositiones universalem, & particularem, ut *Omnis homo est iustus*, *Aliquis homo non est iustus*; vel inter duas singulares, ut *Petrus disputat*, *Petrus non disputat*.

40 Cæterum in omni contradictione logica debet altera propositio id affirmare, vel negare, quod præcisè requiritur & sufficit ad falsitatem alterius. Hinc, *Omnis homo currit*, *Petrus non currit*, non sunt contradictoriæ, cum ambæ simul falsificari possint, currente Petro, & cæteris sedentibus. Ratio autem est, quia secunda plus negat, quam opus sit ad falsitatem primæ: determinat enim Petrum, cum sufficiat aliquis homo vagè.

41 Oppositio contraria est *Repugnantia formalis duarum propositionum in sola veritate*. Reperitur inter affirmantem, & negantem universales, quarum unius veritas excludit necessario alterius veritatem; utriusque tamen falsitas existerè simul potest ratione formæ: v. g. *omnis homo currit*, *nullus homo currit*; quæ nequeant verificari simul; bene tamen simul falsificari, ut

accideret, sedente Petro, & corrente Paulo. Quod autem in materia naturali, seu necessaria, nequeant falsificari simul, ut cernitur in his, *Omnis homo est animal, nullus homo est animal*, provenit à materia *circa quam*, non à forma; proindeque nulla in his est *repugnantia formalis* in falsitate. Contrariæ tales esse debent, ut altera plus neget, quam quod sit est ad falsitatem alterius; ut in exemplis adductis videre licet.

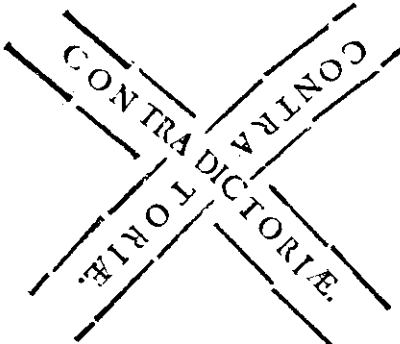
42 — Oppositio subcontraria est *Repugnantia formalis duarum propositionum in sola falsitate*. Invenitur inter duas particulares, negantem, & affirmantem, ut *Aliquis homo currit, Aliquis homo non currit*; quæ nunquam simul fallat, sed aliquando veræ simul esse possunt, si nimirum currat Petrus, & sedeat Paulus. In materia necessaria verificari simul nequeunt; sed hoc à materia provenit, ut nuper in simili dictum est. Harum intrinseca conditio est, ut altera minus affirmet, negativè, quam ad alterius falsitatem requiritur: ut enim falsum sit, quod aliquis homo currit, non sufficit, quod non currat aliquis, sed requiritur, quod nullus omnino currat.

43 — Subalterna demum oppositio est *Repugnantia in sola quantitate duplicis propositionis, utriusque affirmantis, vel utriusque negantis idem de eodem*. Si opponi dicantur propositiones universales, & particularis, quarum prima dicitur *subalternans*, secunda *subalternata*: dum utraque

que affirmat, ut *Omnis homo currit*, aliquis *homo currit*, aut utraque negat, ut *Nullus homo currit*, aliquis *homo non currit*. Hæc est oppositio quædam relativa, ut quæ datur in physicis integrum magnum, & parvum, aut inter totum & partem: sed cum non importet discrepantiam affirmationis, & negationis, veritatis, & falsitatis, non est oppositio propriè logica, de qua in præsentî differitur, ideoque non comprehenditur definitione data n. 34.

44 Subalternæ per se nec veritatem, nec falsitatem simultaneam respuunt, ut insipienti patebit. Quod si non tenet in materia necessaria, & repugnanti, causa est, non formæ, sed materiæ conditio. Ut prædictas omnes oppositionis species præ oculis habeas, en tibi subjectus de more typus.

Omnis homo est justus	Contrariæ	Nullus homo est justus
Subalterne.		Subalterne.
Aliquis homo. est justus.	Sub contrariæ.	Aliquis homo non est justus.
Petrus est justus.	Contradictoriæ singulares.	Petrus non est justus.

45 ✓ Propositiones, prout sunt in tabula, vocantur Oppositæ *de forma*, & *modo*: quia servant formam expresse compositam penes affirmationē, & negationem; & insuper modum significandi regularem penes quantitatem. Aliæ vero duæ sub di-

diversa forma , & modo circa idem objectum versantes , eamdem legem fundamentalem super veritate , & falsitate retinent , vocantur oppositæ *de lege*. V. g. *Petrus est homo* , *Petrus est non homo* , sunt contradictoriæ *de lege* , quævis utraque sit affirmativa : ut etiam , *nullus homo est justus* , *Petrus est justus* , sunt contrariæ *de lege* , quævis non sit utraque universalis.

LEGES OPPOSITIONIS.

46 **E**X definitionibus suprâ datis habetur, legem fundamentalem & inconcussam esse, ut in nulla materia propositiones contradictoriæ possint unquam evadere simul veræ , nec simul falsæ ; uti nec contrariæ simul unquam veræ , nec subcontrariæ simul unquam falsæ. Nativetur ea lex principiis hiscæ per se notis ac metaphysicè infallibilibus, *quodlibet est vel non est, impossibile est idem simul esse , & non esse* ex quibus ipsam demonstravimus in Summul. fuor.

47^a Præterea sunt & aliæ regulæ in oppositione servandæ *Prima*. ut nulla varietur proprietas terminorum , scilicet suppositio , ampliatio , appellatio , &c. Quare deest oppositio in istis, *Rex est syllaba* , *Rex non est syllaba* , si varietur suppositio subjecti de materiali in formalem , in istis item , *Cæcus videt* , *cæcus non videt* , *Miles est bonus* , *Miles non est bonus* , si non eadem ampliatio , & appellatio servetur. Suppositionis tamen varietas tum solum obest , cum efficit , ne utraque

propositio loquatur de eodem objecto , iisdem circumstantijs objectivis affecto. Nec officit , imò requiritur in contradictione circa subiectum commune variatio quantitatis de universali in particularem ; ut constat ex tabula.

48 + *Secunda regula* : ut pro contradictoria oppositione retineat utraque propositio eadem syncategoremata (exceptis quantitativis ex parte subiecti , ut nunc monuimus) eadem scilicet adverbia , casus obliquos , &c. itemque , ut quæ in altera affirmantur syncategoremata , ad verbum , aut prædicatum pertinentia , negentur in altera. Unde huic propositioni , *Petrus essentialiter est doctus* , non contradicit hæc , *Petrus essentialiter non est doctus* , sed ista potius , *Petrus non essentialiter est doctus*.

49 *Tertia* : ut oppositio evadat contradictoria , omnes universalitates unius propositionis , distributive posite , in altera particularitates esse debent : v g. contradictoria istius , *Cujusvis hominis omnis anima semper , & ubique existit* , debet ita formari , *Cujusdam hominis quadam anima non existit aliquando , vel alicubi* : ubi cernis universalitates terminorum *cujusvis* , *omnis* , *semper* , *ubique* , nec non conjunctionis & , mutatas in particularitates *cujusdam* , *quadam* , *aliquando* , *alicubi* , ac vel : conjunctiones enim & , ac vel sic inter se comparantur , ut primus sit quasi universalis , secunda , quasi particularis.

50 De oppositione complexarum, & ex-
ponibilium dicemus inferius. Hic disputari solet,
an oppositio contradictoria sit omnium maxima?
Item, an subcontraria propriè sit oppositio?
Sed de his consule Summul. fusiore.

CAP. III.

VARIÆ CIRCA OPPOSITIONEM CONTRA-
dictoriam in particulari difficultates
enodantur.

51 **Q**UÆRES I. quænam propositio con-
tradicat huic, *omnes homines currunt*; non enim contradicere vide-
tur ista, *aliqui homines non currunt*; quia utraque
simul falsificabitur, si unus tantum homo non cur-
rat. Missis aliorum responsionibus, dico, eandem
esse contradictoriam illius. *Omnes homines currunt*,
ac istius, *omnis homo currit*, hanc scilicet, *Aliquis
homo non currit*. Ratio: quia plurale signum *om-
nes*, quoties prædicatum non obstat distribu-
tioni per singulas unitates: importat suppositio-
nem pro singulis non minus, quam singulare
omnis.

52 Patet hoc ex dictis *Disp. 4. n. 42.* atque
etiam ex loco *Isaie c. 53. omnes nos quasi oves
erravimus, unusquisque in viam suam declinavit*;
ubi æternis, signum *omnes* resolutum per sig-
num *unusquisque*, quod idem valet ac *omnis*.
Eodem igitur jure contradicit utrique signum
aliquis non: si enim dicas, *aliquis non*, negabis

plus, quam sufficit ad falsitatem universalis.

53 *Obijc.* in eventu, quo unusquisque homo existat, & currat, ambæ propositiones, quas dicimus contradictorias, falsificantur: prima, quia est de subiecto non supponente, rām tō *omnes homines* supponit existere plures; secunda, quia melius est homo qui non currat *Resp.* hac difficultas æquē vexat communes contradictorias. *omnis homo currit. Aliquis homo non currit* sive enim dicatur *omnis homo*; sive *omnes homines*, æquē supponitur falsa pluralitas, dum unusquisque existit homo. Itaque particularis negativa tunc est vera; quia disjunctivē respicit homines etiam non existentes: eisdem scilicet, quos pro objecto habet universalis affirmativa, eos falsō supponit existere.

54 Hinc inferes, has quoque contradictorias esse; *omnis verus Deus est Omnipotens, Aliquis verus Deus non est Omnipotens.* Nam prima est falsa, utpote de subiecto non supponente, id est implicite asserente veram Deorum multitudinem, quæ dari non potest; unde re ipsa loquitur de Dijs fictis, & chymæncis, supponendo esse possibiles, & veros. De hisden ergo loqui debet secunda propositio, saltem dum profertur ut opposita prioræ. Tunc autem vera est: quia de aliquo Deo chymærico verē negatur, quod sit omnipotens.

55 Nec novum est, quod particularis vagium

rium induat sensum ex conspectu universalis, cui contraponitur. Sic universali veræ, *Omnis homo est moriturus*, contradicit hæc particularis, *Aliquis homo non est moriturus*, censeturque falsa, quia ex conspectu universalis loquitur de homine existente; cum tamen secundum se verificari posset de homine possibili nunquam nascituro.

56 *Quar.* 2. qui fiat contradictio, ubi datur subjecti suppositio simplex? *Resp.* suppositio hæc utpote *immobilis* (id est, incapax resolutionis, atque descensus), tractanda est ut suppositio singularis, nihilque in contradictione variandum, præter negationem copulæ additam: sic v. g. *animal est genus, animal non est genus* Idem censendum de suppositione confusa, necnon de copulata: quia utraque est velut *immobilis*. utpote non admittens descensum in plures propositiones simplices. His igitur, *aliquis oculus requiritur ad videndum, omnes Apostoli sunt duodecim* contradiceretur sic, *Aliquis oculus non requiritur ad videndum, omnes Apostoli non sunt duodecim* dummodò servetur in negativis eadem suppositio confusa, vel copulata

57 Undè colliges, quod propositioni veræ. *Omnis homo, servans omne mandatum Dei, salvabitur*, non contradicit ista. *aliquis homo, servans aliquod mandatum Dei, non salvabitur*, cum sit etiam vera in his, qui ex unius mandati transgressione damnantur. Hæc ergo rite contradicit, *ali-*

quis homo, servans omne mandatum Dei, non salvabitur, invariato signo omne, quia copulatè supponit. Idem intellige designis omne, & aliquod immediate appositis prædicato præcipuo, quæ invariata retineri debent, sic nimirum, omnis homo est omne animal, aliquis homo non est omne animal.

58 *Quar. 3. quo pacto statuenda sit contradictio in signis dualitatis, uterque alter, &c.?* Concedunt omnes, quod *neuter*, & *alter*, invicem contradicant (nisi *alter* confusè accipiat) ut cum dicitur, *neuter homo currit, alter homo currit*, Difficultas est in signis *uterque*, & *alter non*; quibus contradictionem effici, communiter negatur: quia subjectum propositionis *uterque homo currit*, reddit hunc sensum, *alicujus binarij hominum hic, & ille currit*: sensus autem hujus *alter homo non currit*, hic est, *alicujus binarij hominum aliquis non currit*. Quo sensu utraque propositio poterit esse vera, si dentur hominum binarij duo, quorum in uno ambo currant, & in alio non currat alter.

59 Assentio omnino, si semel statuatur illud esse germanum propositionis utriusque sensum. Quo posito assertioni, *uterque homo currit*, contradicetur sic, *Nullus binarij hominum hic, & ille currit*. Sed, ut jam alibi notavimus, talium signorum usus postulat certum binarium, de quo sit sermo. Sic, cum dicitur Genes. 2. *Erat autem*
tem

tem uterque nudus, protinus additur, *Adam scilicet*, & *uxor ejus*; quasi *uterque* non perfecte significet, nisi binarius designetur. Hoc autem sensu (saltem dum abest suppositio confusa, vel copulata) *uterque*, & *alter non*, proculdubio important contradictionem.

60 *Quer.* 4. quid sentiendum de propositionibus hisce, *Petrus disputat à me*, *Petrus non disputat à me*? *Resp.* Sunt contradictoriæ *Objic.* si Petrus non existat, utraque falsificabitur: prima, ut per se patet; secunda, quia significat, Petrum esse in loco mihi propinquo. *Resp.* Licet propinquitas loci vulgariter explicari soleat per non distantiam; tamen *tò non distat* propriè reddere potest sensum merè negativum, ita ut excludat locum distantem, quasi asserat propinquum. Idem dici poterit in his *Petrus desinit esse latro*, *Petrus non desinit esse latro*, quæ simul falsæ videntur, si Petrus non fuit unquam latro. Reipla tamen secunda vera est, dummodo *tò non desinit* purè neganter accipiatur.

61 Sed, ut compendio contradicas, tum propositionibus supradictis, tum alijs quibuslibet, accipe regulam, seu maximam dialecticam: *non est melius contradicere, quàm si toti propositioni præponatur negatio.* Præpone igitur negationem, quæ aficiat, non solum subjectum, sed totius enuntiati veritatem; ita ut, si dicas, *Non Petrus distat à me*; sensus sit iste, *non est verum, quod*
Pe.

Petrus distat à me. Et ne poteretur negatio infinire subjectum, aut signis quantitativis, *omnis, nullus, aliquis, &c.* tribuere æquipollentiam, de qua diceretur cap. seq. oportebit inter negationem, & subjectum inserere adverbium *verè*, vel *utique*, hoc modo: *Non verè Petrus distat à me, Non utique omnes homines currunt, Non verè omnis Deus est omnipotens; & sic de alijs.*

62 Hic tractari solet de propositionibus, quas vocant *semet falsificantes, inextricabiles, & insolubiles*, eo quod in ipsis ita complicitur cum falsitate veritas, ut appareant veræ, quia falsæ, & falsæ, quia veræ, consequenterque sibi metipsis contradicant. Unde varij formantur nodi, qui primo aspectu videntur plulquam Gordiani. Sed nodos omnes inde resultantés, partim ruptos, partim solutos invenies in nost. Summul. falsior. Certe per se notum principium est, quod *omnis enuntiatio, aut vera est, aut falsa; nullaque potest vera simul, & falsa esse circa idem objectum.*

CAP. IV.

DE PROPOSITIONUM ÆQUIPOLLENTIA,
& Conversione.

63 **Æ**quipollentia propositionum est idem valor, aut eadem vis significationis, quæ mille modis contingere potest. In præsentî solem agitur de modo, quo propositiones oppositæ, prout sunt in typo, seu tabula c. 2. descripta, reddi possunt æquipollentes, præposita,

sita vel postposita syncategorematis quantitativis particula *non*. & terminis de cœtero invariantis. Quem ad finem habeto præ oculis carmen summativum.

Præ Contradic. Post Contra. Præ. postque Subalter.
Et sequentia : *Non omnis, quidam non : omnis non quasi nullus.*

Non nullus, quidam : sed nullus non valet omnis.

Non aliquis nullus : non quidam non valet omnis.

64 + *Præ Contradic.* indicat, Contradictorias fieri æquipollentes. si alterutri earum, seu affirmanti. seu neganti, adveniat novæ negatio, præponaturque signo quantitativo. V. g. hæc sunt Contradictoriæ. *omnis homo est justus, aliquis homo non est justus* : si negationem præponas universali affirmativæ sic, *non omnis homo est justus*, desinit esse contradictoria, & fit æquipollens particulari negativæ, juxta illud, *Non omnis, quidam non*, sive *aliquis non*. Paritèr particularis negans, nova negatione præposita sic, *Non aliquis homo non est justus*, fit æquipollens universali affirmanti, quia *Non quidam non valet omnis*. Idem eveniet, si contradictoriæ sint universalis negans, & particularis affirmans ; quia *Non nullus, quidam, & Non aliquis nullus*.

65 - *Post Contra.* denotat, contrarias universales, v. g. *omnis homo est justus, Nullus homo est justus*, exuere contrarietatem, & reddi æquipollentes, & superveniente negatione, & postposita sub-

jecto utriuslibet, sic nimirum, *omnis homo non*, vel *nullus homo*. Veritas hæc liquebit consideranti, si meminerit, quod *omnis non*, quasi *nullus*, & *nullus non* valet *omnis*.

66 Denum *Præ*, *postque Subalter*, innuit, æquipolentes fieri subalternas, præposita simul & postposita negatione subjecto alterutrius. V. g. Subalternæ sunt, *Omnis homo est justus*, *Aliquis homo est justus*: è quibus prima redditur æquivalens secundæ sic, *non omnis homo non est justus*: & secunda primæ sic, *non aliquis homo non est justus*. Non assignatur æquipolentia subcontrariarum, quia nulla esse potest, nisi forte nimis durè, ut si hanc, *aliquis homo est justus*, negationibus oneres hoc modo, *non aliquis homo non est justus*, ut ita æquipolleat isti, *Aliquis homo non est justus*.

67 Hæc omnia plana sunt ex terminis ipsis, & communi usu loquendi; saltem si excipias æquipollentiam terminorum *non omnis*, & *quidam non*, quam Hercules Caramuelis operosè impugnat contendens, terminum *non omnis*, æquipollere si nūl hisce duobus, *quidam non*, *quidam sic*. Non abnuo: sed in præsentī solum attenditur explicita significatio termini *non omnis*, quæ pure negativa est, qualem habet terminus *quidam non*.

DE CONVERSIONE.

68 **P**ROpositionum Conversio est, *Unius ad alteram per extremorum transpositio-*

tionem consequentia necessaria, & formalis. Itaque propositio tunc converti dicitur, cum termini sic transponuntur, ut qui subiecti locum tenenda, fiat prædicatum, & vice versa, quin ulla fiat in affirmatione, vel negatione mutatio. Cum autem hoc modo una ex alia propositio deducitur, quæ antecedens est, dicitur *conversa*; quæ vero consequens, vocatur *convertens*.

69 Triplex conversio distingui solet: prima *simplex*, sive *in terminis*, quæ terminos transmutat eadem quantitate retenta: secunda *Per accidens*, sive *in partem*, in qua mutatur etiam quantitas universalis in particularem, Tertia *Per contrapositionem*, in qua termini ex finitis redduntur infiniti, vel è contrario. Quas species per varias propositiones distribuunt vulgata carmina.

Simpliciter Feci convertitur: Eva per accid.

Assumptio per contrap. Sic fit conversio tota.

— Qui versus explicantur his alijs.

Afferit A. negat E. sed universalitèr ambæ.

Afferit J. negat O. sed particularitèr ambæ.

70 Quorum sensus est: vocales E. & J. dictionis *Feci*, denotant, converti *simpliciter* propositionem universalem negativam, & particularem affirmativam, v.g. *nullus homo est leo ergo nullus leo est homo*: item, aliquis homo est Sacerdos, ergo aliquis Sacerdos est homo. Vocales E. & A. dictionis *Eva*, denotant, posse converti *per accidens* universales negativam, & affirmativam v. g.

si nullus homo est, ergo aliquis leo non est homo: omnis homo est animal. ergo aliquod animal est homo.

71 Vocales **A.** & **O.** dictionis *Asto*, denotant, converti posse *per contrapositionem* enuntiationes universalem affirmativam, & particularem negativam: v. g. *omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo: aliquis homo non est albus, ergo aliquod non album non est non homo.*

72 Tria hæc Conversionum genera docuit, ac demonstravit Aristoteles *lib. 1. Prior. c. 2. & lib. 2. Top. c. 3.* Videsis demonstrata breviter in Summal. fusior. Nunc observa notationes sequentes. *Not. 1.* totam prædicatam propositionis convertæ fieri debet subiectum convertentis. Undè propositiones, *Nullum Cælum est in Stella aliquis equus est Regis*, perperam convertuntur sic, *Nulla stella est in Cælo, Aliquis Rex est equi, vel est equus*: debet ergo mutari totum prædicatum hoc pacto, *nullum existens in stella est Cælum, aliquod ens Regis est equus.*

73 *Not. 2.* in conversione retineri debet eadem suppositio (excepta variatione quantitativa requisita ad Conversionem *per accidens*), eadem item ampliatio, restrictio, ceteraque proprietates terminorum. Unde male sic interes, *Aliqua species est homo, ergo Aliquis homo est species*; quia suppositio simplex mutatur in personalem. Male item sic, *Omne ridens est homo, ergo aliquis homo est*

est ridens : quia in consequenti , nisi aliquid addas terminorum suppositio est contingens , & in antecedenti plerumque naturalis ; non lecius , ac si diceretur , *omnis homo ridens est homo*.

74 Imò generaliter , quoties aliquid dicitur de accidenti sibi soli proprio , seu quoties subiectum est concretum accidentale soli prædicato conveniens , suppositio evadit plerumque naturalis , & abstrahit ab existentia præsentis , ut cum dicitur *Omne Grammaticum est homo* , quod perinde sonat , ac *omne grammaticum quandocumque extiterit , est homo*. Tunc ergo propositio convertens debet aliqua nota retenta indicare suppositiones conversæ , v. g. *omne ridens est homo* , cuius sensus est , *omne ridens quandocumque existit est homo* , debet converti sic , ergo *Aliquis homo est ridens , quandocumque ridens existit*. Si tamen conversa supponat contingenter ex parte subiecti , inoffenso pede converteretur.

75 Præterea ex varietate ampliacionis vitiosa est conversio istiusmodi , *Aliquis cæcus est videns* , ergo *aliquis videns est cæcus* : nam in antecedenti ampliatur subiectum ad tempus etiam præteritum hoc sensu , *Aliquis , nunc existens qui fuit cæcus* : at in consequenti restringitur idem terminus ad tempus præsens. Debet ergo convertens ita formari , *Aliquis viaens est existens , qui fuit cæcus*.

75 Ex varietate alienationis claudicat
si-

similiter hæc conversio *Aliquis homo est mortuus*, vel *est pius*, ergo *aliquid mortuum*, vel *pium est homo*: nam in conversa accipitur *homo* per alienationem pro eo, qui fuit, & non est, cum dicitur mortuus; & pro eo, qui specie tenus est homo, cum dicitur pius: at in convertente accipitur *homo* per statum. Quare servari debet idem sensus hoc p. cto, *aliquid, quod mortuum est, fuit homo*, *Aliquid pius est homo specie tenus*.

77 Quoties ergo propositio talis est ut ejus conversio veri nequeat irrito, & communi modo quin varietur acceptio terminorum, querenda phrasis, qua sensus retineatur illatus. Hinc propositio vera, *aliquod generans est essentia Divina*, non bene convertitur sic, ergo *Essentia Divina est generans* quæ falsa est. Ratio: quia in prima *generans* accipitur substantivè, in secunda adjectivè, quasi diceretur, *Essentia Divina generat*, seu *denominatur generans*. Ut igitur eadem acceptio servetur, debet conversio formari sic: *aliquod generans est essentia Divina*, ergo *Essentia Divina est aliquid, quod est generans*, vel *est id quod est generans*. Sed de his Theologi in tractatu de Divina Trinitate.

78 Not. 3. propositio de verbo adjectivo indiget aliqua resolutione ut convertatur. Si enim dixeris, *aliquis homo currit*, ergo *currit aliquis homo*, non conversionem, sed repetitionem efficiēs. Tale itaque verbum resolvi debet in par-

icipium, & verbum est; videlicet, *aliquis homo currit*, ergo *aliquid currens est homo*: vel quod in idem recidit, verbum adjectivum assumi debet in subjectum cum relativo, & copula principalis ex primi verbo est; nimirum, *Aliquis homo currit*, ergo *aliquid quod currit est homo*.

79 Not. 4. verbum substantivum de præterito, & futuro, æquipollet verbo adjectivo in ordine ad conversionem, saltem cum subjectum, & prædicatum pro formali requirunt successione temporis. Quare in conversione propositionum de præterito, & de futuro, ut citra periculum fiat, servanda est regula modo tradita pro verbis adjectivis, ut scilicet vel resolvantur in participia, vel assumantur in subjectum cum relativo.

80 Hinc illegitima est conversio hæc, *nullus puer fuit senex*, ergo *nullus senex fuit puer*; uti & hæc, *nullus senex erit puer*, ergo *nullus puer erit senex*. Vel ergo utraque prius in participium resolvenda cum verbo est, hoc pacto, *nullus puer est factus senex*, *nullus senex est futurus puer*: tumque recte convertentur sic, ergo *nullus factus senex, est puer*, ergo *nullus futurus puer, est senex*: vel certe verba *fuit*, *erit*, a convertentibus assumenda in subjectum cum relativo, sic nimirum, ergo *nullus, qui fuit senex, est puer*, ergo *nullus, qui erit puer, est senex*.

81 Not. ult. conversio locum habet in propositionibus etiam singularibus: pro quibus se-

quentes regulæ traduntur. *Prima*: propositio de utroque extremo singulari, si vè sit affirmans, si vè negans, convertitur simpliciter. V.g. *Petrus est hic homo*, ergo *hic homo est Petrus*: *Petrus non est hic leo*, ergo *hic leo non est Petrus*.

82 *Secunda*: propositio de subjecto singulari, & prædicato communi, dum est affirmativa, convertitur in particularem; dum verè negativa, tum in particularem, tum in universalem. Ex. g. *Petrus est homo*, ergo *Aliquis homo est Petrus*: *Petrus non est leo*, ergo *Aliquis leo non est Petrus*, vel etiam *Nullus leo est Petrus*.

83 *Tertia*: propositio, seu affirmativa, seu negativa, de prædicato singulari, & subjecto communi nota universalitatis affecto, convertitur in terminis, si vè simpliciter. Ex. g. *Omnis Persona Divina est Deus*, ergo *Deus est omnis Persona Divina*: *Nullus Angelus est hic homo*, ergo *hic homo non est ullus Angelus*: nec excluditur conversio per accidens.

84 *Quarta*: propositio de prædicato singulari, & subjecto communi indefinito, vel particulari, si affirmativa sit, convertitur etiam in terminis, ut facile quisque experietur: si verò negativa sit, non convertitur ratione formæ, non enim valet, *Aliquis homo non est Petrus*, ergo *Petrus non est aliquis homo*.

85 *Obje.* contra secundam regulam: hæc propositio, *Deus facius est homo*, non recte conver-

titur in istam, *Homo (vel aliquis homo) factus est Deus*; quia prior est vera, & posterior falsa. *Resp.* conversio ideo rectè non fit, quia non convertit totum prædicatum: nam participium *factus* ad prædicatum pertinet. Sic igitur fieri debet, ergo *factus homo*, scilicet *qui factus est homo, est Deus*. Eadem ratione propositio hæc, *Lignum factum est album*, (idem esto de similibus alijs), male convertitur sic, ergo *album factum est lignum*: sed convertenda sic, ergo *quod factum est album est lignum*.

CAP. V.

DE ENUNTIATIONE COMPLEXA.

+ 86 **C**elebris divisio Enuntiationis est in *Simplicem, & complexam*. Simplex est *Cujus principalis copula est verbum logicum, scilicet copula verbalis*. De hac egimus hæcenus per superiora capita. Complexa est, *Cujus præcipua copula est nexus non verbalis, connectens ut minimum duo extrema, singula vim enuntiationis simplicis habentia*.

87 — Præcipua copula censetur illa, quæ principaliter intenditur, aut intenta videtur, ab enuntiante. Unde hæc enuntiatio est complexa, *Deus humilia respicit, & alia à longe cognoscit*: nam qui totum hoc conjunctum profert, præcipuè intendit significare utrinque extremi similitudinem, quam denotat particula *Et*, qui nexus est non verbalis. Idemco talis conjunctio dicitur copula principalis: quæ tamen non emulcet enuntiationem complexam,

nisi extrema, quæ necit, vñ enuntiationis haberent, ut patet in hoc conjuncto, *Petrus, & Paulus.*

88 Dividitur pàssim Enuntiatio complexa in *Copulativam, Disjunctivam, Conditionalem, Causalem, & rationalem*: quas inter se discernit copula unicuique præcipua, qualem exhibent eodem ordine particulæ sequentes, *Et, Vel, Si, Quia, Ergo*, Brevius, & immediatius dividi posset in *Cathecgoricam, & Hypotheticam*: ac deinde *complexa cathecgorica* subdividi in *copulativam, & disjunctivam*. *Hypothetica* vero, in *Conditionalem, Causalem & Rationalem*; quæ tres, quia unum enuntiant ex suppositione, vel sub conditione positionis alterius, propriè vocantur *Hypotheticae*.

89 Nam græca vox *Hypothesis*, latinè est *suppositio*, vel *conditio*. Vox autem *Cathecgorica* perimpe sonat, ac *absolute predicativa*; convenitque tum cuivis Enuntiationi simplici, tum duabus illis complexis primæ, & secundæ speciei, præsertim copulativæ. Ideo *cathecgoricè* loqui vulgo dicitur, quicumque sine suppositionibus, aut conditionibus enuntiat. Sed ista Scholæ trivissimo omnis, & sola propositio simplex vocatur *cathecgorica*, uti & omnis complexa dicitur *Hypothetica*.

90 Forma Enuntiationis complexæ communiter dicitur esse copula principalis, seu particula complexiva. Recte quidem, si forma accipitur pro caractere, quo propositiones complexæ discernuntur inter se, & a simplicibus. Forma ta-

men,

men, quæ orationem constituit in esse *artefacti complexi enuntiativi*, non est sola conjunctio *vel*, v. g. sed simul cum copula verbali utriusque extremi: si enim verbalis copula auferatur ab hoc artefacto, *Petrus est doctus. vel Paulus est indoctus*, manebit quidem oratio complexa *Petrus doctus, vel Paulus indoctus*: Sed non manebit enuntiativa. Integritur ergo forma enuntiationis complexæ ex utraque copula verbali. & rexo præcipuo non verbali.

91 Hinc materia, ex qua propositionis complexæ sunt termini, quibus constant utraque simplex. Materia *circum quam* eadem est, quæ simplicium, ex quibus complexa constituitur, & ex quibus etiam desumitur quantitas & qualitas Enuntiationis complexæ. Sed hæc explicabuntur singulatum.

DE COPULATIVA.

92 Complexa Copulativa dicitur, *cujus præcipua copula est conjunctio*, &, aliavè similis: ut *Petrus docet, & Paulus discit*. Si nullam negationem includat, erit omnino affirmativa. Si præcipua copula negatione afficiatur, erit absolute negativa, etiam si utraque simplex affirmativa sit, v. g. *non & Petrus docet, & Paulus discit*. Si vero utraque simplex sit negativa, copula tamen præcipua non afficiatur negatione, v. g. *Petrus non docet, & Paulus non discit* absolute censetur affirmativa: quia denominatio *affirmantis*, aut *negantis* sumitur à copula principali.

93 — Copulativa, quæ ratione copulæ princi-

palis affirmativa est, erit falsa, si vel una ex simplicibus falsa sit, v. g. *Homo est animal*, & *Angelus est lapis*. Quare, ut vera sit, postulat simultaneam veritatem omnium simplicium, quibus constat. Erit item *necessaria*, si utraque simplex necessaria sit, ut *Deus est summum bonum*, & *peccatum summum malum*. Erit *impossibilis*, si utraque, vel altera simplex sit impossibilis; atque etiam si componatur ex contingentibus inter se contradictorijs, aut contrarijs, ut *Petrus currit*, & *non currit*, *Petrus est iustus*, & *nullus homo est iustus*. Erit *contingens*, si ex simplicibus inter se non oppositis in veritate, utraque, vel altera sit contingens, & neutra impossibilis.

94 Quod si copulativa sit regans ratione complexa principalis, erit vera, si vel unum, vel utraque extremum de ipsa desinat: hac enim v. g. *Petrus currit*, & *Paulus sedet*, negat utrumque conjungi utrumque extremum: dicitur autem conjunctio vere negari, quando vel unum de illis. Sed cum in eodem genere combinationis complexa negativa semper contradictoria sit affirmativa, negativa generalis est pro copulativa, & reliquis utique particularibus affirmativa est falsa, negativa sit vera, & è converso: item, quoties affirmativa est necessaria, negativa sit supponibilis, & vice versa: ac denum vel neutra, vel utraque sit contingens.

DE DISJUNCTIVA.

95. **C**omplexa Disjunctiva est, *Cujus præcipua copula est particula vel*, aliavè sensu similis; ut illa, quam dixisse fertur Dionysius Areopagita, cum videret tenebras in Passione Domini factas, *aut Deus nature patitur. aut Mundi machina dissolvitur*. Nulla disjunctiva censetur absolute negans quamvis utraque simplex negativa sit, nisi negatio præponatur copulæ principali ab ipso propositionis initio, v. g. *Non aut Deus nature patitur, aut mundi &c.* ut supra de Copulativa dictum est.

96. Ad veritatem disjunctivæ affirmantis sufficit, quod alterutra simplex vera sit, quantumlibet altera sit falsa, & impossibilis; ut ex ipso loquendi usu notum est. Unde & erit *necessaria*, si altera ex simplicibus necessaria sit, necnon si componatur ex contingentibus inter se contradictorijs, aut subcontrarijs v. g. *Petrus currit, & non currit*. Erit *impossibilis*, si utraque simplex impossibilis etiam sit. Erit *contingens*, si altera saltem è simplicibus sit contingens, & altera nec sit necessaria, nec alteri contradictoria, aut subcontraria v. g. *Petrus est doctus, vel Paulus est indoctus*. Disjunctiva negans semper est contradictoria affirmantis, ex ejus proutinde comparatione discernenda est negantis veritas, aut falsitas, itemque necessitas, impossibilitas, & contingentia, ut notavimus num. 93.

97 Sed dubium est, an veritas disjunctivæ affirmantis stare possit, quando utraque simplex vera est? V. g. an vigilante Petro, & dormiente Paulo, vere dicatur, *Petrus vigilat, vel Paulus dormit*? De hoc vide Summulas falsiores. Interim scito, copulam disjunctivam inimi posse vel *exclusivè*, vel *permisive*. Sumitur *exclusivè*, quoties loquimur de extremis infociabilibus, ut cum dicimus, *quodlibet est, vel non est*; quod idem significat, ac *impossibile est idem simul esse, & non esse*; atque etiam quoties intendimus objective disjungere unum ab altero; ut cum hac, *Petrus aut est Musicus, aut est Logicus*, ex intentione dicentis æquivaleret huic, *aut est tantum Musicus, aut est tantum Logicus*.

98 Sumitur vero *permisive*, quoties intentio dicentis est statvere unum saltem extremum, quidquid sit de altero; ut si nupera propositio sic exponatur, *Quidquid sit, an Petrus sit sit Musicus, & Logicus, saltem aut est Musicus, aut est Logicus*. Sentio hic est utilissimus, dum loquimur de extremis inter se non pugnantibus. Næc alter stare posset regula disjunctivæ descentis, omnibus probata (vid. Disp. 4.) nam ex hac particulari v. g. *aliquis homo est animal*, perperam descendes hoc pacto, *ergo vel hic homo est animal, vel ille est animal &c.* nisi disjunctionem accipias *permisive*.

99 Tunc igitur particula *vel* non significat objectivam separationem extremorum, sed totam proportionem determinat ad talem modum ten-

den-

dendi qui contentus sit alterutro extremo, & præcinda à conjunctione cum altero. permittatque, ut aliunde separari possint, aut conjungi. Non aliter ac, cum dicitur, *aliquis homo currit, unus ex hominibus currit* nec prohibetur, nec exigitur, ut duo, sive etiam omnes currant. Itaque particula & ac & solum habent oppositionem subalternam, sicut *Omnis*, & *Aliquis*, aut *Uterque*, & *Alter*.

DE CONDITIONALI.

100 *†* Nrer propositiones proprie hypotheticas prima est conditionalis, illa scilicet, cuius præcipua copula est particula *Si*: v. g. *Si Sol lucet, dies est*. Extremum subistans particulae *Si*, vocatur *hypothesis*. sive, *conditio*: alterum verò extremum appellatur *conditionatum*. Sic in adducto exemplo, *tò Sol lucet* est conditio, *tò dies est*, conditionatum. Propositio conditionalis in quatuor membra dividitur, nempe in *Illativam*, *Influxivam*, *Mixtam ex his*, & *purè Coniunctivam*.

101 *Illativa* dicitur, in qua conditio connectitur cum conditionato: v. g. *Si ridet, est homo*; *Si datur unio, dantur extrema*. In his conditio vocatur *Antecedens*; conditionatum verò *Consequens*. *Influxiva*, quæ & *Causalis* appellatur, est in qua conditio conducit ad positionem conditionati, tanquam illius causa, vel requisitum ex parte cause v. g. *Si Petrus vocetur auxilio A. convertetur*; *Si ager hic vocaret Medicum, sanaretur*.

102 *Mixta* dicitur, in qua conditio & est
cau.

causa conditionati, & cum eo *connectitur*. v. g. *Sol alius creabitur, si Deus illum creare decernat*. Hæc porro *connexio* dicitur *metaphysica*, dum est omnino *infrustrabilis*, ut in proximo exemplo: dicitur *physica*, sive *ex natura rei*, dum sine miraculo frustrari non potest, ut *Si datur ignis, datur calor*: dicitur *moralis*, dum non frustratur nili raro, & difficulter, ut *Si Mater est, diligit filium*.

103 Denique *purè conjunctiva* est, *In qua* enuntiatur *positio conditionati pro casu existentia conditionis*, quin hæc importet *connexionem*, nec *condacentiam*: v. g. *Si Petrus sit albus, erit dives*: *Si Papa cantet, Turca dormiet*. His additur *Promissiva*, ut *Si viceris, coronabo te*, Sed hæc *reducitur*, nunc ad *Causalem*. nunc ad *purè Conjunctivam*, prout fuerit *hypothesis*.

104 Sunt, qui nullam *conditionalem veram* agnoscant, quæ non sit *Illativa*, saltem *extrinsece* ex *divino decreto* *subjectivè absoluto*, & *objectivè conditionato*. quod *infallibiliter* affliget *extrinsece conditionatem*, & *conditionatum*. Sed *conditionales* saltem de *hypothesi conducente*, etsi non *illativas*, posse *veras esse*, tuentur omnes *Scholæ nostræ Doctores*. Imò & *purè conjunctivam* (quam vocant *Disparatam*, seu *de conditione disparata*) *veram esse posse*, quamquam nos lateat, quando *locutio sit vera*, quando *falla*, solique *Deo notum sit*, tener communior in *Schola nostra sententia*. Sed *futius ista Theologi in Tract. de Scientia Dei*.

Mo-

105 *Modo Not. 1.* nulla conditionalis est negativa, nisi negatio immediate præfigatur particulæ *Si*, ut fatentur omnes. *Not. 2.* conditionalis affirmans, ut vera sit, nullius extremi absolutam existentiam requirit. Hinc est protoquium illud. *Conditionalis nihil ponit in esse*: id est, veritas conditionalis nihil postulat in statu existentiaæ absolute. Itaque ad veritatem *Illativæ* sufficit bonitas consequentiæ ab hypothese apprehensa ad conditionatum, etiamsi neutrum extremum sit absolute possibile, v. g. *Si leo est homo, est rationalis, Si homo volat, habet alas.* Quoties autem deest bonitas illationis, falsa est conditionalis in sensu illativo etiamsi consequens verum sit, ut *Si Petrus est animal, est homo.*

106 Ad veritatem conditionalis non illativæ, sufficit, & requiritur, quod re ipsa ponendum esset conditionatum pro casu existentiaæ hypothese, etsi neutrum sit unquam exiturum. Idem dicendum de conditionalis *Promissiva*, proprie, ac directe sumpta, quatenus aliquid enuntiat re ipsa futurum sub hypothese. Si tamen accipiatur ut significans promissionem presentem, ab illius existentia præsentis pendet, quod vera sit, aut falsa.

107 *Not. 3.* Conditionalis illativa, in eo genere, seu gradu, quo illativa est, nunquam est *contingens*: sed, si vera est, erit *necessaria*; si falsa, erit *impossibilis*. At, que non est illativa plectum, que est *contingens*. Erit tamen *impossibilis*, si con-

ditionatum sit conditioni oppositum, vel aliundè repugnet, ut, *si Petrus sedet, ambulat*, vel. *si homo est animal, Leo est lapis*. Poterit etiam esse *necessaria*, si conditionatum cum conditione non pugnet, & aliunde sit necessarium, ut *si Sol lucet, homo est animal*. Not. 4. Conditionali neganti tribuenda sunt hæc omnia per oppositum affirmantis, cui semper est contradictoria.

DE CAUSALI, ET RATIONALI.

108 **C**ausalis hypothetica est, *cujus principalis copula est particula. Quia* v.g. *Quia Petrus est rationalis, est admirativus*. Hæc continet ut minimum duas categoricas: quarum ea, cui apponitur *tò Quia*, dicitur *Antecedens*; altera *Consequens*. Ut vera sit, tria requirit: primum, ut utraq; categorica sit absolute vera: secundum, ut Consequens bene inferatur ex Antecedenti: tertium, ut inferatur tanquam ex causa, vel ratione *cur*. Horum quolibet deficiente; propositio est falsa: ut hæc, *quia Petrus est animal, est homo*.

109 Hinc Causalis stricta nunquam est *contingens*: sed, si est vera, est *necessaria*; si falsa, est *impossibilis*. Hinc etiam regula communis est, quod ex causali vera sequitur universalis simplex v. g. ex hac, *quia Petrus est rationalis, est admirativus*, rectè sequitur, *ergo omne rationale est admirativum*.

110 Sed nota, non semper tam strictè accipi *tò quia*. Sapè enim non denotat causam necessariò connexam cum effectu, sed motivum ex se condu-

ducens; indifferens tamen ex aliena determinatione conjunctum cum effectu, ut *Petrus obtinet Cathedram quia dignus est*. Sæpè etiã denotat conditionem *sine qua non*, quæ tamen sola non sufficit; sæpè non nisi causam removens prohibens, ut *quia Petrus non resistit, occisus est*. His autem in casibus propositio causalis poterit esse *contingens*, ut quisque videt. Nota insuper, causalem non reddere negativam, nisi negatio præfigatur particulæ *quia*, tuncque jura omnia affirmativæ opposita servare.

III — Rationalis demum hypothetica dicitur, *cujus præcipua copula est Ergo, vel Igitur*: v. g. *Sol lucet, ergo dies est*. Hæc, ut vera sit, postulat utriusque partis veritatem, atque etiam ut secunda legitime sequatur ex prima, undecumque inter se connectantur, ut *Petrus ridet, ergo est homo*. Verum, quæ dicitur propositio rationalis, revera non est propositio una, sed duplex, cum sit formaliter Argumentatio; nec ad secundam intellectus operationem pertinet, sed ad tertiam. Aliud est in hypotheticis precedentibus; quæ, licet contineant discursum virtuale, tamen ad secundam operationem spectant, quia non servant ritum, & formam Argumentationis. Idcirco, quidquid de rationali dicendum superest, ad sequentem dispos. reuultimus.

Oppositio Propositionum Complexarum.

III 2 — Nec propositiones Complexas nulla
 I oppositi *formans*, seu *de forma*, reperitur, nisi Contradictoria. Ratio est: quia oppositio

de forma versari debet inter affirmativam, & negativam ejusdem generis. At complexa negativa semper est affirmativæ contradictoria. Nam, ut supra ostendimus, non est negativa, nisi negatio afficiat copulam principalem: tunc autem præcisè negat id, quod sufficit, & requiritur, ut affirmativa falsificetur pro omni eventu; quæ propria est contradictionis mensura.

113 Explicatur in singulis. Huic copulativæ affirmanti, *Petrus currit, & Paulus sedet* contradicit hæc negans, *Non & Petrus currit & Paulus sedet*; quia præcisè negat utriusque objecti conjunctionem, ex qua pendet pro omni eventu veritas aut falsitas affirmantis. Huic item Disjunctivæ, *Petrus currit, vel Paulus sedet*, contradicit hæc, *Non vel Petrus currit, vel Paulus sedet*; quia ne unum quidem ex ijs objectis esse permittit, prout affirmantis veritas expolit.

114 Nec te moveat, quod in negativis iterantur particulae, *Et*, ac *Vel*. Hæc enim iteratio non variat sensum, etiam in affirmativis, cum sæpè in eis exprimatur, & fortè elegantius; imo dum non exprimitur subintelligitur. In negativis autem expressa iteratio necessaria est, ne particula *non* (quæ congruo sensu collocari nequit in medio) putetur infinitare primum terminum, aut solam negare primam categoricam.

115 Præterea in Conditionali negativa, ut *Non si Sol lucet, dies est; Non si Petrus existat, erit*
do-

doctus, solum negatur sub hypothese illatio, siue conjunctio conditionati, unde tota pendet veritas affirmantis. Pariter causalis hæc, *Non quia Sol lu-
cet, dies est*, unicè negat, quod lux Solis de facto sit causa diei: quæ negatio si vera sit, non poterit non esse falsa causalis affirmans, & è converso. Debet autem in his negatio poni in fronte totius hypotheticæ cum copula, ne alioqui prior cathégorica videatur tamquam vera supponi. Unde si dicas v. g. *Dies est, non quia Sol lu-
cet*, non efficies contradictoriam affirmantis: quia utraque, noctu prolata, simul erit falsa.

116 Hæc facit regula illa Dialectica, *non est
melius contradicere, quam si toti propositioni præpo-
natur negatio*. Nec existimandum, quod negatio posita in fronte, distributivè negat singulas partes propositionis complexæ. Quod enim dici solet, negationem excludere quidquid post se invenit, intelligendum est, quando negatio dirigitur ad copulam verbalem in propositione simplici; secus verò, quando præponitur copulis complexivis; quia tunc solum removel significatum ipsarum.

117 Quod spectat oppositionem *de lege*, poterit illa reperi inter complexas, quæ ratione præcipuæ copulæ sint affirmantes, dummodo altera constet cathégoricis affirmativis, altera negativis. Quod ut novens, accipe sequentia documenta. 1. datur oppositio contraria inter copulativas, quarum in altera negatur utrumque, vel alterum ex-

treum, quod affirmatur in altera v. g. *Petrus sedet, & disputat, Petrus non sedet, & non disputat*, vel etiam, *sedet, & non disputat*. Hæ quippè in veritate pugnant, non in fallitate.

118 2. inter Disjunctivas eadem contrapositione formatas, datur oppositio subcontraria: v. g. *Petrus sedet, vel disputat, Petrus non sedet, vel non disputat*, aut etiam, *sedet, vel non disputat*. Pugnant enim in sola fallitate.

119 3. inter Copulativam & Disjunctivam, nulla negatione dissidentes, datur oppositio subalterna. Si autem utriusque extremi negatione dissideant, ita ut extrema unius contradicant extremis alterius, opponuntur contradictoriè. Huic itaque, *Petrus sedet, & disputat*, hæc respondet subalterna, *Petrus sedet, vel disputat*; & hæc contradictoria, *Petrus non sedet, vel non disputat*. Ratio: quia conjunctiones *Et*, ac *Vel*, invicem comparantur tamquam signa universale, & particulare, eo ferè modo, quo *omnis*, & *Aliquis*, aut *uterque*, & *alter*.

120 4. Conditionales, quæ sub eadem hypotheli, altera conditionatam affirmat, altera negat, sunt contrariæ, si reddant sententiam illativam; si verò pure conjunctivam, sunt contradictoriæ, v. g. *Si Petrus est dives, est doctus, Si Petrus est dives, non est doctus*. 5. Causales, si nisi contrapositione formatæ contrariæ sunt, ut, *quia est logicus, est Musicus; Quia est logicus, non est musicus*,

cus, quæ nunquam simul veræ, falsæ tamen simul esse possent.

121 Hic observandum, quod ad copulativas reducuntur complexæ *adversativæ*, ut *Iustus à Mundo despicitur, sed à Deo honoratur*: item complexæ *temporales*, & *locales*, ut *Quando Petrus docet, Paulus audit*, *Ubi Rex est, ibi sunt Ministri*; nisi reddant sensum conditionalem, et sæpe accidit. Observandum insuper, quod propositionibus complexis non convenit conversio, nisi ratione simplicium, quibus constant.

Notanda quedam circa Propositiones de Relativo.

122 **P**ropositiones de relativo *Qui, quæ, quod*, tametsi formaliter categoricæ, sunt virtualiter complexæ, & in complexas resolvuntur. Nam v.g. *Homo qui disputat est doctus*, continet enuntiata duo: alterum directè, ac præcipuè intèntum, nempe *tò est doctus*, cujus copula dicitur *principalis*, & ex ea pendet, quod propositio sit absolute affirmans, aut negans: alterum indirectè inductum sub relativo, & quasi pro vero positum, aut suppositum, nempe *tò disputat*, cujus copula vocatur *copula implicationis*, & licet negativa sit, non ideo propositio evadit absolute negans, aut e converso.

123 Plures igitur Summulistæ docent, propositionem de relativo resolvendam esse in complexam, cujus prima pars contineat copulam principalem siue relativo, secunda copulam implicatio-

nis cum relativo, *Ille*, vel *Ipse*, aut *Idem*: hoc tamen discrimine, quod si resolutibi is affirmativa sit resolvens debet esse complexa copulativa, non mutans copulam implicationis: hæc v. g. *Petrus, qui disputat, est doctus*, resolvitur sic, *Petrus est doctus, & ipse disputat*. Si vero resolutibilis negativa sit, resolvens debet esse complexa disjunctiva, implicationis copulam mutans, scilicet negationem detrahendo, si habeat, vel addendo, si non habeat: unde hæc, *Petrus, qui disputat, non est doctus*, resolvitur per istam, *Petrus non est doctus, vel ipse non disputat*.

124 Addunt regulas alias circa suppositionem, & restrictionem relativorum, quas retulimus, & magna ex parte rejecimus in Summul. fus. Nunc breviter dicimus, propositionem de relativo, sive negativa sit, sive secus, plerumque bene resolveri per copulativam illam copula implicationis; illam, v. g. *Petrus, qui disputat, non est doctus*, per istam, *Petrus disputat, & ipse non est doctus*. Quilibet enim cum relativo loquitur, censetur quo simul enuntiata velle, & utriusque veritatem intendere copulativam. Nec quidquam refert collocatio copulae implicationis in prima, vel secunda parte resolventes.

125 Sed adverte 1. quod interdum relativo *Qui* redditur sensus conditionalis, v. g. in hac homino, qui in lethali noxi decesserit, condemnabitur, vel etiam, non salvabitur; non perinde valet

qui,

qui, ac si Tunc autem resolvens debet esse conditionalis, nulla addita, vel detracta negatione.

126 Adverte 2. quod non rursus alibi gnabitur contradictoria, contraria, vel subcontraria propositioni de relativo, nisi hæc prius resolvatur, facta verò resolutione, procedendum est juxta regulas oppositionis complexarum. Idem servandum, quando ex parte subjecti ponitur aliquid relativo æquivalens, ut in his, *Petrus albus currit*, *Pallium Petri est novum*; quatum subjecta idem valent, ac, „ Petrus, qui est albus, Pallium, quod est Petri, vel quod habet Petrus.

127 Adverte 3. quod universalis de relativo, sive affirmativa sit, sive negativa non bene resolvitur (saltem ratione formæ) per complexam, nisi prius resolvatur subjectam ejus, id est, distribuat in sua inferiora cum relativo. Hæc v.g. *Omne animal, quod est rationale, est admirativum*, perperam resolvetur immediate sic, *omne animal est admirativum, & ipsum est rationale*. Debet ergo prius resolveri ratione subjecti sic, *hoc animal, quod est rationale, est admirativum*, & sic de reliquis in individuo, ut postea propositiones istæ singulares per copulativas resolvantur ratione relativi.

De Consequentia inter Complexas.

128 **I**temendum superest, quatenus consequentia valeat inter complexas hæctenus explicatas. Pro quo regulas accipe sequentes. 1. recte arguitur a copulativa ad disjunctivam

In affirmantibus ; comparantur enim ut Subalternans, & subalternata, unde bene inferitur, *Petrus currit, & loquitur, ergo vel currit, vel loquitur.* In negativis è converso rectè arguitur à disjunctiva ad copulativam, quia comparantur, ut *non aliquis, & nullus.* 2. Causali affirmativa legitime arguitur ad Copulativam, Disjunctivam, & Conditionalem : Causalis enim continet quidquid ad eam veritatem requiritur, & amplius.

129 3. ex conditionali rectè deducitur disjunctiva cum negatione solius hypothesis : ut *Si Sol lucet, dies est, ergo vel dies est, vel Sol non lucet:* atque etiam conditionalis alia de extremis formaliter oppositis, quorum sic mutet vices, ut conditionatum fiat hypothesis, & è converso, scilicet, *ergo si dies non est. Sol non lucet.* 4. à copulativa rectè arguitur ad quamlibet ejus partem determinate, sed non è converso, ut per se patet. Idem intellige de causali. At in disjunctiva ex veritate cujuslibet partis inferitur veritatis totius Enuntiationis, non tamen vice versa.

CAP. VI.

De Enuntiatione Exponibili.

130 **P**ropositionibus Complexis affines sunt exponibiles, ita dictæ, quia *ratione cujusdam additi, obscurum sensum importantis, indigent expositione.* Fit autem hæc expositio per clariiores alias propositiones, quæ dicuntur *Exponentes*, e quibus conficitur propositio complexa qua n

virtualiter continet exponibilis. Triplex in præsentia species consuevit exponi. Prima dicitur *exclusiva*, secunda *exceptiva*, tertia *reduplicativa*.

DE EXCLUSIVA.

131 **P**ropositiō exclusiva est, quæ constat signo exclusivo, ut *tantum, duntaxat, solum*, similibus: quæ signa si pertineant ad prædicatum, ut *Petrus est tantum Logicus*, efficiunt propositionem *de extremo excluso*, & à subjecto excludunt cœtera omnia prædicata ejusdem generis. Quare dicta propositiō sic exponitur, *Petrus est Logicus, & nullam aliam artem scit*. Si vero exclusio ponatur ex parte subjecti, efficit enuntiationem propriè *exclusivam*, cujus distinguitur species quadruplex.

132 Prima species est, quæ nec signo exclusivo, nec verbo præmittit negationem, ut *Solus homo est vivens*. Hæc prædicatum attribuit subjecto expresso, nempe homini, & cœterea omnia subiecta excludit à participatione ejusdem prædicati. Quare sic exponitur, *homo est vivens, & nullum aliud subiectum est vivens*. Secunda species est, in qua negatio afficit signum exclusivum, ut *non tantum homo est vivens*. Hæc etiam prædicatum affirmat de subjecto expresso, & insuper de aliquo alio. Ideò sic exponenda: *homo est vivens, & aliquid aliud est vivens*.

133 Tertia species, quæ solum verbum negat, ut *Tantum homo, vel solus homo non est vivens*.

vivens. Hæc prædicatum excludit a subiecto expresse
 & aliud attribuit cæteris omnibus. Unde exponis
 „ sic homo non est vivens, & cætera omnia
 „ sunt viventia. Quarta species est, quæ tam ex-
 clusioni, quam verbo præfigit negationem, ut *non*
tantum homo non est vivens. Hæc prædicatum negat
 de subiecto expresse, & inquit de aliquo alio.
 Idcirco exponenda sic: *Homo non est vivens, &*
aliquid aliud non est vivens.

134 Ex his vides 1. expositionem exclusi-
 vè semper fieri per copulativam, cujus prior ca-
 thegorica sit ipsamet exponibilis, detractio signo
 exclusivæ cum ejusdem signi negatione (si detur)
 de cætero invariata manens; atque hæc dicitur
 propositio *præjaciens*; posterior autem categorica
 vocatur *secunda exponens*, quæ semper retinet idem
 prædicatum *præjacentis*. Vides 2. *secundam exponen-*
tem variari penes quantitatem, & negationem in
 quatuor speciebus nunc enumeratis. Nam in pri-
 ma est universalis negativa: in secunda, particula-
 ris affirmativa: in tertia, universalis affirmativa:
 in quarta, particularis negativa.

135 Scio, plures Summumistas longè aliter
 ferre quoad secundam, & quartam. Decent enim
 exponendas esse disjunctivæ: primum secundam
 „ sic, Nihilus homo est vivens, vel aliquid aliud est
 „ vivens; quartam vero sic, Omnis homo est vivens,
 „ aliquid aliud non est vivens. Hinc inter illas qua-
 tuor exclusivæ species varium genus oppositionis

statuunt: pro quo dignoscendo tabulas proponunt, variaque dictiones memorix mandandas.

136 Sed verò nec res ipsa videtur tanta confusione, tædioque digna, nec expositio illa disjunctiva communi sensui congruit. Nemo non respuat exclusivas hæc secundæ, & quartæ speciei. *Non*, solus Deus est mendax, non sola virtus non est bona, tamquam determininatè affirmantes, aut supponentes. Deum esse mendacem, & virtutem non esse bonam. Veræ tamèn essent, si exponeretur sic, Deus non est mendax, vel aliquid aliud est mendax, Omnis virtus est bona, vel aliquid aliud non est bonum. Idem cernere est in pluribus alijs.

137 Illa igitur, *non tantum homo est vivens*, non est negativa: quinnimò magis affirmativa est, quam ista *tantum homo est vivens*. Nec obstat, quod negationem fronte gerat. Quia omne signum exclusivum re ipsa vim negationis habet, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 31. art. 3. ad 2. negatio autem negationi proposita vim loam exuit, juxta illud, *duplex negatio affirmat*: sic accidit, cum dicitur, *nonnullus homo currit*. Exponenda est ergo copulativè per duas affirmantes, ut supra n. 131. Hoc ipsum cogita, quando negatio afficit verbum & ex parte prædicati datur exclusio: v. g. *Planete non sunt tantum septem*: est enim propositio affirmativa, sic exponenda, *Planete sunt septem, & plures sunt, quam septem*.

138 Quapropter exclusivis perperam assigna-

nabis contradictorias in se sive invariatis terminis. Hæ quippe non sunt contradictoriæ, *tantum Petrus est Logicus*, *tantum Petrus non est Logicus*; cum possit utraque falsificari, si Petrus, & Paulus sint Logici: nec istæ, *tantum Petrus est Logicus*, *non tantum Petrus est Logicus*: quia simul etiam falsificantur, si Petrus non sit Logicus. Contradictio ergo formari debet in exponentibus, quæ in unam copulativam coequentes oppositionem admittunt ritu copulativarum. Inter quatuor autem exclusive species, invicem comparatas, sola intercedit oppositio contraria.

130 Hic not. 1. nulla exclusiva conversionem admittit invariatis terminis. Quare conversio fieri debet in exponentibus. Illa tamen, quæ ad primam speciem pertinet, converti potest in universalem affirmativam, exclusionem sublata, ut *tantum homo est Sacerdos*, ergo *omnis Sacerdos est homo*.

140 Not. 2. ubi negatio exclusionem non afficit, non est locus descentus à subiecto communi ad singulare. Undè male inferes, *tantum homo est Sacerdos*, ergo *tantum Petrus est Sacerdos*. Si vero negetur exclusio, Descensus inebit. Nota 3. vetus parantia fuit, quod *dictio exclusiva non tollit concomitantiam*, id est, non excludit ea, quæ subiecto per se conveniunt in alio genere: qui enim dicit, *Petrus est tantum Logicus*, excludit quidem alios Artes, sed non excludit prædicata essentialia, &c.

141 **P**ropositio, quæ utitur signo exceptivo, *præter*, *nisi*, aut alio, si quod est ejusdem potestatis, dicitur exceptiva: ut *omne animal, præter hominem, est irrationale*. Cum autem exceptio sit *detractio partis a toto*, duo requirit: 1. ut terminus exceptus, seu qui excipitur, in subjecto propositionis contineatur: 2. ut tale subjectum sit aliquid universaliter sumptum; aliter non accipietur ut totum. Hinc enuntiata ista.
„ Omnis homo, præter equum est rationalis, aliquis
„ homo, præter Petrum, est *doctus* rejicienda sunt ut inepta, & falsi suppositi: nam primum supponit, equum esse hominem: secundum accipit hominem, non ut propriè totum respectum Petri, sed ut individuum vagum, indifferens ad Petrum, & alios divisivè.

142 Non rarò tamen idem sonat *præter*, ac *ultra*, tuncque requisitis hisce non eget. Verè enim hoc sensu dicitur, *Præter hominem*, bruta
„ animalia sentiunt; *Præter Hispaniam*, aliqua regio est Catholica; id est, *ultra hominem*, *ultra Hispaniam*. Sed tunc non fit enuntiatio *exceptiva*, sed alia, quæ dici poterit *extensiva*.

143 Exceptiva ergo, nisi vocibus abutamur, nulla est, nisi universalis affirmativa, aut negativa. Affirmativa denegat parti, quod tribuit totis; petitque tres exponentes; quarum prima affirmet totum de parte excepta: secunda neget prædica-

tum de eadem parte, seu termino excepto; & tertia affirmet idem prædicatum de remanente. Unde
 „ hæc, Omne animal, præter hominem, est ir-
 „ rationale, sic exponitur, Homo est animal, ho-
 „ mo non est irrationalis, & animalia reliqua
 „ sunt irrationalia.

144 Negativa tribuit parti exceptæ, quod denegat toti: & tribus etiam exponitur: prima ut nuper; secunda affirmante prædicatum de termino excepto. & tertia idem negante de reliquis. Unde
 „ hæc, Nullum animal, præter hominem, est ratio-
 „ nale, ita exponitur, homo est animal, homo est
 „ rationalis; & animalia reliqua non sunt rationa-
 „ lia. In his, & superioribus exponentibus, sub-
 jectum indefinitum supponit universaliter in mate-
 ria necessaria, & particulariter in contingenti.

145 Not. 1. exceptiva non admittit contradi-
 ctionem in se, sed in exponentibus: nam prædi-
 ctis universalibus non contradices, etsi dicas, non
 „ omne animal, præter hominem, est irrationale,
 „ non nullum animal, præter hominem, est rationa-
 le. Ratio: quia in his destruitur universalitas liqui-
 dem *nonnullū* & *non omne*, idem valent, ac *aliquod*,
 & *liquod non*. Tunc autem enuntiatio definit esse
 exceptiva & fit extensiva ex n. 141. Inter excep-
 tivas igitur tota esse potest oppositio contraria.

146 Not. 2. unicuique exceptivæ sua respon-
 det exclusiva, in qua subiectum sit terminus ex-
 ceptus, & verbum quoad negationem varietur.

Un-

Unde prædictæ universali affirmanti æquival hæc exclusivæ, *inter animalia, tantum homo non est irrationalis*; neganti vero æquival hæc *tantum homo inter animalia est rationalis*.

147 Not. 3. ad Summum istos complures, quatuor distinguitur exceptivæ species, quas inter distribuuntur oppositiones contradictoria, contraria, subcontraria, & subalterna, cum suis tabulis, & clave dictionum in memoriæ subsidium. Sed ab his discedere nos coartat recepta loquendi, atque intelligendi consuetudo ut doctrinam quam dedimus, tanquam veram planam, ac facilem, amplectamur.

DE REDUPLICATIVA.

1.8 **D**ictio, vim habens geminandi, aut iterandi, cujusmodi est, *ut, prout, quatenus, in quantum*, aliæque similes, dicitur *reduplicans*, & *reduplicatio*; & propositionem, cui inest, efficit *reduplicativam*; v. g. *homo quatenus rationalis, ridere potest*. Uirpater autem reduplicatio multitariani. 1. in sensu alienante, ut *homo in quantum pius, non sentit* 2. in sensu diminvente, ut *Ætiops, quatenus dentes habet, est albus*; aut etiam restringente subjectum commune ad partem subjectivam, ut *animal quatenus rationale, ridere potest*.

149 3. in sensu specificativo, quando scilicet reduplicatio detegit, unde subjectum reddatur capax prædicati, vel etiam quando conditionem

significat requisitam, quæ tamen non sit causa sufficiens ut prædicatum re ipsa conveniat. v. g. *Christus, in quantum homo, passus est; ignis, ut applicatus, comburit.* Sæpè tamen *specificativè*, & *reduplicativè*, perinde sonant, ac *materialitèr*, & *formalitèr*; usurpanturque, dum loquimur de connotativo, nunc ratione subiecti, nunc ratione formæ. Alias etiam acceptiones patitur dictio reduplicans, quas Scholæ usu discetis.

150 Superest nunc sensus, qui propriè, vèl maximiè dicitur *reduplications*, quando scilicet reduplicatio causam exhibet, vèl rationem *a priori*, cur prædicatum re ipsa conveniat subiecto: v. g. *Petrus, quatenus Sacerdos, est honore dignus.* Hoc sensu efficitur propositio reduplicativa, de qua in præsentì: cui à Summulistis assignantur exponentes quatuor, hoc ordine, *Petrus est honore dignus*, *nus*, *Petrus est Sacerdos*, *omnis Sacerdos est honore dignus*, & quia aliquis homo est Sacerdos est honore dignus.

151 Sed, licet quatuor istæ recta consequentia deducantur ex reduplicativa; hæc tamen brevius, & facilius exponitur per causalem, sic nimirum, *Petrus, quia est Sacerdos, est honore dignus*: nam ex causali strictè sumpta deducuntur paritèr illæ quatuor.

152 Reduplicativa contradictoriam patitur, non solum in exponente, sed in se quoque. dummodo negatio reduplicationem afficiat hoc pacto:

Pe-

Petrus, non quatenus Sacerdos, est honore dignus; quæ sic exponitur Petrus, non quia est Sacerdos, est &c. Si vero negatio solam copulam afficiat sic, Petrus quatenus Sacerdos, non est honore dignus, resultat oppositio contraria. Hinc etiam dictionum clavim, & typum suggerunt Summulistæ. Sed dicta sufficiunt.

153 Unum observa, passim reduplicatione fieri sensum, non causalem, sed formalem, sive essentialem, ut cum dicitur, *homo quatenus animal, est vivens; cuius sensus est, homo est animal, & est vivens, & ad essentialem conceptum animalis pertinet vivens.*

CAP. VII.

De Enuntiationibus Modalibus.

154 **G**eneratim vocari potest propositio Modalis, quæcumque dictione aliqua, præsentim adverbio, denorat modum subiecti, aut prædicati, ut *Segnitè pugnans, serò coronabitur*, ubi *segnitè*, & *serò* dicuntur Modi. Nunc tamen ea duntaxat appellatur propositio Modalis in qua reperitur dictio determinans indolem compositionis objectivæ, seu habitudinis unius ad aliud.

155 Modi Dialectici, qui præsentis sunt instituti, numerantur quatuor, scilicet, *Necessè* seu *Necessarium*, *Impossibile*, *Possibile*, *Contingens*. *Necessarium* dicitur, quod *debetur* non potest *Impossibile*, cuius positio repugnat: *Possibile*, cuius

ius positio non repugnat, live sit necessaria, si-
ve non: contingens, cujus nec repugnat positio,
nec defectus.

156 Quæ nullum continet ex hisce Modis,
dicitur *propositio de inesse*, (alias dicitur *propositio
de inesse*, quæ constat verbo de præsentis): quæ
vero aliquem ex his modum claudit, vocatur
Modalis. Hæc potest duabus formulis effici 1. si
Modus ponatur *adverbialiter*, ut *Deus necessario est*.
2. si *nominaliter* accipiatur, ut *Deus existere est
necessarium*. Prior formula nunc omittitur; quia
iubeat eisdem ferè regulis, quibus posterior.

157 Posterior ergo formula, quæ ad præsens
attinet, habet pro subiecto orationem infinitivi,
quæ vocatur *Dictum*, de quo subiecto enuntiat
Modum, tamquam prædicatum. Nihil autem re-
fert collocatio Modi ante, vel post dictum: tem-
per enim sentus est idem, si ve dicas, *Deum esse
necessarium est*, si ve *neceffe*, *Deum esse*.

158 Itaque materia ex qua propositionis mo-
dalis sunt dictum, & Modus: & copula, quæ
utrumque necit, est forma; ex qua pender, quod
Modalis e vadat simpliciter affirmans, aut negans.
Sed distinctionis gratia, ubi negatio removeret
Modum, id est, ubi afficit copulam præcipuam
dicitur propositio negativa de Modo, ut *Petrum
currere non est neceffe*: ubi autem negatur verbum
dicti, vocatur negativa de dicto, ut *Petrum non
currere est possibile*.

159 Materia circa quam, si solum dictum species, poterit esse necessaria, contingens, vel impossibilis, ut in propositionibus *de inesse*. Si vero spectetur habitudo inter Dictum, & Modum (quæ absolutè est materia Modalium), semper est, vel necessaria, vel remota, id est, impossibilis. Hinc nulla propositio Modalis est contingens: Sed si vera est, necessaria est; & si falsa, impossibilis: nam vel ipse Modus *Contingens*, si cui dicto convenit, necessario convenit, & sicui non convenit, eidem repugnat. Veritas autem & falsitas Modalium pender ex convenientia, vel repugnantia Modi cum dicto: undè vera est hæc, *hominem esse lapidem impossibile est*, quamvis Dictum in se videatur fallum.

160 Quantitas Modalium ex parte dicti poterit esse universalis, particularis, indefinita, & singularis; at ex parte Modi, solum est vel universalis, vel particularis. Modi *Necesse*, & *Impossibile*, censentur universales: Modi vero *Possibile*, & *contingens*, particulares. Ratio: quia *Necesse* perpetuo ponit subiectum, de quo dicitur; licet *Impossibile* perpetuo tollit; & idè comparantur signis, *omnis*: & *nullus*; quia sicut in his est universalitas numeri, ita in illis universalitas temporis. At *Possibile*, & *contingens*, ex se permittunt, subiectum aliquando non esse: quare comparantur signo *quidam*, ob eadem rationem. Rem istam exhibent vulgati verbi.

Omnis necesse valet : Impossibile, Nullus Possibile, quidam : Quidam non, Possibile non.

161 Sed nota *Contingens* bifariam accipi. 1. proprie, dum significat id, quod in utramque partem accidere potest; sive quod potest esse, & non esse 2. improprie, dum præcisè significat id, quod esse potest: quo sensu *contingens* idem significat, ac *Possibile*, & verificatur de omni re possibili, siue sit necessaria, siue non. Atque ita in præsentī accipitur à Summulistis exemplo Aristotelis.

162 Dices: *Contingens*, dum ita accipitur, non auget numerum Modorum, cum non distinguatur a modo *Possibile*, nisi voce tenus. *Resp.* Hujusce rei alia ratio non est, nisi *quia sic voluere priores*. Modum illum, etsi logicè indistinctum a Modo *Possibile*, retinebimus, nec quidquam de tabula consueta, mox subjicienda, detrahemus seorsim dicturi postmodum de contingenti propriè accepto, qui se ipsa quartus est Modus.

OPPOSITIO, ET AEQUIPOLLENTIA
Modalium.

163 **S**I sub eisdem terminis, id est, sub eisdem Dicto, & Modo, sola detur varietas affirmationis & negationis in præcipua copula resultabit oppositio Modalium contradictoria v. g. *Necesse est Deum esse, non necesse est Deum esse* idemque erit in quovis alio modo. Ratio: quia altera præcisè negat, quod sufficit, & requi-

ritur ad falsitatem atque; nec modum combinari potest inter *neceffe*, & *non neceffe*. & sic de Modis alijs. Debet autem idem dictum (sive sit commune, ut *Hominem*, vel *omni-ni nom-nem loqui*, sive singulare, ut *Petrum loqui*) prout invariabilem utrobique servari; nec Modus variandus aliter, quam sola negatione. Atque hæc dici poterit oppositio *de forma*.

164 Ubi nota, non variari sensum phrasibus hæc, *Neceffe non est*, *non neceffe est*, *non est neceffe*; quia negatio temper afficit præcipuam copulam, & negat Modum. Negatio ergo in presenti non censetur postposita Modo, nisi quando pertinet, non ad modum, sed ad Dictum. Unde, cum loquimur de modis. *Neceffe non*, *Possibile non* &c. Modalem intelligimus negationem de Dicto v. g. *Possibile est Petrum non loqui*.

165 Quo posito, reperitur etiam inter Modales omne genus oppositionis (quæ vocari poterit oppositio *de lege*), si certa sit combinatio Modorum inter se. Nam Modales de *Neceffe*, & *Impossibili*, sunt Contrariæ: Modales de *Neceffe*, & *Possibili non*, atque etiam de *Impossibili*, & *Possibili*, Contradictoriæ: Modales de *Possibili*, & *Possibili non*, (idem puta de *Contingenti* improprie accepto), Subcontrariæ: Modales de *Neceffe*, & *Possibili*, atque etiam de *Impossibili*, & *Possibili non*, Subalterne. Hæc omnia percipies; tum ex comparatione Modorum cum signis *Omnis nul-*

lus, *Quidam* & *Quidam non*; tum ex obvio sensu enuntiationum ipsarum.

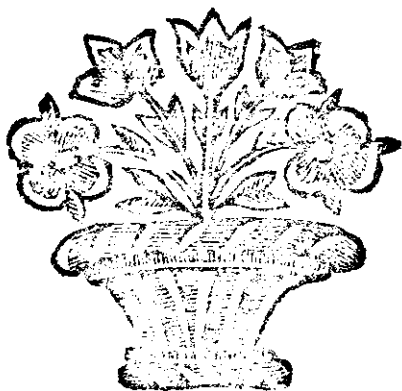
166 Modalium Æquipollentiam deprehendes ex eadem comparatione cum signis quantitativis, *omnis, nullus, &c.* si memineras illius carminis, *Præ Contradic. &c.* & aliorum de quibus supra cap. 4. Undè colliges, Modales contradictorias fieri æquipollentes negatione præposita Modo utriuslibet: has v. g. *Impossibile est Petrum loqui, Possibile est Petrum loqui*, æquipollere, si prima sic incipiat, *Non impossibile est* aut secunda sic, *non possibile est*. Idem invenies proportionem servatam in alijs Oppositionibus, & Modis.

167 Ut traditam de Oppositione, & Æquipollentia doctrinam memoria teneas, aut præ oculis habeas, accipe vulgares in re ista dictiones, *Purpurea. Amabimus, Illiace, Eäentuli*; quarum singulæ continent quatuor vocales, quibus indicantur propositiones quatuor hoc ordine: prima de *Possibili*, secunda de *Contingenti*, tertia de *Impossibili*, quarta de *Necessæ*.

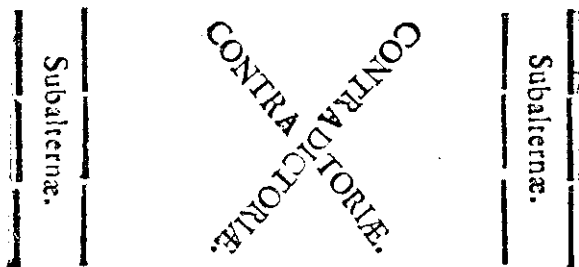
168 Harum attentio, & negatio disponi debent juxta valorem vocalem, indicatum sequenti verticulo. *E. Dictum negat, que Modum: nihil A; sed I. totum*: Id est, vocalis *E.* denotat propositionem negativam de solo Dicto: vocalis *I.* negativam de solo Modo: vocalis *A.* undique affirmativam: vocalis *I.* undique negativam, scilicet de Dicto, & Modo: Propositiones ita for-

matæ in unaquaque dictione , sunt æquipollentes inter se.

169 Quod si dictiones invicem comparantur , propositiones formatæ in *Purpurea* , sunt contradictoriæ formatis in *Edentuli* ; sicut etiam formatæ in *Illice* contradicunt formatis in *Amabilibus*. At inter formatas in *Purpurea* , & *Illice* , datur oppositio contraria : inter formatas in *Amabilibus* & *Edentuli* , oppositio subcontraria : ac denique oppositio subalterna inter *Purpurea* , & *Amabilibus* , nec non inter *Illice* , & *Edentuli*. Hæc omnia sub aspectum ponit subjecta de more tabella.

Æquipollentes.		Æquipollentes.	
Pur-	Non est possibile	I-	Non est possibile
	Petrum non loqui.		Petrum loqui.
Pu-	Non est contingens	Li-	Non est cōtingēs
	Petrum non loqui.	Contra-	Petrum loqui.
Re-	Impossibile est	riae	A-Impossibile est
	Petrum non loqui	—	Petrum loqui.
A-	Neceffe est Pe-	Ce-	Neceffe est Pe-
	trum loqui.		trum non loqui.

Æquipollentes.		Æquipollentes.	
A-	Possibile est Pe-	E-	Possibile est Pe-
	trum loqui.		trum non loqui.
Ma-	Contingens est	Den-	Contingens est
	Petrum loqui.	Subcon-	Petrum non loqui.
Bi-	Non est impossi-	trariae.	Tu Non est impossi-
	bile Petrum loqui.	—	bile Petrum nō loqui.
Mus	Non est necesse	Li-	Non est necesse
	Petrum non loqui.		Petrum loqui.

Sed

170 Sed observa, solas Modales de Dicto singulari in hac tabella describi. Poterit tamen similis alia formari pro Modalibus de Dicto communi, si retineatur eadem contrapositio dictionum, cum eodem ordine Modorum, ac negationum. & in sola quantitate dicti variatio fiat juxta regulas sequentes.

171 Prima regula pro æquipollentia. In unaquaque dictione propositio de *Necessè*, ut reliquis ejusdem dictionis æquipolleat, debet constare Dicto universali, si in reliquis sit particulare, & vice versa. Exemplo fiat in *Purpurea* Modales istæ:
 „ 1. Non est possibile nullum hominem loqui: 2.
 „ Non est cōringens nullum hominem loqui 3. im-
 „ possibile est nullum hominē loqui: 4. Necessè est
 „ aliquem hominem loqui. Sed si in quarta diceretur, *omnem hominem loqui*, dicendum esset in tribus præcedentibus, *aliquē hominem non loqui*. Idem esto de formatis in *Amabimus*, *Illiacæ*, *Udentuli*.

172 Secunda regula pro oppositione. Modales contradctoriæ (formate scilicet juxta situm dictionum superioris tabellæ) retineant eandem dicti quantitatē. Contrariæ verò, Subcontrariæ, & Subalternæ differant inter se in universalitate, & particularitate dicti, servata semper distributione Modorum, & positura dictionum, prout cernitur in tabella descripta nuper.

173 V. g. si prima in *Purpurea* formetur sic,
Non est possibile aliquem hominem non loqui,

prima in *Edentali* retinetur idem dictum particula-
res sed prima in *Illace*, & prima in *Arabibus*, mu-
tent illud in universale, nempe in hoc, *omnem ho-*
minem loqui quod si ab initio fuerit universale, mu-
tent illud in particulare. Idem fiat in reliquis.

Conversio Modalium

174 **M**ODA Conversione Modalium penès
terminos principales, nempe
dictum, & Modum, quæ nullius est negotij (sive
enim dicas, *Necesse est Deum esse*, sive *Deum esse ne-*
cesse est, nihil interest: explicanda nunc est conver-
sio Modalium penès subiectum, & prædicatum so-
lius dicti, præsertim communis. Eam potè duplex
hæc regula, ex Aristotele desumpta complectitur.

175 Prima: Modales de Modo affirmato con-
vertuntur eodem pacto, quo Propositiones abso-
luta, scilicet *de ineff*: id est, eorum dictum, dum
est universale negativum, aut particulare affirma-
tivum, convertitur simpliciter, juxta illud, *simplici-*
ter fecit: & dum est universale affirmativum, aut
etiam negativum, convertitur per accidens, juxta
illud *Fit per accid.* de quo vide supra cap. 4.
Quodlibet conversio per contrapositionem, ut
obtenetur minus, & per modum.

176 Dantur autem præpositiones de Modo
affirmato, quæ fiunt per *Affesse*, *Posse* hæc, aut
Continere, & hæc negative, scilicet *Modis* apud.
Impossibile Modis est ex se negativum, & negati-
vum, dum dicitur, *Impossibile est*, *Non Possibile*. Quare
non comprehenduntur hac regula. Con-

177 Conversionis istius exempla sunt: *Possibile est nullum hominem esse album, ergo Possibile est nullum album esse hominem, vel etiam, aliquod album non esse hominem. Necessè est omnem hominem esse animal, ergo necesse est aliquod animal esse hominem. Sed objic. Modalis hæc, necesse est omnem Grammaticum esse hominem; malè convertitur sic, ergo necesse est aliquem hominem esse grammaticum, cum prior sit vera, & posterior falsa.*

178 *Resp.* conversio recta erit, dummodo suppositio termini *grammaticum* eadem sit utrobique, scilicet naturalis. Vide supra n. 73. Generatim cavenda est mutatio suppositionis, alienationis, &c. Hinc enim claudicat conversio hæc. *Possibile est Deum non creare, ergo Possibile est aliquod creans non esse Deum*: ut etiam ista, *Possibile est nullum corpus esse album, ergo Possibile est aliquod album non esse corpus* quia scilicet in convertentibus proceditur ex suppositione, quod datur creatio, & albedo in subjecto; quæ suppositio excluditur in conversis.

179 *Secunda regula.* Modales de Modo negato (quæ scilicet constar Modis *impossibile, Non possibile, Non contingens, Non necesse*) in conversione perdunt à suis æquipollentibus de Modo affirmato. Explicatur: Omnis propositio, in qua negatur Modus, habet aliquam æquipollentem de *Necessario, aut Possibili* affirmato: quatuor enim

Dictiones, superius in tabella descriptæ, sic constitutæ sunt, ut, si tres priores vocales denotent Modum negatum, quarta denotat Modum affirmatum: & è converso.

180 Propositio ergo de Modo negato non potest converti, quoties ejus æquipollens de Modo affirmato converti nequit: si autem hæc admittat conversionem, admittet pariter illa altera, convertereturque in propositionem, quæ æquipolleat converterenti suæ æquipollentis.

181 Ex c. Ura propositione: *Non necesse est omne animal esse hominem* (quæ est in dictione *Idestali*, si quartas æquipollentem in eadem dictione, invenies hanc, *Possibile est aliquod animal non esse hominem*. Hæc autem converti nequit, ut pote constans dicto articulo negativo, cui sola respondet conversio *per contrapositionem*, quæ (licet recto sensu fieri possit) constituitur in præsentis. Negabis ergo, datam propositionem esse convertibilem, & generaliter id negabis, notum quæ dictum universale affirmativum concurret cum Modo negato: alias enim sequeretur ex Antecedenti verò consequens falsum; ut si ita inferas, „Non necesse est omne animal esse hominem, ergo non necesse est aliquod animal esse hominem.

182 At si dictum hæc, *non necesse est nullum animal esse hominem* (quæ est in dictione *Amaloms*) nam ejus æquipollentem ibidem invenies, *Possibile est aliquod animal esse hominem*,

quæ

quæ ex n. 174. potest converti simpliciter in istam; ergo *Possibile est aliquam hominem esse animal.* Istius æquipollens de *Necesse* hæc est. *Non necesse est nullum hominem esse animal.* In hac ergo convertatur data propositio: & generaliter dictum universale negativum concurrens cum *Modo* negato convertitur simpliciter. Mitto alia exempla, quæ ex eadem regule facile quisque inveniet.

De Contingenti proprie accepto nonnihil.

183 **C**ontingens, proprie acceptum, significat id, quod indifferenter potest modò esse, modò non esse. Undè, hæc propositio, *contingens est Petrum loqui*, est virtualiter copulativa, exponiturque per hæc copulativam formalem, „ *Possibile est Petrum loqui*, & *Possibile est Petrum non loqui*: vè quæ huic æquipolet. Non „ *necesse est Petrum loqui*, nec *necesse est Petrum non loqui*. Quare nulla Modalis simplex reperitur in superiori tabella, quæ sola æquipoleat propositioni de *Contingenti*.

184 Quodsi datur Modalis de *Contingenti* negato, v. g. *non contingens est Petrum esse hominem*, debet exponi disjunctive sic, *non Possibile est Petrum esse hominem, vel non possibile est Petrum non esse hominem*; aut etiam per æquipollentem de *Necesse*, vel *Necesse non*.

185 Quod atinet oppositionem, imprimis affirmatio, aut negatio ex parte dicti singularis nihil refert. Hæc quippè Modales, *Contingens est Pe-*

trum

trum loqui, *Contingens est Petrum non loqui*: neutiquam opponuntur; sed potius altera inferitur ex altera, exponunturque pari modo. Deinde inter *Contingens*, & *non contingens* cum eodem dicto, datur oppositio *formalis* contradictoria. Ac de-
mum omne genus oppositionis *de lege* formari poterit, si recurratur ad Exponentes.

ADVERTENDA QUÆDAM.

186

AD extremum, circa Modales in univ-
ersam advertendum est, posse ip-
sis inesse sensum compositum, & divitum, tum
ex parte dicti, tum ex parte Modi: quia de causa
modalis dividi solet in *compositam*, & *divisam*.
Ex parte dicti fit sensus compositus, cum ostendi-
tur, predicatum dicti convenire subjecto pro for-
mali: cum autem significatur convenire subjecto
pro materiali duntaxat, fit sensus divinus.

187 Potest modalis vera esse in uno sensu,
& falsa in alio: hæc enim, *Possibile est sedentem
currere*, vera est in sensu divito, dum, scilicet sig-
nificat, eum, qui sedet, posse divitum a lectione cur-
rere: falsa tamen in sensu composito, si nimirum
denotat, posse cursum cum lectione conjungi.

188 Jam vero ex parte Modi fit sensus divi-
sus, quando Modus singillatim conjungitur cum
singulis inferioribus contentis sub dicto commu-
ni: quando autem cum omnibus simul, fit sen-
sus compositus. Hæc v. g. *Impossibile est, omne ani-
mæ esse rationale*, vera est in sensu composito ex

PARS

parte modi, quia sic exponitur. *Et brutum esse*, rationale. & hominem esse rationalem, impossibile est; quo significatur, fieri non posse, ut rationale conveniat simul homini, & bruto. At in sensu dicto falsa est, quia sic explicatur, *Et brutum esse rationale, & impossibile, & hominem esse rationalem esse possibile*; quæ copulativa falsificatur, ut hinc tenenda pars.

180. & notandum insuper, Modalem posse reduci ad officiantem, ut ajunt: id est, ad propositum absolutam, in qua Modus reflexe prædicatur de propositione inclusa in dicto v. g. *hujus Modalis, necesse est existere necesse est*, hæc dicitur Officians. *Propositio ista. Deus existit, est necessaria*: hujus v. g. *Deum mentiri est impossibile* officiantem. *Hoc dictum, Deus mentitur, est propositio impossibile*.

190. Quidquid alij dicant, omnis propositio Modalis, seu *composita*, seu *divisa* ex parte dicti potest immediate reduci ad officiantem, dummodo in hac servetur idem sensus. Valet item consequentia interna inter Modalem, & Officiantem. Idem tenendum de Modali *composita* ex parte Moditimo & de *divisa* plerumque, saltem si excipias Modalem de contingenti propriè sumpto.

(61) Sed jam satis multa de Modalibus; in quibus fortè modum excelsimus; licet quædam concessio omiserimus, ne præceptionum moles teneras mentes obrueret.

DISPUTATIO VI.

DE ARGUMENTATIONE, ET PRÆCIPUE
de Syllogismo.

PERVENIMUS ad artefactum logicum, quod
tertiæ Intellectus operationis proprium est:
ad discursum scilicet, quem intellectū efficit, quo-
ties ab uno, vel pluribus judicijs per se movetur
ad aliud inferendum. Progressio ista generali no-
mine dicitur *Discursus*, *Ratio*, *Argumentatio*,
id est, *Argumenti explicatio*, sive applicatio. Hu-
jus princeps species Syllogismus est, cujus hic
artificium potissimè explicabimus.

CAP. I.

De Argumentatione, & Consequentia ejus in com-
muni.

I Argumentatio in genere satis aptè de-
finiri potest, *Modus sciendi, in quo*
ex argumento præjudicato concluditur aliquid. In ea
reperiuntur *antecedens*, & *consequens*, sive *conclu-*
sio cum illatione, seu *consequentia*, quæ vocali-
ter denotatur particula *ergo*, vel *igitur*. Relegen-
dum hic est cap. 7. disp. 2. ne bis eadem dicere
cogimur.

2 Consequentia numquam dicitur vera, aut
falsa, sed bona, vel mala, legitima, vel nota: qua-
re, si bona sit conceditur; si mala, negatur, etiam si
consequens verum sit: sæpè enim contingit, ut con-

sc:

sequens in se verum perperam deducatur ex Antecedenti, ut si ita arguas, *Homo est utrens, ergo est animal*; ubi concesso, vel omisso antecedenti, neganda est consequentia, quin idem consequens censetur negatum, sed omisum. Sed quia plurimum refert, indolem consequentiae nosse, nunc eam magis explicabimus.

Quotuplex sit Consequentia.

3 **C**onsequentia dividi potest in *bonam*, & *malam*: quæ divisio analogica est, aut ferè æquivoca: nam consequentia *maia*, re ipsa nulla est, nisi apparenter ut summum. Tunc autem datur, quando antecedens ineptum est, ut fidem faciat consequentis. Consequentia *bona*, est *illatio fundata, in connexionione antecedentis cum consequenti, quantum ad veritatem*. Connexio ista reperitur, quories antecedens, vel absolute, vel saltem ex suppositione, aptum est, ut fidem faciat Consequentis. Absolute, ut *Petrus est homo, ergo est animal*: ex suppositione, ut *Petrus volat, ergo habet alas*; nam qui semel supponit, aut pro vero admittit antecedens, tenetur adhibere fidem consequenti.

4 Consequentia bona, alia *formalis* est, alia *materialis*. Formalis est, *quæ vi formæ concludit*, id est, *quæ sub eadem dispositione terminorum legitime concludit in omni materia*. Tales sunt omnes consequentiae syllogismorum, de quibus post modum. Tales quoque sunt illæ: *Quis homo est*

„ est animal, ergo aliquis homo est animal: nullus
 „ homo est leo, ergo nullus leo est homo: quia in
 omni materia recte arguitur à Subalternante ad
 Subalternatam, & a conversa ad convertentem,
 siue materia circa quam sit homo, siue arbor, siue
 lapis, siue hircocervus: itemque siue sit necessaria,
 siue contingens, siue impossibilis.

5 Materialis consequentia est, quæ vi solius
 „ materiæ concluditur, id est, quæ licet valeat ratio-
 „ ne materiæ circa quam versatur, tamen sub ea-
 „ dem dispositione terminorum non æquè valet in
 omni materia. Unde hæc consequentia materialis
 „ est Homo est animal, ergo omnis homo est ani-
 mal: quia, licet infinita inferat universalem in
 materia necessaria, non ita in materia contingen-
 ti; male quippè inferas, *homo est Sacerdos, ergo*
omnis homo est Sacerdos.

6 Universim quonies necesse est examinare
 indolem objecti, ut rectitudo illationis appareat,
 Consequentia est materialis, ut hæc, *Petrus est ho-*
mo, ergo est animal: quod consequens non recte
 inferri dixeris, nisi aliunde præveris, objec-
 tum vocis *homo* connecti cum objecto vocis *ani-*
mal. Quoties, vero inspecta solum dispositione ter-
 minorum formalium, quodcumque ipsis objec-
 tum significetur, legitima ac parva illatio, conse-
 quentia est formalis: & hæc semper est necessaria,
 & metaphysice indetectibilis.

7. At Consequentia materialis, alia *Proba-*
bilis

bilis est, alia *necessaria*. Probabilis dicitur, quæ fundamento nititur prudenti, seu plerumque firmo, non tamen infallibili: ut *Agricola tempestivè serit, ergo fructum colliget*. Necessaria est, quæ argumento nititur infallibili. Hæc autem infallibilitas, seu necessitas potest esse triplex. 1. *metaphysica*, quæ nulla potentia frustrabilis est; ut *est homo, ergo est animal*. 2. *physica*, seu *naturalis*, quæ solum miraculose deficere potest; ut *existit ignis, ergo est calidus*. 3. *moralis*, quæ, licet humanitus fallere possit, raro tamen & difficilimè, ut *est Mater, ergo diligit filium non immeritum*.

PRO BONA CONSEQUENTIA REGULÆ
quadam generales.

8 **P**rima regula: *Ex vero non sequitur nisi verum: ex falso verum, & falsum*. Prior pars constat: in omni bona consequentia veritas Antecedentis connectitur cum veritate consequentis. Posterior pars patet exemplo: nam ex hoc Antecedenti *Leo ridet*, sequitur & hoc consequens verum, *ergo est animal*, & hoc falsum, *ergo est homo*. Immo & in syllogismo ex præmissis omnino falsis deduci potest consequens omnino verum: v. g. *Omnis lapis est animal; sed omnis homo est lapis: ergo omnis homo est animal*.

9 Sed nota 1. quod verum non sequitur ex falso absolute, nec ex falso cognito ut falso: quia falsum absolute non nititur tam, nec spiritum nullam connexionem habet cum consequentia. Non cogn-

noicitur ut falsum, non amplius movet, aut fidem facit. Poterit quidem consequens esse verum ex alijs capitibus: at non ex meritis Antecedentis. Solum ergo sequitur verum ex falso quando falsum supponitur verum, aut pro verò admittitur.

10 Not. 2. quod cum negamus, ex verò posse deduci falsum, loquimur de consequentia necessaria juxta gradum necessitatis, ad quem pertinet. Et sensus est: quod falsum ex vero sequi non potest, impotentia, vel metaphysica, vel naturali, vel morali, prout fuerit indoles consequentiae.

11 Attamen ex vero, physice, seu naturaliter connexo, sequi poterit consequens miraculose falsum: v. g. *Exsistunt hic accidentia panis, ergo existit substantia panis*; quod consequens, si sermo sit de Eucharistia, falsum quidem est, sed miraculose, non naturaliter. Similiter ex verò solum moraliter connexo potest physice concludi falsum.

12 Secunda regula: Ex necessario non nisi necessarium: ex contingenti vel contingens, vel necessarium, nunquam autem impossibile: ex impossibile sequitur quodlibet, id est, tum necessarium, tum contingens, tum impossibile. Regula continet tria membra. Ratio prima est; quia necessarium semper est verum, contingens potest esse falsum, & impossibile semper est falsum: si ergo ex necessario sequeretur contingens, aut impossibile, fieri posset, ut sequeretur ex vero falsum contra primam regulam.

Ra-

13 Ratio secundi est, quia nihil prohibet, contingens cum alio contingenti connecti, ut *leo currit, ergo existit*: nihil item prohibet, contingens connecti cum necessario, sive ab eo pendere, dummodò connexio non sit mutua, ut *existit creatura, ergo existit Deus*; at si connecteretur cum impossibili, sequeretur ex vero falsum.

14 Ratio tertij, quia, licet impossibile semper sit falsum, tamen ex falso tum verum, tum falsum deduci potest, ut vidimus in 1. regula. Sic ex hoc impossibili, *leo ratione utitur*, sequitur hoc necessarium, *ergo leo est animal*, & hoc contingens, *ergo leo existit*, & hoc impossibile, *ergo leo est homo*.

15 Tertia regula: Ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis; at ex opposito antecedentis non semper sequitur oppositum consequentis. Ratio primi est: quia antecedens omne connectitur cum consequenti; proindeque stare non potest, dum consequens deficit. Unde, si valet, *est animal ergo est vivens*; valere debet, *non est vivens, ergo non est animal*.

16 Ratio secundi est: quia sæpè connexio Antecedentis cum consequenti non est mutua, tuncque potest consequens aliunde subsistere, quamvis deficiat antecedens. Unde, licet valeat, *est animal, ergo est vivens*; non ideo valet, *non est animal, ergo non est vivens*.

18 Ut tamen hæc regula firma sit, debet in-

intelligi de Consequentia logicè, seu metaphysicè necessaria : nam si intelligatur etiam de necessaria formalitèr, aut moralitèr, fallere poterit. Sic bene inferitur physice : *Accidentia existunt, ergo existunt sine subiecto* : & tamen ex opposito Consequentis (scilicet, *Accidentia existunt sine subiecto*) metaphysicè sequitur Antecedens ipsum ; tantum abest, ut oppositum Antecedentis inferatur, ne physicè quidem.

18 Debet intelligi de Opposito formalitèr, & logicè in veritate. Ut sensus sit : Quicumque pro vera recipit propositionem Consequentem oppositam in veritate tenetur falsitatem Antecedentis confiteri, seu pro vera recipere propositionem aliquam antecedenti repugnantem ; alioquin ex vero fallum deduci tatebitur contra primam regulam.

19 Ex eodem fonte profluit 4. regula : *quidquid stat cum Antecedenti, stat cum consequenti ; non tamen semper vice versa*. Sensus est : Quaecumque propositio vera simul est cum Antecedenti ; pariter est vera simul cum consequenti ; alioqui, si destrueret veritatem consequentis, dum Antecedens permanet verum, sequeretur ex vero fallum. At ex aduerso, quia sequi potest verum ex falso, nihil prohibet, quod aliquid sit verum simul cum consequenti, & tamen destruat Antecedentis veritatem. Exempla facilia sunt.

20 His etiam cognata est 5. regula : *ex quo-*

cum :

„ cumque sequitur Antecedens, sequitur cōsequēs
 „ Et quidquid sequitur ex consequenti, sequitur
 ex Antecedenti. Exemplum primæ partis sit. Bene
 sequitur: *est animal, ergo est vivens*: ex quocum-
 que ergo sequitur animal (v. g. ex homine, ex
 leone, ex equo), sequitur & vivens. Exemplum se-
 cundæ partis. Si ex animal sequitur vivens, quid-
 quid ex viventi sequitur (v. g. corpus, substantia,
 ens), pariter ex animali sequatur necesse est.

21 Hæc regulæ nritur argumentatio *de roa-
 lis*, Græce *Sorites*, quæ vulgo dicitur argumenta-
 tio de primò ad ultimum: v. g. *Si homo est, animal*
 „ *est, si animal, vivens: si vivens, corpus: si cor-*
 „ *pus, substantia: ergo si homo est, substantia*
est. Ratio autem regulæ quantum ad utramque
 partem est: quia poterit alioqui subtequi fallum
 ex vero, ut examinanti constat.

22 Sexta regulæ: *Ex affirmatione inferioris*
 „ *sequitur affirmatio superioris; non tamen e con-*
 „ *trario: at ex negatione superioris sequitur nega-*
 „ *tio inferioris, etiam non vice versa.* Nominè *supe-*
rioris, & inferioris intellige terminos magis, &
 minus universales, indefinite sumptos, ad idem
 Prædicamentum spectantes. Hinc rectè arguitur:
 „ *Est homo, ergo est animal; non tamen, est ani-*
 „ *mal, ergo est homo: rectè indè: Non est animal,*
 „ *ergo non est homo; non tamen, non est homo,*
 „ *ergo non est animal.* Ratio est: quia superior per-
 tinet ad essentiam inferioris: non verò ad superio-

ris essentiam inferior : undè superior sine inferiore stare potest , sed non e converso.

23 Septima : *Ab actu ad potentiam* valet consequentia , non tamen semper è converso. Prior pars est per se nota. Nam quisque novit , evidenter argui sic : *Hoc ex sit , ergo potest existere : currit , ergo potest currere*. Posterior pars etiam liquet : quia potentia non semper connectitur cum actu undè non valet , *Deus potest mundum destruere , ergo destruit*.

CAP. II.

Quotplex sit Argumentatio.

24 **S**i propositionum indolem spectes , Argumentatio alia est *evidens* , alia *obscura* , alia *certa* , alia *probabilis* : quos terminos alibi explicabimus. Si argumentum assumptum inspicias , alia est argumentatio *a priori* , quando scilicet objectum antecedentis , seu se ipsa , seu , ex nostro modo concipiendi , est aliquatenus causa , vel radix objecti consequentis : alia *a posteriori* , quando scilicet ex effectu probatur causa , vel radix : alia *a concomitanti* , quando scilicet objecta antecedentis , & consequentis intimè sunt connexa , sed alterum non est causa , nec effectus alterius.

25 Si denum consideretur numerus , & dispositio terminorum (quæ sola consideratio ad præsens attinet) , sex Argumentationis species communiter numerantur , *enthymema* , *Dilemma* , *Inductio* , *exemplum* , *argumentum mirabile* , & *sylogismus*.

26 Enthymema est *Argumentatio*, in qua ex
 ; una tantum propositione deducitur alia. Exem-
 pla hætenus multa dedimus. Nunc advertendum,
 quod Enthymematis consequentia non semper est
 materialis. Quoties enim immediatè arguitur à
 Conversa ad Convertentem, à Subalternante ad
 Subalternatam, à Copulativa ad Disjunctivam, &
 ab alijs similibus arguendi locis, datur Entime-
 ma *vi formæ* concludens, ut satis ostenditur in
 Summul. fusior.

27 Plerumque tamen Consequentia Enthy-
 mematis est materialis, quando scilicet inferitur in
 Consequenti novus terminus, in Antecedenti
 non expressus, ut *Petrus est homo ergo est animal*:
 tunc enim opus est examinare materiam, sive ob-
 jectum utriusque termini, ut appareat bonitas il-
 lationis; quæ proinde solum *ratione materiae* bona
 erit. Hinc Enthymema vocatur syllogismus imper-
 fectus, id est, truncatus, aut mutilus: quia deest illi
 propositio altera præmissi, videlicet hæc in adduc-
 to exemplo, *omnis homo est animal*; quæ posita con-
 cluderet quidem Argumentatio *vi formæ*, at non
 ut Enthymema, sed ut Syllogismus.

28 Dilema, quod etiam dicitur *argumentum*
bicornis, seu *cornutum*, est *Argumentatio disjunctiva*
utrumque feriens, sive *præcludens adversario omnes*
evadendi vias: ut si volens blasphemiam intantiae
 convincere, sic arguas: *Vel credis esse Deum,*
 „ *vel non credis; si credis: ergo intanus es, qui*

„ Deum, cui vindicta in promptu est, laceffere au-
 „ des: si non credis; ergo non minus infans es, qui
 „ quod nemo sanæ mentis ignorat, nescire affectes.

29 Hoc genus *Argumentationis*, ut sit effi-
 cax, proponere debet extrema non admittentia
 medium, sed talia, ut alterutrum concedere, sit
 necesse: aliter adversarius facile vitavit utrumque
 cornu, & medio tutissimus ibit. Poterit etiam dis-
 junctio versari non solum inter duo, sed inter
 tria, vel plura etiam extrema, tuncque vocabi-
 tur *Trilemma*, vel *Polylema*.

30 Inductio est *Argumentatio à singularibus
 sufficienter enumeratis ad univrsale distributum*.
 Inductio recurrit cum Ascensu copulativo, de quo
 supra disp. 4. Potest autem fieri, tum *incompletè*
 id est, non enumeratis omnibus individuis, sed ali-
 quibus: atque ita nihil concludit in materia con-
 tingenti, bene tamen in materia necessaria per con-
 sequentiam materiale. Tum *completè*, id est re-
 censitis omnibus inferioribus: id quod fieri pote-
 rit nominatim, si pauca sint, ut Planetæ, vel Ele-
 menta: si sint multa, vel infinita, tunc, recensitis
 paucis, reliqua generali clausula comprehendan-
 „ tur: v. g. Hic cygnus est albus, & ille est albus,
 „ & sic de cæteris (vel, & eadem in cæteris est
 „ ratio) ergo omnis cygnus est albus.

31 Exemplum est *Argumentatio, in qua ex
 a quo singulari aliud singulare deducitur propter
 ab eam similitudinem*. Nomine *singulares* hic

intelliguntur ea , quorum alterum non est altero logicè superius. aut inferius. Undè per exemplum arguitur sæpè ab uno genere ad aliud , vel ab una ad aliam speciem , vel etiam à multis ad multa singularis , ut *Deus Ninivitis pœnitentiam agentibus pepercit , ergo & vobis parcat , si pœnitentiam egeritis.* Hæc affinis est argumentatio à pari , sive à paritate. Sed , ut hujusmodi argumentatio sit valida , probandum est , eandem rationem utrobique militare.

32 Argumentum *mirabile* fit , cum deducitur consequens Antecedenti contradictorium , vel. Contrarium : ut si Calvinistam asserentem , peccatum ab hominibus non libere , sed necessario committi , hoc modo redarguas : *Omnis homo necessario peccat , ergo nunquam peccat ;* quod Consequens optimè deductum est , facileque probabitur ex eo , quod peccatum protus inevitabile nequit esse peccatum. His addi potest *Sorites* ; quam speciem Argumentationis notavimus n. 21.

33 Denique præcipua Argumentationis species dicitur *Syllogismus* græcè , latine *Ratiocinatio*. Definitur ab Aristotele , *Oratio , in qua quibusdam positis aliud quiddam ab his , quæ posita sunt , ex necessitate accidit , eo quod hæc sunt.* Cuius definitionis sensus , prout connumerè ab Interpretibus exponitur , clarius exprimitur his verbis : *Argumentatio , in qua ex duabus præmissis simplicibus eo quod certa sit forma dispositæ ,*

tertia necessario sequitur. Ubi nota, Syllogismum duntaxat *categoricum*, sive *absolutum*, defini nunc ad mentem Aristotelis: nam *hypotheticus* inferius explicabitur.

34 Syllogismus igitur antecedentis loco duas exigit enuntiationes simplices, quæ vocantur *Premissæ*: & hoc ex capite differt ab Enthymemate, cujus antecedens unica enuntiatio est; necnon ab Inductione, quæ plerumque exigit plusquam duas: quodsi interdum duabus contenta sit inductio, per accidens erit & ratione materialis. Debent autem *Premissæ* in Syllogismo sic disponi, ut vi formæ sequatur necessario *tertia enuntiatio*, quæ dicitur *Conclusio*, *Complexio*, *Summa*.

35 Sequitur, inquam, *necessario*; non quia *Conclusio* in se nequeat esse merè probabilis, aut etiam falsa, sicut *Premissæ*; sed quia *Premissis* positis, id est, semel concessis, nullatenus possit repudiari *Conclusio*, idque *vi formæ*. Unde colliges, consequentiam Syllogismi temper esse formalem, & summè necessariam: atque hinc discerni Syllogismum ab omni argumentatione materialiter tantum concludente.

36 Sed circa dicta in hoc Capite notandum est, Dilemma esse quoddam Enthymemam; Exemplum, & Argumentum Mirabile esse etiam Enthymemata quoddam ex certis arguendi Locis petita; & Soritem esse quoddam Syllogismorum

texturam. Quare species Argumentationis ratione formæ dissidentes, re ipsa nullæ videntur esse præter Enthymema, Inductionem, & Syllogismum. Ex his verò Syllogismus, ut pote summum Logicæ artis opus, majorem à nobis exigit explanationem.

CAP. III.

De Materia, & Forma, Figura, & Modo
Syllogismi,

37 **O**MISSA materia circa quam, de qua non nihil inferius, materia ex qua sunt tres Enuntiationes, prima, & secunda, & conclusio. In his reperiri debent tres tantummodò termini, quorum duo vocantur *Extrema*, alterum *Majus*, alterum *Minus*, & tertius appellatur *Terminus medius*, sive *Medium*, alias *Argumentum*.

38 Porro Medium nunquam in Conclusionem reperitur, sed sistere debet in Præmissis, ita ut in altera conjungatur cum Extremo Majori, in altera cum Minori; ac demum ambo Extrema inter se nectantur in conclusione. Ab extremis nomen accipiunt Præmissæ: nam quæ continet Extremum Majus appellatur Præmissa *Major*, & apud veteres specialiter *Propositio*: quæ vero continet Minus Extremum, dicitur Præmissa *Minor*, atque etiam *Assumptio*.

39 Rem oculis subjicio. Hic Syllogismus,
,, Omne animal est vivens sed aliquis homo est ani-
,, mal, ergo aliquis homo est vivens tres tantum ha-

bet

bet terminos, *animal*, *vivens*, *homo*. E quibus *animal* est medium; quia his emicat in præmissis, & non transit ad conclusionem: *vivens* est Extremum majus (à quo prima Enuntiatio vocatur major) *homo* est extremum minus (à quo secunda Enuntiatio dicitur minor), quia hi termini in conclusione junguntur inter se, postquam medium cum singulis junctum est in præmissis.

40 Notandum hic, quod, cum dicitur Syllogismus constare terminis duntaxat tribus sermo est de terminis materialitèr sumptis; non verò formalitèr prout subeunt manus subjecti aut prædicatis sic enim syllogismo adducto vox *animal* v. g. non foret unus terminus, sed duplex, cum semel subjectum sit, semel prædicatum. Nec computanda est varietas quantitatis notata signis *omnis*, *aliquis*, &c. quia in ordine ad Argumentationem non censetur variari terminus ex quantitate, nisi hæc sit major in consequenti, quam in antecedenti.

41 Forma syllogismi consistit in triplici copula enuntiativa, prout ita respiciente medium, & extrema, ut ex duabus enuntiationibus tertia necessario sequatur, addita etiam particula *Ergo* quæ dicitur *copula rationalis*. Continet Forma syllogistica *Figuram*, & *Modum*, sine quibus illegitima, & inutilis erit. Figura est *Extremorum cum medio ad concludendum apta collocatio, secundum rationem subjecti & prædicati*. Et quia collocatio
seu

seu combinatio hæc triplex esse potest, idèd Figura syllogistica triplex est,

42 Prima Figura est, quæ subicit Medium in Præmissa majore, & illud prædicat in minore. Secunda, quæ medium prædicat in utraque præmissa. Tertia, quæ medium in utraque subicit. Triplex est terminorum situs nempe *infimus*, quo terminus tantum subicitur; *supremus*, quo tantum prædicatur; & *medius*, quo in altera Præmissa subicitur & prædicatur in altera. In prima ergo Figura medius terminus situm occupat medium, in secunda supremum, in tertia infimum. Hæc ut memoria teneas, accipe vetustum versiculum.

Sub, præ, prima secunda bis præ: tertia bis sub, Vel clariore hocce.

Prima prius subicit medium, deinde prædicat ipsum.

Altera bis dicit: bis tertia subicit ipsum.

43 Figura quæque varios continet Modos. Est autem modus in præsentia, *Præmissarum ad concludendum apta dispositio secundum quantitatem, & qualitatem.* Nomine *qualitatis* intellige nunc affirmationem, & negationem. Tunc itaque syllogismus recte formatus erit, cum & figuram & modum habuerit idoneum. Hic v. g. *Omne animal est vivens, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo est vivens*; idèd rectus est, quia rita primæ Figure prius subicit, deinde prædicat Medium *homo*; & præterea quia terat Modum

Par-

Barbara (qui primus est primæ Figuræ), dum ita disponit Præmissas secundum quantitatem, ut utraque sit universalis; ita quoque secundum qualitatem, ut utraque sit affirmativa.

44 Sed, quia dispositio quantitatis, & qualitatis potest esse multiplex, ac varia. & nunc apta, nunc inepta ad concludendum; scire oportet, quotuplex sit Modus utilis, atque etiam quando nam adsint Modi inutiles. Utiles ergo communiter à Dialecticis numerantur unde viginti, & carminibus hinc notantur.

Barbara, *Celarem*, *Darii*, *Ferio*, *Baralipon*.
Celantes, *Dabitis*, *Fapesmo*, *Friesomorum*.
Celare, *Cameltres*, *Festino*, *Baroco*, *Darapti*.
Felapton, *Disamis*, *Datissi*, *Bocardo*, *Ferison*.

45 Quorum mysterium ut noveris, *not. 1.* unaquæque dictio suum designat modum syllogismi esse concludentis, cujus tres enantiatione notantur tribus litteris vocalibus, exponendis juxta verticulos, *Afferit A. Negat E. &c.* de quibus disp. præc. Prima vocalis denotat Præmissam Majorem, secunda Minorem, tertia Conclusionem. *Not. 2.* in dictionibus *Baralipon*, & *Friesomorum*, nonnulli tres priores vocales competendæ sunt: tam reliquæ solius metri gratia ponuntur.

46 *Not. 3.* novem priores Modi pertinent ad primam Figuram: quatuor sequentes ad secundam: sex reliqui ad tertiam. *Not. 4.* ex novem Modis primæ Figuræ quatuor priores directe conclu-

cludunt; cœteri indirectè. Tunc concluditur *directè* cum extremum majus in conclusione prædicatur; cum autem subjicitur, tunc concluditur *indirectè*.

47 Positis igitur his præmissis: *Omnis homo est animal, aliquod rationale est homo*, quæ sunt in prima Figura; si ita concludas *ergo aliquod rationale est animal*, directè concludis, quia majus extremum *animal* in conclusione prædicatur: ideoque efficis syllogismum in *Darj*: si autem ita inferas: *ergo aliquod animal est rationale*, concludis indirectè quia subjicis in conclusione idem majus extremum *animal*; & idcirco syllogismum efficis in *Dabitis*. Quo eodem exemplo simul vides istarum dictionum vocalibus *A. I. I.* respondere tres enuntiationes affirmativas, primam universalem, reliquas particulares.

48 Quodsi de simili valore vocalium exemplum petas in secunda Figura, quæ medium bis, prædicat, accipe: *nullus lapis est animal, sed, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis*: qui syllogismus est in *Cesare* cujus vocales *E. A. E.* denotant tres enuntiationes universales, primam, & tertiam negativas, & secundam affirmativam.

49 En item exemplum tertie Figure, quæ Medium bis subjicit: *Nullus homo est lapis, sed aliquis homo est animal, ergo aliquod animal non est lapis*: qui syllogismus, cum habeat aliquam universalem

falem negativam, minorem particularem affirmantem, & conclusionem particularem, negantem, spectat ad modum *Ferison*, juxta valorem vocabulorum, E. I. O. Pari ratione facile cuique erit syllogismos in reliquis Modis efformare, dum tamen meminerit, qui Modi cujusque Figuræ sint proprii.

Circa Figuras, & Modos Dubitationes aliquæ resolvuntur.

50 **D**Ubit. 1. quodnam extremum in syllogismo sit Majus? quodnam Minus? Diximus n. 38. Præmissas denominari majorem, & minorem ab extremis. Quamvis enim inter disputandum vocari soleat major, quæ prius proferitur; minor verò, quæ posterius; quia scilicet istarum denominationum radicem tunc examinare nec vacat, nec interest: re vera tamen, non à mero prolationis ordine, sed ab Extremis nomina hæc in Præmissis derivantur: nec aliter stare potest doctrina communis circa Figuras, & modos Aristotelicos; ut in Summ. fautor ostendimus.

51 E duobus autem extremis illud est majus, quod prædicatione præcellit, id est, quod vel unice, vel magis prædicatur in Syllogismo; alterum vero est Minus. Ita colligitur ex Aristotele 1. Prior. c. 45. & 6. Nec immerito, quia, sicut subjecti conditio est subaltera, ita prædicati minus est præcellere, quo majoritas quædam importatur.

52 Hinc inferes, in Modis directis præmæ
Fi.

Figuræ, ut cum in *Darij* sic arguis, *Omnis homo est animal, sed Petrus est homo, ergo Petrus est animal.* Majus Extremum esse *animal* quia bis prædicatur; *Petrus* autem nec semel. Pariter in Modis indirectis (ut si ex eisdem Præmissis in *Dabit* inferas, *ergo aliquod animal est Petrus*), Majus Extremum erit *animal*; quia licet non prædicetur pluries, quam *Petrus*, tamen prædicatur prius, & quidem non per accidens, sed Per se, ac de jure; quæ prioritas est quadam præcellencia prædicacionis.

53 In secunda Figura Majus extremum est, quod semel prædicatur, scilicet in conclusione; Minus vero, quod nullibi prædicatur. In tertia demum est majus, quod bis prædicatur in toto syllogismo; & minus, quod semel tantum. Ubi observa, quod in secunda & tertia Figura, denominatio majoris, aut minoris, suspensa est, nec plenè refunditur; donec inferatur conclusio: quia est denominatio partium extrinseca Præmissis, & extremis, pendens scilicet ab eorum munere in conclusione obeundo.

54 Quapropter ex his Præmissis secundæ Figuræ, *nullus lapis est animal, omnis homo est animal*, nulla determinatè est major, aut minor, donec inferatur conclusio altera ex duobus inibi præcontentis: potest enim inferri hæc, *ergo nullus homo est lapis*, tanque syllogismus erit in *Cesare*, & prima præmissa erit major, secunda Mi-

nor : potest item inferri hæc altera , *ergo nullus lapis est homo* ; tuncque Syllogismus erit in *Camestres* , & secunda Præmissa erit Major , prima vero Minor , quin obstat accidentarius ordo prolationis. Idem cernere licet in Modis *Disamis* , & *Datissi* , tertia Figuræ.

55 *Dubit.* 2. an sit admittenda quarta Figura syllogistica (quam Galeno tribuit Averroes. Ideoque Galenicam vocant) ? Illa scilicet , quæ Medium prædicet in Majore , & in Minore subjiciat ; ejus speciem exhibet hic syllogismus :
 „ omnis homo est animal , omne animal est vivens ,
 „ ergo aliquod vivens est homo. Qui syllogismus certe non est in secunda , nec in tertia Figuræ ; nec aliunde pertinere videtur ad primam ; siquidem non prius subjicit , deinde prædicat Medium , sed è converso.

56 Nihilominus Figura quarta rejicitur communiter à Dialecticis ; sed inconsequenter ab ijs , qui Majorem semper esse volunt Præmissam , quæ primò profertur : hi quippe Syllogismum illum nulla ratione poterunt adscribere primæ Figuræ. Nos facile primæ figuræ adscribimus iptum ex dictis ad 1. *dub.* Est etenim formatus in modo *Baraliphton* : & ejus prima Præmissa est Minor , secunda Major , Unde consequenter quartam reponimus Figuram.

57 Ratio : quis nonquam fieri potest , ut Medium prædicetur in Majore , & in Minore subi-

ciatur : quoniam enim Medium in medio situ est (de subjectione scilicet , & prædicatione participans). ut cumque transponantur Præmissæ , semper est major , quæ medium subicit , cum contineat eo ipso Majus Extremum ; altera vero semper Minor est. Quare semper in prima sumus Figura , quæ medium *prius subicit , deinde prædicat* : subicit , inquam , *prius* , non quidem prioritatem temporis , aut prolationis (quæ valde materialis est , & syllogismi sensum nihil variat) , sed prioritatem dignitatis , quatenus subicit in ea præmissa , quæ dignior , & Major est.

58 *Dubit.* 3. utrum Modi secundæ , & tertiæ Figuræ possint concludere indirectè ? *Resp.* Consequenter ad nostra Principia non possunt. Ratio : quia in præsentī nihil aliud est concludere indirectè , quam prædicari in conclusione minus extremam : at hoc accidere non potest in secundâ , & tertiâ figurâ ; quandoquidem in his figuris Minus extremum semper est , quod in conclusione subicitur , & majus , quod prædicatur : unde quodcumque extremum prædicetur in conclusione , eo ipso desinit esse minus , & fit majus , ac proinde Conclusio nunquam evadit indirecta.

59 Sed quidquid sit de voce *indirectè* , quæri potest , utrum in secundâ , & tertiâ Figurâ possit alterutrum extremum indifferentem in conclusione prædicari ? *Resp.* 1. In secundâ Figurâ , positis præmissis universalibus , altera affirmativa , & al-

tera negativa, promiscuè prædicari valet in conclusione quodlibet extremum; sic tamen, ut varietas hæc importet varietatem Modorum. Exemplum habes supra n. 54.

60 *Resp. 2.* In tertia Figura licebit paritèr id ipsum, positis præmissis affirmativis, altera universalis, & altera particulari, ita ut Modorum etiam varietas inducatur. Quare ex his Præmissis, *omnis homo est vivens, aliquis homo est rationalis*, poteris, vel concludere sic, *ergo aliquod rationale est vivens*, eritque syllogismus in *Datifi*: vel etiam sic, *ergo aliquod vivens est rationale*, faciesque syllogismum in *Disamis*.

61 *Resp. 3.* In reliquis modis secundæ, & tertiæ figuræ non licet vi formæ promiscua prædicatio extremorum in conclusione. Pro his itaque modis hoc observandum; quod in secunda figura conclusio prædicare debet extremum contentum in præmissa universalis, quæ proinde semper est major: in tertia vero, Extremum contentum in præmissa negativa, quæ major semper erit.

62 Denique regula generalis esto: Quoties conclusio potest converti *simpliciter*, aut *per accidens*, licebit inferre vel convertam, vel convertentem, alterutrum extremum prædicando in omni figura.

63 *Dubit. 4.* an, præter modos n. 44. recensitos, superint alijs ad concludendum utiles? Super hoc dato vide Summul. fallor. *Dubit. 5.* quæ sint Modi ad concludendum inutiles? *Resp.*

Au

Ad triginta quatuor numerari possant; quos tamen hic recensere nec est necesse, nec vacat. Eos, ubi occurrerint, facile discernes ex regulis cap. seq. tradendis: atque etiam ex discrepantia à modis utilibus hucusque recensitis.

CAP. IV.

De Principijs, ac Regulis, quibus nititur vis syllogistica.

64 **S**yllogistica vis, & efficacitas in concludendo, juxta Aristotelem 1. Prior. cap. 1. nititur duobus hisce principijs: *Dici de omni, & Dici de nullo.* Primum regulat syllogismos affirmativè concludentes; & sensus illius est: *Quidquid verè affirmatur de subiecto distributivè sumpto, pariter affirmari debet de singulis sub eo contentis, aut de quibus tale subiectum affirmatur.* Secundum regulat syllogismos negative concludentes; & ita exponitur: *Quidquid verè negatur de subiecto distributivè sumpto, negandum pariter de singulis sub eo contentis, aut de quibus affirmatur subiectum ipsum.*

65 Quod igitur aprè concludat hic syllogismus in *Barbara* v. g. *omne animal est vivens, omnis homo est animal, ergo omnis homo est vivens*, sic demonstratur: vivens verè affirmatur de animali distributo, ut in *Majori* concedis: sub animali continetur omnis homo, ut fateris in *minore*: superest igitur, ut in *conclusionem* ve-

rè affirmetur vivens de omni homine , si valet illud *Dici de omni.*

66 Similiter demonstratur efficacia hujus in *Celaren* Syllogismi : *nulla arbor est animal, omnis Palma est arbor, ergo nulla Palma est animal* : nam , si animal , ut in Præmissis concessum est , verè negatur de omni arbre , sub qua conficitur omnis Palma , de hac etiam verè negabitur , nisi tuat illud . *Dici de nullo.*

67 His Principijs regulantur immediatè quatuor priores Modi primæ Figuræ : mediatè vero cæteri omnes , quatenus ad quatuor illos reduci possunt ex dicendis cap. sequent. Sed nota , per ea principia regulari quoque syllogismos , quorum Præmissæ sunt æquales in latitudine subjecti v. g. *omne animal est vivens, omne sensitivum est animal, ergo omne sensitivum est vivens.* Quamvis enim sensitivum non contineatur sub animali tanquam inferius , sed cum eo reciprocetur ; verè tamen de omni sensitivo affirmatur animal ; quod factum est , ut in eo valeant illa principia , prout à nobis exposita.

68 S. quartas , an etiam per eadem regulantur syllogismus expositivus ? sunt , qui negent ; eo quod expositivus consistit medio singulari distributionis incapaci : illa autem Principia medium exigunt distributum , scilicet distributive acceptum. Pro regulandis igitur syllogismis expositivis aut duo principia ex Aristotele 7. *Top. c. 1.* delu.

sumunt, videlicet: *Quæ sunt eadem uni tertio; sunt eadem inter se: Quæ distinguuntur in tertio; distinguuntur inter se.* Primum si stinet syllogismos affirmativos, secundum negativos.

69 In hoc enim: *Petrus est sapiens, hic homo est Petrus, ergo hic homo est sapiens*; idcirco bene concluditur identitas extremorum *hic homo, & sapiens*, quia in præmissis utrumque ponitur identificatum cum tertio *Petrus*. Similiter in hoc: „Cicero non est Cæsar, Tu es Cicero, ergo „Tullius non est Cæsar: idcirco colligitur distinctio extremorum *Tullius, & Cæsar*, quia distinguuntur in tertio *Cicero*, id est, alterum identificatur cum tertio, alterum à tertio distinguitur: quod est distinguere *in tertio*: nam si neutrum cum tertio identificaretur, non essent distincta *in tertio*, sed à tertio.

70 Immo plures hæc Principia extendunt ad syllogismos etiam de Medio communi, quos censent ideo rectè concludere identitatem, aut distinctionem Extremorum, quia hæc supponuntur in præmissis identificata uni tertio, nempe medio, aut in eo distincta.

71 Utraque Principia non immerito dixeris totidem polos Artis syllogisticæ. Sed observare oportet, quod etiam in Syllogismo explicitorum debet Medium quodammodo distribui, scilicet attributive supponere, licet illi termini singulis, distributione scilicet, quam vocant *negationem*.

nam, vi cuius accipiatur *Petrus* v. g. pro omni eo, quod non distinguitur a Petro ipso; ita, ut huius propositionis, *Petrus est sapiens*, sensus sit, *Quidquid non distinguitur à Petro, vel quidquid est inextinctum à Petro, est sapiens.*

72 Huius distributionis defectu malè concludit hic syllogismus, licet videatur Expositivus: *Deus est Pater, Filius, est Deus, ergo Filius est Pater*: quia non accipitur terminus *Deus*, pro omni, quod non distinguitur à Deo. Si tamen Major exponeretur sic, *quidquid est Deus, vel quidquid est indistinctum à Deo, est Pater* falsa quidem esset; sed tunc, positis præmissis, legitima foret illatio.

73 Distributio istiusmodi semper intelligitur, quamvis non exprimat, quoties medium est terminus omnino singularis, ut re vera est quicumque significat singularitatem in rebus creatis. At in Divinis terminus *Deus* (& quivis alius entitatem Dei absolutam significans, ut *essentia* seu *natura divina*) ita est terminus singularis, ut in ordine ad Personas Trinitatis aliquatenus conveniat cum termino communi (vide supra disput. 3. n. 33.) : ideoque debet expressè distribui modo dicto, ut in Medium syllogisticum assumatur.

Regule Syllogismorum Generales.

- 74 **R**egula 1. Syllogismus debet tribus tantum constare terminis. Ratio: quia

Ars

Ars Syllogistica tota est in concludenda identitate, vel distinctione duorum extremorum ex eorundem comparatione cum medio : cui operi tres termini sufficiunt. Tres , inquam , vel simplices, vel complexi , qui sæpè multis dictionibus constant.

75 Si tamen dictio sit exclusiva , aut exceptiva , non est idonea syllogismo : quia non solum terminos , sed præmissis multiplicat. Unde non
 „ valet : *Omne risibile est animal* , sed omnis , &
 „ *solus homo est risibilis* , ergo omnis , & solus
 „ *homo est animal* ; quia minor est æquivalenter duplex , altera affirmans , altera negans , ex
 Disp. 5

76 Debent autem iisdem termini invariati servari in toto syllogismo , retentis iisdem proprietatibus suppositionis , ampliationis , appellationis , &c. aliter non erunt tres tantum , sed plures. Mutatio tamen suppositionis distributivæ in aliam inferiorem non obstat : quia permittitur per ea principia , *Dici de omni &c.*

77 Reg. 2. *Medium ut tale nunquam est in Conclusionis.* Ratio : quia in conclusione ponitur id , quod probari intenditur , nempe duarum extremitatum identitas , vel distinctio. Dico , *medium ut tale* : quia poterit conclusionem ingredi , si minus etiam extremi gerat aliquatenus , ut
 „ *Omnis homo est homo doctus* , Petrus est
 „ *homo* , ergo est homo doctus.

78 Reg. 3. *In altera saltem præmissa debet medium complete distribui.* Ratio : quia sic possulant principia, quibus innititur, vis syllogistica, ut constet ex super dictis. Unde claudicat, hic syllogismus : *Omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo* : quia medium *animal* nullibi distribuitur.

79 Fit autem distributio medijs, vel per signum *omnis*, aut *nullo*, cum medium subicitur; vel per enuntiationem negativam, cum medium predicatur, ut accidit in secunda Figura: hæc enim v. g. *Lapis non est animal*, reddit hunc sententiam, *Lapis non est ullum ex animalibus*. Dixi, *complete*: quia distributio incompleta non sufficit, ut *Omne animal fuit in Arca Noë, Bucephalus est animal, ergo fuit in Arca Noë*.

80 Reg. 4. *Extremum non distributum in altera saltem præmissa, nequit in conclusione distribui.* Unde malè argues : *omnis homo est rationalis, Aliquod animal est homo, ergo omne animal est rationale*. Ratio : quia in conclusione ponitur maior identitas, quam quæ statuitur in Præmissis.

81 Reg. 5. *Ex parvis particularibus, (idem puta de indefinitis in materia contingenti) nihil sequitur.* Ratio : quia si medium sit particulare non distribuitur. Regula tamen intelligenda est de Syllogismis absolutis, ac de medio communi : non enim tenet in hypotheticis, aut constantibus medio singulari. Addenda item hæc exceptio: Nisi

terminus particularis relinquitur cum relativo
 ,, identitatis. V. g. *Aliquis homo est albus, sed*
 ,, *idem est miles, ergo aliquis miles est albus*: qui
 syllogismus rectè concludit, quia medium parti-
 culare vi relativi redditur æquivalens singulari.

82 Reg. 6. *Ex puris negativis in syllogismo*
nihil sequitur. Ratio: quia Præmissæ purè nega-
 tivæ nec identificant extrema cum medio, sive
 tertio; nec distinguunt in tertio, sed à tertio; nec
 regulantur per illud, *Dici de nullo*, ut ex ejus
 explicatione liquidum est. Sed hoc intellige, nisi
 Præmissæ negativæ tales sint, ut sententiæ æquipol-
 leant affirmativis servantibus Figuram, & Modum
 utilem: tunc enim, si non ratione propriæ formæ,
 saltè merito istius æquipollentiæ, poterunt ap-
 tè concludere.

83 Undè hic syllogismus, *Quod non est ani-*
mal, non est homo, nullus lapis est animal, ergo
nullus lapis est homo, idè benè concludit, quia
 minor æquivaleret huic, *omnis lapis est non animal,*
 vel, *est id. quod non est animal*, concluditque in
Celarem. Idem accidit in pluribus alijs, quos in
 Summul. fatisor. explicuimus.

84 Reg. 7. *Conclusio sequitur debiliorem par-*
tem. Regula hæc admittenda nunc est quantum
 ad quantitatem, & negationem, quidquid sit de
 evidentia, certitudine, supernaturalitate, &c. Ita-
 que in syllogismo categorico ubi altera præmissa
 universalis est, altera particularis, aut singularis;

Con-

Conclusio particularis, aut singularis esse debet, ut etiam negativa, si altera ex præmissis negativa sit: quo pacto sequeretur partem debiliorem, sive imperfectiorem; qualis censetur particularis comparatione universalis, & negans respectu affirmantis.

85 Ratio regula sic acceptæ est: quia syllogismus, cujus altera præmissa est negativa, regitur per illud, *Dici de nullo*, vel, *Quæ distinguuntur in tertio*, &c. utrumque autem postulat, ut conclusio alterum extremum de altero neget. Item, ubi altera præmissa est particularis nullus est modus utilis, qui conclusionem inferat universalem, ut constat ex cap. præced.

86 Excipe tamen 1. syllogismum expositivum, qui ex altera præmissa singulari, interdum concludit universaliter: v. g. *Hic Rex Hispanorum, nunc est Philippus V. sed nullus Tartarus est*, Philippus V. ergo nullus Tartarus est hic Rex Hispanorum. Excipe 2. syllogismos de medio communi, quibus major extremitas est singularis, v. g. *Petrus est homo, sed nullus leo est homo, ergo nullus leo est Petrus*. In his quippe re ipsa videtur principium, *Dici de nullo*.

87 Sed adhuc contra regulam objicis: hic syllogismus, *Omne animal est vivens, aliquid animal non est homo, ergo aliquid, quod non est homo, est vivens* recte concludit affirmative ex altera præmissa negativa. Resp. Ideo concludit, quia Minor æquivaleret huic affirmanti, *Aliquod animal est*.

est non homo, vi cuius pertinet ad modum *Datissi*.

88 Hic addi solent regulæ singulis Figuris peculiares, ut: Quod in Modis directis primæ figuræ Major nunquam est particularis, nec minor negativa: Quod in secunda Figura nihil concluditur ex majore particulari, nec ex puris affirmativis; & conclusio semper est negativa: Quod in tertia figura nihil sequitur ex minore negativa; & conclusio semper est Particularis. Sed hæc omnia facile percipiuntur ex dictionibus politis cap. præc. n. 44.

CAP. V.

De Reductione imperfectorum syllogismorum ad perfectos.

89 **Q**Uamquam omnes syllogismi cujusque figuræ necessario, & vi formæ concludant, ideoque debeant omnes hac ratione vocari perfecti; soli tamen quatuor priores modi primæ figuræ *perfecti* dicuntur ex capite claritatis: quia tanta perspicuitate, & evidentia concludunt, ut stipes sit, qui necessitatem consequentiæ non videat. Cæteri vero omnes vocantur *imperfecti* ex aliquo defectu claritatis, quo necessitas consequentiæ dubia, vel nulla nonnumquam videbitur ingenio minus perspicaci.

90 Quam ob rem, ut nullus esset tergiversandi locus, inventa est ars (ingeniosa quidem, sed inter disputandum vix unquam ad usum redicta) reducendi syllogismos imperfectos ad aliquem
ex

ex quatuor illis primæ figuræ Modis, planioris evidentiæ gratia. Est autem reductio syllogistica duplex. Prima dicitur *Ostensiva*, seu *per ostensionem*: secunda *ad impossibile* seu *per impossibile*.

Reductio per ostensionem.

91

Ostensiva Reductio fit conversione aliquas, vel aliquarum enuntiationum, addita nonnumquam transpositione præmissarum, ita ut Major fiat Minor, & è converso. Pro quo nota. Dictiones modorum indices, cap. 3. exarata, incipiunt a litteris B. C. D. E. quibus indicantur Modi perfecti, ad quod imperfectus quisque revocatur. Modus igitur imperfectus ad illum reducitur, cum quo in littera initiali convenit: videlicet *Baralipon* ad *Barbara*, *Celantes*, *Cesare*, & *Camestres* ad *Celarem*; *Dabitis*, *Darapti*, *Disamis*, & *Datissi*, ad *Darii*; *Fapesmo*, *Frisejorum*, *Festino*, *Iselapton*, & *Peripon*, ad *Ferio*.

92 Præterea, in iisdem Dictionibus imperfectis littera S. denotat, convertendam simpliciter enuntiationem, quæ vocali præcedenti respondet; littera P. convertendam per accidens: littera M. transponendas esse præmissas, ut sit minor, quæ Major erat, & è contrario. Ac demum littera C. non initialis indicat, modos, quibus inest, non posse reduci per ostensionem, sed ad impossibile duci. Hi sunt *Baroco*, & *Bocardo*. Totum hoc artificium notatur his verbis.

Simpliciter yetu vult S. P. verò per accid.

M

M vult transponi : C. per impossibile duci.

93 Exemplis res clarescet. Ut reducas hunc syllogismum, *omnis homo est animal, nulla arbor est animal, ergo nulla arbor est homo*, quem vides esse in *Camestres*; observa 1. modum istum reduci ad *Celarem*, quia incipit à C. 2. minorem, & conclusionem simpliciter convertendas esse, quia vocales secundam, & tertiam subsequitur S. in *Camestres*. 3. Præmissas debere transponi, quia adest M. Sic ergo discentum reformabis : *nulum animal est arbor, omnis homo est animal; ergo nullus homo est arbor*. En syllogismum in *Celarem*, ex cujus conclusione poteris jure conversionis eandem colligere, quam prius interdebas.

94 Similiter, ut hunc reducas, *nullus homo est leo, omnis homo est vivens, ergo aliquod vivens non est leo*; cum videris esse in *Felapton*, tene præmissas eodem situ, quia abest M. nullam convertito simpliciter, quia abest S. solam minorem convertito per accidens, quia secundam vocalem subsequitur P. quibus servatis, syllogismum in *Ferio* sic effeceris : *nullus homo est leo, aliquod vivens est homo, ergo aliquod vivens non est leo*; ubi conclusio eadem, quam optas, præest evidentior. Id ipsum facere jam præstabis in cæteris Modis.

95 Tantum nota pro *Barampton*, litteram P. non indicare, quod per accidens convertatur conclusio; sed quod ex eadem præmissis si ferri possit in *Barbara* conclusio universalis, ex qua

per accidens conversa resultat conclusio modi
Baraliphton.

Reductio ad Impossibile.

96 **R**eductio ad impossibile instituta est, ut adversarius, qui, concessis præmissis alicujus modi imperfecti, conclusionem protervè negat, per syllogismum perfectum cogatur ut simul veras admittere duas contradictorias, vel contrarias; aut certè negationem retractet, ne tantam absurditatem devoret.

97 Reductio ista postulat, ut ex imperfecto syllogismo detrahatur aliqua præmissa, cui succedat contradictoria negatæ conclusionis; ut inde prodeat in Modo perfecto nova conclusio contradictoria, vel contraria illi præmissæ, quæ detracta est, & quæ jam ab adversario concessa supponitur. Qualiter autem id præstandum in singulis figuris, indicatur his versibus.

Major sit Minor, & sit Contradictio Major.

Excipe *Celantes*, in quo pervertitur ordo.

Servat Majorem, variatque secunda Minorem.

Tertia Majorem variat, servatque Minorem.

98 Quorum sentus est. Dum agitur de reducendis Modis indirectis primæ figuræ, de qua loquitur primus versus, contradictoria conclusionis negatæ sit major: detrahatur minor antiqua; & illa, quæ antea Major erat, sit Minor: quibus positus, sequetur in aliquo Modo perfecto conclusio contradictoria, vel contraria minori sublatæ.

Ex

99 Ex g. Posito Syllogismo in *Fapesmo*: *omnis homo est animal, nullus leo est homo, ergo aliquod animal non est leo*: si quis consequentiam neget concessis præmissis, tenetur admittere contradictoriam conclusionis, nempe *Omne animal est leo*. Hæc igitur ponatur pro maiore, & loco minoris illa major antiqua, *omnis homo est animal*. Ex his vero sequitur in *Barbara* conclusio ista, *ergo omnis homo est leo*: quæ si convertatur per accidens in istam, *aliquis leo est homo*, fiet contradictoria minoris, quam in priori syllogismo concesserat adversarius.

100 Ex Modis imperfectis primæ figuræ excipitur *Celantes*, in cuius reductione minor antiqua fit Major, & contradictoria conclusionis fit minor, prout cavetur versu secundo.

101 In secunda figura major manet intacta, & pro Minore ponitur contradictoria conclusionis, prout tertio versu notatur. V. g. in *Cesare* syllogismus, *nullus lapis est vivens, omnis homo est vivens, ergo nullus homo est lapis*; ita reducitur: *nullus lapis est vivens* (quæ est major antiqua), *aliquis homo est lapis* (quæ est contradictoria conclusionis negatæ), *ergo aliquis homo non est vivens*. En conclusionem deductam in *Tertio*, & contradictoriam minoris, quæ concessa fuerat in *Cesare*.

102 In tertia Figura Major manet intacta, & pro Majore ponitur contradictoria negatæ con-

Conclusionis, prout innuitur in quarto versu. Quare syllogismus in *Ferison* v. g. *nullum animal est lapis, aliquod animal est homo, ergo aliquis homo non est lapis*; sic reduces: *omnis homo est lapis, aliquod animal est homo, ergo aliquod animal est lapis*: Ubi nihil negare poterit adversarius: non maiorem, quia est contradictoria conclusionis ab ipso negata; non minorem quia jam antea concessit; concedet ergo conclusionem, utpote deductam in modo perfecto *Darij*. At hæc est contradictoria illius majoris, quam ipse admisit in primo syllogismo. Eadem autem reliquos modos reducere licebit.

103 Ut autem dignoscatur, ad quem modum perfectum imperfectus quisque reducatur, proponi solent Dictiones istæ, *Nesciebatis, Oriabar, Letare Romanis*. Prima continet quinque vocales, respondentes quinque modis indirectis primæ Figuræ, ita ut primus notetur prima vocali, secundus secunda, & sic de cæteris. Secunda dictio quatuor vocalibus notat eodem ordine quatuor secundæ Figuræ Modos; & tertia sex vocalibus indicat similiter totidem modos tertiæ figuræ. Vocales autem sunt A. E. I. O. in quas delinunt quatuor modi perfecti primæ Figuræ.

104 Quo posito, modus quisque imperfectus reducitur ad illum perfectum, cujus ultima vocalis fuerit eadem, quæ imperfecto respondet in istis dictionibus. Unde, qui numerandi ordine in-

cidunt in A. reducuntur ad *Barbara*; qui in E. ad *Celarem* qui in I. ad *Darji*; qui in O. ad *Ferio*. Hæc molesta sunt. Si Præmissas disponas juxta ver-
sus illos n. 67. ex earum quantitate, & qualitate
facilius cognosces, in quo modo perfecto conclu-
dendum sit.

CAP. VI.

De Syllogismis *Expositoris*, *Modali*, & *Hypo-*
thetico.

105 **P**RÆTER syllogismum absolutum de me-
dio communi, quem hactenùs ex-
plicuimus, superiunt *Expositorius*, *Modalis*, & *Hy-*
potheticus, de quibus seorsum agendum; quia re-
gulas aliquot exigunt peculiare.

De *Expositorio*.

106 **S**Yllogismus *Expositorius* (ita dictus;
quia rem quali oculis exponit) ille
est, qui constat *Medio singulari*. Confici potest in
qualibet ex tribus Figuris, si vè extrema sint termini
communes, si vè singulares; & in singulis concludere
tum affirmativè, tum negativè, juxta valorem præ-
missarum. Ex. g. prima figura: *Cicero est elo-*
quens, sed hic Orator est Cicero, ergo hic Orator est
eloquens: Cicero non est Græcus, sed aliquis Orator
est Cicero, Ergo aliquis Orator non est Græcus.

107 Quod attinet ad modos, eandem formæ
variari possunt in expositio, quor in syllogismo
de Medio communi. Excepe tertiam figuram in qua
non nisi duplex est modus, uterque particularem

Q

Con-

Conclusionem colligens , alter affirmativam ex affirmativis ; alter negativam ex majore negante, & minore affirmante. V. g. *Petrus est homo, Petrus est animal , ergo aliquod animal est homo : Petrus non est leo , Petrus est vivens , ergo aliquod vivens non est leo.*

108 Verùm utilitas , aut inutilitas Modorum facile cuivis apparebit ex Principijs , *Quæ sunt eadem uni tertio , &c.* quorum tota vis in hoc syllogismorum genere maximè resplendet. In eo pariter vim habent Regulæ, de quibus c. 4. nisi quod cōclusio non semper sequitur partem in quantitate debiliorem, ut ibidem advertimus; & ex puris particularibus, & pure affirmativis, bene concluditur in secunda Figura, ut *Aliquis homo est Petrus, aliquod vivens est Petrus ergo aliquod vivens est homo.*

DE MODALI.

109 **M**odalis Syllogismus est, qui *fruitur ex Enuntiationibus Modatis*, vel ita ut omnes sint purè Modales, vel ita ut altera Præmissa sit absoluta, scû *de inesse*. Exempli sint; *Neceffe est omne vivens esse substantiam , Neceffe est omne animal esse vivens , ergo neceffe est omne animal esse substantiam : Possibile est omne animal sentire , omnis homo est animal ; ergo possibile est omnem hominem sentire.*

110 In huius Syllogismi nonnisi tres termini computantur illi scilicet, qui reperiuntur in Dicto. Modus enim, sicut in Convictione Modalium non

numerantur inter subiecta, & prædicata, sic modo nec inter syllogismi terminos. Unde etiam tam Figura, quam Modus Syllogisticus, pensari debet ex parte solius dicti: & idcirco uterq̃ syllogism. nuper adductus, in prima Figura est, & in modo *Barbara*.

III Porro syllogismus undique modalis de *Necesse*, formati potest in omnibus Figuris, ac modis cap. 3. positis. Cœterum syllogismi de *Possibili*, *Contingenti*, & *impossibili*, si content majore, & minore modalibus, tanta varietate sensus implicantur totque monitis, aut regulis indigent, ut sine magno discipulorum tædio explicari vix possint. Si quando occurrerint, nihil de Consequentia decernas, priusquam sensum, & vim Præmissarum attente perscruteris, tam ex regulis syllogisticis, tum ex propria natura modalium, exposita Disp. 5. cap. 7.

DE HYPOTHETICO.

III2 **S**Yllogismus *Hypotheticus* est, qui altera saltem præmissa constat hypothetica. Accipitur nunc Hypothetica pro complexa, ut fertulus Scholæ, cumque enuntiatio complexa sit quaduplex, ut habes disput. 5. c. 5. ideo syllogismus iste potest esse *Copulativus*, *Disiunctivus*, *Causalis*, aut *Conditionalis*. Vix unquam sic (præsertim primus, & secundus) ex utraque præmissa complexa. Quare suo ea forma, quæ unitior est, scilicet ubi una major est complexa, nonnulla pro singulis speciebus documenta dabimus.

III3 Syllogismus igitur *Copulativus* constat

Majore copulativa simpliciter negante (si enim sit affirmans secundum præcipuam copulam, vel nullum, vel insulsum efficit syllogismum); & tunc recte concludit, cum in minore ponitur altera pars, & altera in conclusione tollitur. Ex g. *Non & Petrus currit, & Paulus sedet; sed Petrus currit; ergo Paulus non sedet.* vel: *sed Paulus sedet, ergo Petrus non currit.*

114 Idem erit, si alterum, aut ambo extrema sint negativa, ut *Non & Petrus non sedet, & non ambula*; semper enim ex alterius data veritate equitur alterius exclusio, ut, *Sed Petrus non ambulat ergo sedet.* Idem modis syllogizare licet, quando major, tamen si formaliter simplex, æquipollet, copulativæ: ut *Non & Petrus, & Paulus currunt, sed currit Paulus, ergo non currit Petrus: nemo servit Deo, & divitijs, sed avarus servit divitijs, ergo non servit Deo.*

115 Tota hæc concludendi vis nititur sensu copulativæ negantis, cujus veritas exigit, ne detur simultas extremorum. Malè tamen argues vi formæ ab exclusione unius extremi ad positionem alterius, sic v.g. *non & Petrus ludit, & cantat, sed non cantat, ergo ludit*; potest enim neutrum agere. Malè item à positione unius ad positionem alterius, ut; *non & Petrus est, & non est, sed est, ergo non est*, non perperam infertur positio, seu veritas secundi extremi ex veritate primi.

116 Syllogismus *Disjunctivus* fitur ex Majore *Disjunctiva* simpliciter affirmante (nam quæ

secundum præcipuam copulam negat, tanquam obscura, & minus usitata, nunc omittitur), tuncque vim habet, cum ex unius partis exclusione colligit positionem seu veritatem alterius, stante veritate disjunctiva. V.g. *Petrus aut disputat aut cantat; sed non disputat: ergo cantat: vel: sed non cantat: ergo disputat.* Idem est, quando utraque pars, aut altera tantum, est negativa.

117 Totum hoc pendet ex eo principio: quod veritas disjunctiva non patitur utriusque partis falsitatem. Perperam tamen argues vi formæ à positione unius partis ad exclusionem alterius: nam, ut suo loco vidimus; Disjunctiva permittit veritatem utriusque partis. Quare talis arguendi modus tantummodò valet ratione materiæ: quando disjunctio sit inter extrema opposita. Perperam item vi formæ colliges veritatem unius partis ex veritate alterius, ut patet in hac formula: *aut dormis, aut non dormis, sed non dormis, ergo dormis.*

118 Sed nota vigilantèr, nihil syllogismo Disjunctivo concludi, nisi minor possit esse vera in sensu composito Majoris disjunctivæ: si enim hujus veritatem necessario destruat, nullam consequentiam parit: ideoque notanter diximus, syllogismis hisce vim esse. *Stante veritate disjunctiva.* Undè ex his, *vel Petrus non existit, vel Deus deficit, sed Petrus existit;* minimè sequitur, *ergo Deus deficit:* quia Major, nequit esse vera, nisi ratione primæ partis, quæ tollitur per veritatem Minoris.

119 Idem accidit, quoties disjunctio fit inter extrema sic inter se connexa, ut alterum sine altero conferri non possit. V. g. *Aut Mundus existit, aut conservatur a Deo; sed mundus non existit*, non inferitur, ergo *mundus conservatur à Deo*: quia defectus priori extremi, qui in minore ponitur, secum trahit defectum posterioris; ac proinde ruit veritas majoris disjunctivæ.

120 Circa syllogismum *Causalem* hoc nota, quod, si constet causali stricta, rectè colliget idem prædicatum de quovis alio subiecto, cui eadem causa, vel ratio tribuatur in Minore. V. g. *Quia Petrus est rationalis, est admirativus; sed omnis homo est rationalis; ergo omnis homo est admirativus*. Quæ forma idèò concludit, quia in majore continetur hæc universalis, *omne rationale est admirativum*, ut alibi notavimus.

121 Syllogismus *Conditionalis* qui constat majore conditionali, & minore cathégorica, duplici Figura constituitur. Prima, in qua ex conditione absolute posita inferitur absolute conditionatum; ut, *Si Sol lucet, dies est; sed Sol lucet, ergo dies est*. Hæc nititur eo principio: *Conditionatum purificata conditione transit in absolutum*. Secunda, in qua ex defectu conditioneti colligitur defectus conditionis: ut *Si Sol luet dies est; sed dies non est; ergo Sol non luet*. Hæc nititur sensu ipso propositionis conditionalis, cujus veritas exigit, ne ponatur conditio sine conditionato.

122 Utraque Figura locum habet, siue conditionalis sit illativa, siue non: item, siue extrema sint affirmativa, siue utrumque, vel alterum negativum. Conditionalis tamen, in qua præcipua copula negatur, nunc ut inusitata prætermittitur.

123 Sed cave, ne ex defectu conditionis inferas defectum conditionati, aut positione istius, positionem hypothesis: nihil enim vi formæ concludes. Unde sub hac Majore, *Si existit Petrus, existit Deus*, male sic pergas, *sed non existit Petrus, ergo non existit Deus*, l. sic, *Sed existit Deus ergo existit Petrus*.

124 Cave etiam ne Minor talis sit, ut necessario destruat veritatem Majoris: tunc enim nulla sequitur conclusio, ut quæ semper stantem præsupponit simultaneam utriusque præmissæ veritatem. Unde in his *Si duo corpora existant, non sunt penetrata; sed sunt penetrata, ergo non existunt: si daretur libertas A non peccaret; sed peccat, ergo non datur libertas A*.

125 In his, inquam, nulla est consequentia: quia veritas minoris cum supponat, hypotheticon in statu absoluto separari à conditionato, necessario importat fallitatem maioris, quæ talem separationem excludit. Quod minor ita supponat, evidens est. Nam corpora nequeunt esse penetrata, quin existant, & sine carentia penetrationis: item libertas A. dum peccat, absolute existit, & sine carentia peccati.

126 Ex dictis colliges Syllogismum hypotheticum, siue complexum, differre à simplici, seu categorico, secundum formam, numerum termi-

horum, eo quod à diversis principijs vim hauriat: quare etiam diversis Regolis tenetur, nec omnibus his adstringitur, quæ cap. 4. adductæ sunt.

CAP. VII.

Indicatur Varietas Syllogismorum ex objecto proveniens: ubi de Fallacijs.

127

○ Mne syllogismorum genus, hætenus expositum, dividi tandem potest in Syllogismum *Demonstrativum*, *Probabilem*, *Pseudographum*. & *Sophisticum*: quæ divisio tota ferè provenit ex objecto. scilicet materia circa quã. *Demonstrativus* est, qui recta forma constituitur ex præmissis evidentibus & necessariis. *Probabilis* (alias *Dialecticus*, & *Topicus*) est, qui recta forma constituitur ex præmissis probabilibus, vel saltem altera necessaria, & altera probabili. De his ex professo tractabit Logica.

128 *Pseudographus* (id est mendacis descriptionis) est, qui recta quidem forma conficitur, sed præmissam aliquam re ipsa falsam venditat incautis tanquam omnino veram, ac necessariam. V.g. *Quidquid non amisisti habes. sed caudam non amisisti: ergo caudam habes*: ubi Major videbitur incautis vera, ac innegabilis; cum tamen sit omnino falsa.

129 *Sophisticus* (alias *Paralogismus*, & *captiosus*, aut *fallax* syllogismus) est, qui non verè, sed apparenter concludit; scilicet qui recta forma non constat ob alienius regulæ neglectum; & tamen quadam

rec:

reſtitutidinis ſpecie decipit. Quare hoc differt Pſeu-
dogræphus à Sorhiſtico, quod ille in materia, hic
peccat in forma. Uterque tamen ſolet comprehen-
di nomine *Captionis*, *Fallacie*, *Sophiſmatis*.

130 Quamquam verò Fallacias omnes, præ-
fertim quæ vitio formæ proveniunt, detegere, at-
que adeò ſolvere facile queat qui regulas ſupra tra-
ditas obſervaverit; nihilominus earum fontes nunc
indicabimus ut facilius dignoſci, vitarique poſſint.

De Syllogiſmorum Fallacijs.

131 **T**Redecim paſſim numerantur ſedes,
aut fontes Sophiſmatum, ſex in
verbis, ſeptem in rebus. Ex claſſe *verborum*, ſivè di-
ſtinctionis, prima Fallacia, ſeu prima ſpecies, eſt *Aqui-
vocationis*. Hæc termino æquivoco ludit: ut, *Gallus
eſt avis; Francus eſt Gallus, ergo eſt avis*. Secunda
eſt *Ambiguitas*, ſivè *Ambiboliæ*. Hæc totius enun-
tiationis ſenſum variat: Ex. g. *Quidquid eſt Ariſto-
telis, non eſt tuum; ſed Logica quam emiſti eſt Ariſto-
telis; ergo non eſt tua*; ubi Major loquitur de Ariſ-
totele ut domino, Minor de eodem ut Authore.

132 Tercia eſt *Accentus*. Hæc abutitur vocibus
ſono, aut ſcriptione ſimilibus, quaſi nihil differant,
cum tamen diverſa ſignificent ex varietate accen-
tus, quantitatis, aut pronuntiationis. Ut *Quidquid
edis, comedis; ſed librum nedis; ergo librum comedis*.

133 Quarta eſt *Figura diſtinctionis*. Hæc utitur,
qui diverſis vocibus attribuit eundem leges gram-
maticas ratione cujuſdam ſimilitudinis. ut ſi quis

paritate vocis *Planta*, vocem *Planeta* contendat esse
famenini generis. Item; qui accipit *Quid pro quali*,
permiscendo voces utriusque significativas : ut,
*Quod emisisti, comedisisti; sed carnes crudas emisisti; er-
go carnes crudas comedisisti.* Hoc distinctione solvi-
tur sic. *Dist. Maj.* quod emi, & quale emi, *neg.* &
non quale emi, *conc. maj. & min. & neg. conseq.*

134 Quinta est *compositionis*, Sexta *Divisionis*.
His fallit, qui transit à sensu composito ad divisum,
aut è converso. Ut si sub hac Evangelica proposi-
tione, *Cæci vident*, ita subsumas; *sed omnes cæci vi-
su carent; ergo qui visu carent. vident*: nihil con-
cludis; quia minor, & conclusio sensum habent
compositum cum major habeat divisum.

135 Eodem vitio laborat transitus à sensu co-
pulato ad copulativum, & disjuncto ad disjuncti-
vum. Quare in hoc syllogismo: *quæcumque sunt duo
& tria, sunt duo & sunt tria; sed quinque sunt duo,
& tria; ergo quinque sunt duo, & quinque sunt tria:*
Conclusio est omnino falsa, eo quod Major so-
lum est vera in sensu copulativo, Minor solum in
sensu copulato, à quo vitiosè transitur ad copula-
tivum in conclusione. Similiter in isto: *omnis pro-
positio est vera, vel falsa; sed non omnis est vera er-
go omnis est falsa*: concluditur falsò; quia major
totum est vera in sensu disjunctivo, sub quo non
licet alteram extremam turnere seorsum ab altero,
prout sumitur in minore, & conclusione, quæ sen-
tum disjunctivum prorsus supponunt.

136 Jam ex classe Sophismatum in rebus, sive extra dictionem, prima species dicitur *Accidentis*, quæ est omnium vaferrima captio. consistitque in eo, quod putentur indiscriminatim convenire, aut non convenire subiecto, quæcumque ipsius Accidenti conveniunt, aut non conveniunt: & vice versa. Vocatur autem *accidens* in præsentî, non solum quod contingenter advenit, sed etiam quodcumque prædicatum aliquatenus à subiecto diversum, saltem si non sit integra definitio ipsius.

137 Huc pertinent captiones illæ: *Fecisti Cathedram; sed Cathedra est lignum: ergo fecisti lignum: Coriscum cognoscis sed Coriscus est veniens; ergo venientem cognoscis*; ubi ex effectione accidentis viriosè inferitur effectio subiecti, & ex cognitione subiecti cognitio accidentis.

138 Huc etiam spectat mutatio suppositionis simplicis in personalem, aut è converso: ut, *animal est genus; sed homo est animal; ergo homo est genus*. Item variatio appellationis: *Capra est mater, at Capra est tua; ergo Capra est mater tua*: ubi terminus *tua* appellat in conclusione supra accidens *mater*. & in minore supra subiectum. Item transitus ab esse individuali ad specificum, ut in veteri argutia: *Quod ego sum, tu non es; se i ego sum homo; ergo tu non es homo*: ubi major verificatur de esse individuali; minor, & conclusio loquuntur de specifico.

139 Ac demum huc reduci poterit lubrica ista
lyi-

syllogizandi forma. *Quicumque dicit, te esse animal,*
 „ verum dicit; sed qui dicit te esse asinum, dicit te
 „ esse animal; erg. qui dicit te esse asinum verum
 „ dicit: quicumque negat te esse hominem sacrile-
 „ gum, non errat: sed qui negat te esse hominem,
 „ negat te esse hominem sacrilegum; ergo qui ne-
 „ gat te esse hominem, *non errat*. Simili forma
 poterit omnis veritas destrui, & omnis error
 adstrui. In his tamen nullum formæ vitium appa-
 ret, sed solius materiæ; quia scilicet major, univer-
 sim, & indistinctè sumpta, falsa est.

140 Sic igitur *dist. Maj.* Quicumque dicit
 &c. verum dicit, si nihil addat alienum, *conc.* si
 quid alienum addat, *neg.* Tum *dist. Min.* & ali-
 quid alienum, *conc.* & nihil addit, *neg.* *Min.* &
conseq. In altero exemplo *dist. Mij.* si neget præ-
 cisè complexum utriusque termini, *conc.* si neget
 utrumque terminum singulatim, *neg.* undè cum
 in minore negetur singulatim, & esse hominis, &
 esse sacrilegi; consequentia nulla est.

141 Secunda species est, *qua arguit à verò*
simpliciter, ad verum secundum quid. aut vice versa.
 Sic accedit, quoties violantur leges diminutionis,
 Restrictionis, & Alienationis Terminorum. Ut, ho-
 „ mo non est corporeus secundum animam; ergo
 „ homo non est corporeus: Christiano licet vesci
 „ carnibus; ergo ipsi licet vesci carnibus in Qua-
 dragesima: Statua est homo marmoreus; *ergo est*
homo. Item, si ab opposito istorum consequentium
 in-

inferatur Oppositum Antecedentium.

142 Tertia est *Ignorationis Elenchi*. Est autem Elenchus in presenti redargutio, sive illatio conclusionis contradicentis propositioni ab alio concessæ. Dum ergo quis fallitur, putans, conclusionem ab arguente illatam contradictoriam esse propositionis a se concessæ, cum non sit, ideoque adigitur ad opposita simul concedenda; dicitur incidere in fallaciam Elenchi.

143 Quarta est *Petitionis principij*; quæ tunc adest; cum conclusio probanda assumitur ad probationem sui (vel ad solutionem difficultatis oppositæ) per terminos synonymos, aut certè nihil novæ claritatis afferentes; quos tamen incautus accipit tanquam diversos, aut clariore. Ut, si probes hoc ferrum esse gladium, quia est ensis; aut eorum esse rotundum, quia est sphaericum.

144 Quinta dicitur *Consequentis*. Cujus dolus in eo est, quod credatur Antecedens inferri ex Consequenti, sicut consequens ex Antecedenti: ut, *Si est homo, est animal; ergo si est animal, est homo*; aut etiam ex opposito Antecedentis deduci oppositam Consequentis, sicut accidit è converso: ut, *Si est homo, est animal; ergo si non est homo non est animal*.

145 Sexta dicitur *Non causa ut causa*. Hæc tunc decipit, cum aliquid affirmatur ut causa aliquas mali, vel absurdi, cum revelata non sit: ut si quis vini utrum omnino prohibendum dicat, quia

malum ebrietatis inde provenit ; cum tamen ebrietas cause non sit vini usus , sed abusus.

146 Septima est *pluriam interrogationum ut unius*. Hæc in eo consistit , quod ad plura simul in terrogata petatur simplex responsio, ex qua absurdum aliquid inferatur. V. g. interroganti num *Petrus sit homo & equus*; si respondeas, *est* colliget ille, *ergo Petrus est equus*: si vero respondeas, *non est*, statim ille, *ergo Petrus non est homo*. Responde igitur per partes: *est homo , & non est equus*. Denique si qua insuper occurrat alius generis fallacia ad regulas consequentiæ & syllogismi, tanquam ad Lydium lapidem probata , facile vitium prodet.

CAP. ULTIUM.

De Inventione Medij.

147 **A** Rtem inveniendi medium, quam tradunt Summulistæ veteres, communiter, & merito Recentiores omittunt, ut quæ plus continet confusionis, quam utilitatis. Nunc tamen breviter ex ea dabimus , quæ minus inutilia videbuntur. Quatuor esse solent propositiones , ad quarum probationem quaeritur Medium, duæ universales, duæ particulares, affirmativæ, & negativæ.

148 Mediunt autem eligi potest, vel *consequens* ad extrema, nempe quod ex illis inferitur, cuiusmodi est animal, & cœtera superiora prædicata respectu hominis: vel *antecedens*, quod tenet extrema: ut si qualia sunt omnia inferiora prædicata respectu superiorum: vel *extraneum*, quod nec inferit, nec sub-

subsequitur extrema, ut est equus respectu nominis. Termini convertibiles, ut *rationale*, & *homo*, sibi invicem sunt antecedens & consequens.

149 Ut igitur probes universalem affirmativam v. g. *Omnis homo est vivens*, quære medium consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum: & cum inveneris, *animal* tale medium esse, sic probationem institue: *Omne animal est vivens*, *Omnis* homo est animal, ergo omnis homo est vivens.

150 Ut probes universalem negativam in *Cesarem*, aut *Cesare*, medium quære consequens ad subiectum, & prædicato extraneum: aut extraneum subiecto, & consequens ad prædicatum, ut probes in *Camestres*. Ut probes particularem affirmativam in prima Figura, medium sit consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum: in tertia autem Figura, antecedens ad utrumque.

151 Tandem pro particulari negativa, medium sit consequens ad subiectum, & prædicato extraneum in prima Figura, necnon in *Festino* secundæ: at in *Baroco*, & in tertia Figura, sit antecedens ad subiectum, & extraneum prædicato. Hactenus quidquid utilitatis ex vulgata arte inveniendi medium exprimi potest.

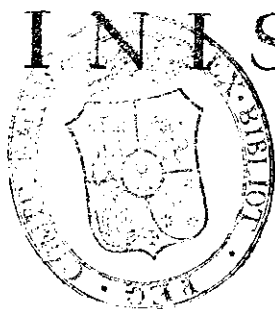
152 Sed verò germana ars inveniendi media, sive Argumenta ad probationem cujuslibet conclusionis idonea, repleta nulla est: præter ingenium vividum, ac solidum, assidua exercitatione cultum, multarumque rerum cognitione, legendo, & au-

diendo comparata, locuples. Ipsa tamen rerum cognitio promptior, atque utilior erit, si per certa quaedam capita, quæ vocant *Locos inventionis*, aut *Sedes argumentorum*, distributa sit: ut deinde Dialectica doceat, qua forma singulis utendum, ne probatio inefficax evadat.

153 Promuntur autem Argumenta à *Locis*, aut *Sedibus* istis: à Definitione, à Divisione, a Conjugatis, à Causis, ab Effectibus, ab Antecedentibus, à consequentibus, à Circumstantibus a Similibus, à Paribus, a Meioribus, a Minoribus, à Dissimilibus, ab Oppolitis, a Repugnantibus, ab Autoritate, tum Divina, tum Humana. De Locis hinc Rhetorici differant, necnon Dialectici, quibus exspatiari licet: notque plures eorum in hujus opellæ decursu sparsim indicavimus. Nunc pro suscepti laboris consilio dicta satisficiant.

(o)

FINIS.

TITU

DIS

Cap.

qu

Cap.

Cap.

Cap.

Disp.

Cap.

Cap.

Cap.

Quid

D

Notar

Cap.

D

Solvit

D

Cap.

De D

De D

Adve

Cap.

e

INDEX

TITULORUM, QUI IN INSTITUTIONIBUS

Dialecticæ continentur.

D ISP. I. De Signo, Nomine, & Verbo. Pag. 4.	
Cap. I. Quid sit Signum, & quotuplex? p. 5.	
Signi divisiones variæ. p. 6.	
Cap. II. Nonnullæ objectiones solvuntur & quædam adnotantur. p. 11.	
Annotantur aliqua circa Signum. p. 15.	
Cap. III. De Signo vocali. p. 18.	
Constitutio Signi vocalis ad placitum. p. 20.	
Cap. IV. De Nomine. p. 22.	
Cap. V. De Verbo. p. 27.	
DISP. II. De Oratione, & Modo Sciendi. p. 34.	
Cap. I. De Oratione in communi. ibid.	
Cap. II. Definitur, ac dividitur Modus Sciendi. p. 38.	
Cap. III. De Definitione. p. 40.	
Quid vocetur Definitum? & quatenus à Definitione differat? p. 43.	
Notanda quædam. p. 45.	
Cap. IV. Leges definiendi traduntur: & Definitionis definitio defenditur. p. 47.	
Solvitur obiectio contra definitionem Definitionis. p. 53.	
Cap. V. De Divisione. p. 55.	
De Divisione per se. p. 57.	
De Divisione per accidens. p. 58.	
Advertenda quædam. p. 60.	
Cap. VI. Leges rectæ divisionis: & varius exinde locus arguendi. p. 61.	

Loci arguendi à Divisione.	Pag. 64.
Cap. VII. De Argumentatione remissivè.	p. 65.
Disp. III. De Termino.	p. 61.
Cap. I. Quid sit Terminus Logicus?	p. 65.
Cap. II. Dubiola quædam resolvuntur.	p. 73.
Cap. III. Multiplex divisio Termini recensetur, & exponitur.	p. 78.
De Termino mentali, vocali, & scripto.	p. 79.
De Termino Cathegorematico, & Syn-cathegorematico.	p. 80.
De Termino communi, & singulari: transcendente, & intranscendente: univoco, &quivoco.	p. 82.
De Termino collectivo, & divisivo: complexo, & incomplexo: primæ, & secundæ intentionis.	p. 85.
De Termino concreto, & abstracto: connotativo, & absoluto: denominativo, & denominante.	p. 86.
De Termino finito, & infinito: ac de positivo, privativo, & negativo.	p. 91.
De Terminis plurali numero acceptis, & inter se contrariis.	p. 93.
Disp. IV. De Contrariis Termini Logici.	p. 95.
Cap. I. De Suppositione.	p. 103.
Cap. II. De ratione & individuatione Suppositio.	p. 106.
Substantia, & persona.	p. 106.
De Abusu, & Defectu, quatenus Suppositio recte, & oblique.	p. 106.

Cap. III.
trad.
Tro Su
Tro Su
Cap. IV
Status.
Ampliat
Loci an
Diminu
Appella
Regula
Disp. V
Cap. I.
Enanti
Dividit
Dividit
Dividit
Enanti.
Cap. II
opa
Dividit
Leges
Cap. I
ria
Cap. I
Co
De lo
Cap. V
De lo
De se
De Ca
O co
F co
Le Co

p. 64.	Cap. III. Regulae pro discernenda Suppositione	Pag. 109.
	traduntur.	
p. 65.	Pro Suppositione subjecti.	p. 110.
p. 65.	Pro Suppositione praedicati.	p. 114.
p. 65.	Cap. IV. Explicantur aliae Termini proprietates.	p. 116.
p. 72.	Status.	p. 117.
	Ampliatio. ibid.	p. 120.
	Restrictio.	ibid.
p. 78.	Loci arguendi a Restrictione.	ibid.
p. 78.	Diminutio. p. 122.	Alienatio.
	Appellatio.	p. 124.
	Regulae pro Appellatione discernenda.	p. 125.
p. 80.	Dilp. V. De Enuntiatione.	p. 128.
	Cap. I. Quid sit Enuntiatio, & quotuplex?	ibid.
	Enuntiationis Materia, & Forma.	p. 130.
p. 82.	Dividitur Enuntiatio ratione materiae ex qua.	ibid.
	Dividitur item ratione materiae circa quam.	p. 131.
	Dividitur Enuntiatio ratione Formae.	p. 132.
	Enuntiationis Quantitas & Qualitas.	p. 132.
p. 85.	Cap. II. Quid, & quotuplex sit Enuntiationum	
	oppositio?	p. 141.
	Dividitur Oppositio.	p. 142.
p. 86.	Leges Oppositionis.	p. 147.
	Cap. III. Variæ circa Oppositionem contradic- tionem in particulari difficultates enodantur.	p. 149.
p. 91.	Cap. IV. De propositionum æquipollentiâ, & Conversione.	p. 154.
p. 93.	De Conversione.	p. 156.
p. 98.	Cap. V. De Enuntiatione complexâ.	p. 160.
ibid.	De copulativa. p. 167.	De Disjunctivâ.
100.	De Conditionalis.	p. 168.
103.	De Causali, & Rationali.	p. 170.
	De modo Propositionum complexarum.	p. 171.
106.	De Consequentiâ, & Contradictione.	p. 172.
107.	De Consequentiâ, & Contradictione.	p. 173.
	Cap.	

Cap. VI. De Enuntiatione Exponibili.	Pag. 181.
De Exclusivâ. 181.	De Exceptivâ. p. 187.
De Reduplicativâ.	p. 181.
Cap. VII. De Enuntiationibus Modalibus.	p. 182.
Oppositio, & Æquipollentia Modalium.	p. 192.
Conversio Modalium.	p. 198.
De Contingenti propriè accepto nonnihil.	p. 201.
Advertenda quædam.	p. 202.
Disp. VI. De Argumentatione, & præcipuè de Syllog.	204.
Cap. I. De Argumentatione, & Consequentia ejus in communi.	Ibid
Quotuplex sit Consequentia?	p. 205.
Pro bonâ Consequentia Regulæ quædam general.	p. 207.
Cap. II. Quotuplex sit Argumentatio?	p. 212.
Cap. III. De Materia, & Formâ, Figurâ, & Modo Syllogismi.	p. 217.
Circa Figuras, & Modos dubitationes aliquæ resolvuntur.	p. 222.
Cap. IV. De Principijs, ac Regulis, quibus ni- titur vis Syllogistica.	p. 227.
Regulæ Syllogismorum generales.	p. 230.
Cap. V. De Reductione imperfectorum Syllogis- morum ad perfectos.	p. 235.
Reductio per ostensionem.	p. 236.
Reductio ad impossibile.	p. 238.
Cap. VI. De Syllogismis Expositorio, Modali, & Hypothetico.	p. 241.
De Expositorio. Ibid.	De Modali. p. 242.
De Hypothetico.	p. 243.
Cap. VII. Indicatur varietas Syllogismorum ex objecto proveniens: ubi de Fallacijs.	p. 248.
De Syllogismorum Fallacijs.	p. 249.
Cap. Ultimum. De Inventionem Medij.	p. 254.